

planinski

V E S T N I K

REVIJA ZA LJUBITELJE GORA ŽE OD LETA 1895

116. LETO • DECEMBER 2011

ŠT. 12

Revija
Planinske zveze
Slovenije

PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE

Tema meseca: **Planinski zemljevidi**

Intervju: **Pogovor s pilotoma helikopterjev
Borut Vukovič**

Znami na pot: **Pohorje, Brajiški Dolomiti**

**Mina Markovič skupna zmagovalka
svetovnega pokala**

3,40 €

IZ PLANINSKE ZALOŽBE

PLANINSKI ZEMLJEVIDI

Založniški odbor Planinske založbe pri UO PZS vsako leto potrdi plan izdaj za prihodnje leto. Ena izmed poglavitnih nalog založbe je izdajanje zemljevidov, vodnikov in strokovne literature. V preteklem letu je bil potrjen redakcijski načrt za zemljevide v merilu 1 : 50.000, letos pa še redakcijski načrt za zemljevide v merilu 1 : 25.000. Že sedaj imamo s kartami v merilu 1 : 50.000 pokrita naslednja območja: Dolenjska; Julijske Alpe – vzhodni in zahodni del; Kamniško-Savinjske Alpe; Karavanke; Ljubljana in okolica; Nanos; Pohorje; Posavsko hribovje (Boč, Bohor); Posavsko hribovje – zahodni del; Slovenska Istra, Čičarija, Brkini, Kras; Snežnik; Triglavski narodni park. V merilu 1 : 25.000 pa so naslednje karte: Bohinj; Grintovci; Jalovec in Mangart; Krn; Storžič – Košuta in Triglav. V prihodnjih letih lahko pričakujemo še nekaj novih kart v obeh merilih.

Zemljevide, ki so na voljo, si lahko ogledate na spletni strani PZS: <http://www.pzs.si/trgovina.php?kat=6>

INFORMACIJE in NAROČILA:

Planinska zveza Slovenije, Planinska založba,

- po pošti: Dvorakova ulica 9, p. p. 214, SI-1001 Ljubljana,
- telefonu: 01 / 43 45 684 ali faksu: 01 / 43 45 691,
- e-naročila: planinska.zalozba@pzs.si ali
- preko spletne trgovine PZS.

Slovenski planinski muzej,

- Triglavska cesta 49, 4281 Mojstrana,
- tel. (0)8 380 67 30, fax: (0)4 589 10 35,
- e-naročila: info@planinskimuzej.si.

Knjiga najlepše darilo ...

DIDAKTA
Knjige, ki puščajo sledove...

EVEREST sanje in resničnost

Viki Grošelj
316 strani
Cena: 39,00 €

**CENA ZA BRALCE
PV: 19,99 €**

PAVLE KOZJEK - ŽIVLJENJE ALPINISTA

278 strani
Cena: 39,90 €

**CENA ZA BRALCE
PV: 19,99 €**

POTOVANJE V NAVIDEZNO OGLEDALO

+ dobrodelni koledar 2012

Arne Hodalič
232 strani
Cena 99,90 €

**CENA ZA BRALCE
PV: 39,99 €**

Znižane cene veljajo od 5.12. 2011 do 5. 1. 2012 oz. do odprodaje zalog.
Poštnina znaša 2,90 €, za naročila nad 50 € pa je brezplačna.

☎ **04 5320 203** **www.didakta.si**

 zalozba@didakta.si

Vladimir Habjan

Razgledi na vse strani

Letošnja jesen je bila res izjemna. Ne pomnim, da bi bila tako dolga in tako lepa. Še zadnji vikend novembra sem se razgledoval z visokega vrha na robu Dolomitov. Kamorkoli sem se obrnil, povsod same gore. Pred mano pokončni skalni stolpi Karnijcev, za njimi beli, v nebo kipeči dolomitski vrhovi, v daljavi snežni ledeniki, na jugu prosojne meglice, ki so se izgubljale na prostrani ravnini. Spokojno ozračje, umirjena narava in izredni razgledi. Če vam te jeseni ni uspelo izkoristiti, vam je resnično lahko žal.

Tudi konec leta je priložnost za "razglede", za poglede nazaj, na leto, ki se bo kmalu izteklo. Tako kot vsako leto smo izdali dvanajst številčk, dva vodnička, pisali o vrsti aktualnih tem, se pogovarjali z mnogimi izjemnimi posamezniki, vas vabili na raznovrstne ture. Verjamem, da je bilo branja dovolj za vsakega. Ne nazadnje nam to potrjujejo stanje naročnikov, število prodanih izvodov oziroma naklada. In seveda odzivi bralcev. Ti nas res veselijo, držijo pokonci. Je že tako, da ima vsakdo kdaj pa kdaj tudi slab dan in ima vsega dovolj. Konec koncev to počnemo iz čistega veselja. Ravno zato smo veseli vseh spodbud in pohval, ki jih prejmemo. In teh je bilo letos – ob desetletnici delovanja uredništva – kar precej. Ja, desetletnica je zagotovo zaznamovala letošnje leto. Ob tem našem internem jubileju je Planinska zveza člane uredništva nagradila in počastila s priznanji. Ob koncu leta sem ga bil deležen tudi sam.

Visoko priznanje meni je vsekakor priznanje vsemu odboru. Brez te odlične ekipe revija nikoli ne bi bila takšna, kakršna je. Posameznik tega enostavno ne bi mogel opraviti sam. Ob svečanosti so k meni prihajali znani, pa tudi povsem neznani ljudje, se zahvaljevali za prijetno branje in dajali mnoge spodbude za naprej. Brez pretiravanja lahko povem, da je ravno to tisto, zaradi česar še vedno delam(o) z velikim veseljem. Pohvala bralca najbolj dene. Predsednik Planinske zveze Bojan Rotovnik je na podelitvi v svojem nagovoru povedal, da so vsa priznanja zahvala organizacije za minulo delo, pa tudi spodbuda za naprej. Slednje zagotovo še kako drži. Spomnim se Prešernovega nagrajenca, ki je dejal, da bi bolj kot na stara leta potreboval nagrado v mlajših letih. Kot uveljavljenemu umetniku mu ni pomenila več toliko, kot bi mu na začetku njegove poti ali ko je bil v zagonu.

Veseli me, da Planinski vestnik veliko prispeva k splošnemu kulturnemu razvoju planinske dejavnosti na Slovenskem. Zdi se mi, da pogosto preveč poudarjamo športni, tekmovalni, vrhunski vidik gornišstva, premalo pa kulturnega. Saj gore niso samo rekreacija in šport, pač pa še kaj več. Če je prejeta nagrada spodbuda za naprej, potem imam(o) še celo vrsto idej za realizacijo na publicističnem področju planinstva. Pri Vestniku so možnosti povečanja strani (v letu 2012 zaradi višje sile žal še ne), pa tudi več različnih posebnih prilog, ne samo vodniških. Možnosti pa so tudi širše. Ko sem obiskal stojnico Planinske založbe na letošnjem knjižnem sejmu, ki je na tem mestu po mojem védenju prvič do zdaj predstavila svojo ponudbo, sem se ob množični ponudbi slovenskih založb zavedel, kje so še naše rezerve. Verjamem, da bomo z načrtnim delom, osebno zavzetostjo in strokovnim znanjem vse to nekoč tudi uresničili.

Naj se ob koncu leta zahvalim vsem naročnikom in našim zvestim bralcem. Zaradi vaših pohval in spodbud smo brez dvoma bolj motivirani. Upam, da se bo to poznalo tudi v reviji. V novem letu, ki prihaja, vam želim veliko zdravja in lepih trenutkov v gorah ter obilo prijetnega branja. Srečno!

P. S. Naj bo moja podoba tokrat malce drugačna kot običajno. Narisala jo je karikaturnistka Lorella Fermo Gržentič.

Letno kazalo spet na spletu

Tako kot lani bomo tudi letos letno kazalo objavili samo v formatu pdf na naši spletni strani www.planinskivestnik.si in na strani našega elektronskega kazala www.pvkazalo.si. Objavljeno bo do konca leta.

Vsebine vseh Planinskih vestnikov

od leta 1895 do danes
na www.pvkazalo.si
od 1949 do lanskega letnika
v formatu pdf.

- UVODNIK
- 1 **Razgledi na vse strani**
Vladimir Habjan
- TEMA MESECA
- 4 **Planinski zemljevidi**
Prikaz gorskega sveta
Gorazd Gorišek
- TEMA MESECA
- 5 **Vzpeti svet na starih zemljevidih ozemlja Slovenije**
Zgodovinski oris slovenske planinske kartografije
Primož Gašperič in Matija Zorn
- TEMA MESECA
- 10 **Izdelava kart**
Kako se je (in se ni) spremenila izdelava kart z računalnikom
Primož Kete, Matija Klanjšček
- TEMA MESECA
- 12 **Kako do natančnega prikaza poti na kartah**
Markacisti kot vir podatkov za planinske karte
Jože Rován
- RAČUNALNIŠKI PRIPOMOČEK
- 15 **Planinske karte na dlani**
Geopedia
Grega Milčinski
- 16 **Načrtovanje planinskih izletov z GAEA+**
Moderno orodje naše PZS
Matjaž Šerkezi
- INTERVJU
- 19 **Pomoč iz zraka – piloti helikopterjev**
Miklavž Škofič-Maurer in Jože Brodar
Marjan Bradešek
- JUŽNI RAZ SKUTE
- 26 **Srečanje**
Kdo je tu gospodar?
Milan Vošank
- Znamina pot*
- 28 **Kjer narava pripoveduje pravljice**
Pohorje
Arnold Lešnik
- OPISI
- 33 **Areh**
Arnold Lešnik
- 33 **Mariborski razglednik**
Arnold Lešnik
- 35 **Bistriški vintgar**
Arnold Lešnik
- 35 **Po dolini Lobnice**
Arnold Lešnik
- 37 **Dürrenstein/Picco di Vallandro**
Tomaž Hrovat
- 37 **Kleiner Jaufen/Giavo Piccolo**
Tomaž Hrovat
- 39 **Grosser Jaufen/Giavo Grande**
Tomaž Hrovat
- 39 **Seneser Karspitze/Punta della Quaira di Senes**
Tomaž Hrovat

- 41 **Turno smučanje v Dolomitih**
Brajiški Dolomiti
Tomaž Hrovat
- MANJ ZNANE GORE
- 44 **Gorniške počitnice na Kavkazu**
Svaneti, Tušeti in Kazbegi
Andrej Stritar
- OB NEKDANJI MEJI
- 48 **Rupnikova linija**
Od šverca do švorca
Dušan Škodič
- INTERVJU
- 53 **Dejanja štejejo več od besed**
Pogovor z Borutom Vukovičem
Vladimir Habjan
- 56 **V planinstvu se utrjujeta telo in duh**
Podelitev najvišjih priznanj PZS za leto 2011
Zdenka Mihelič
- ŠPORTNO PLEZANJE
- 58 **Mina priplezala zmago**
Svetovni pokal
Boris Strmšek
- PLEZANJE V DOLOMITIH
- 60 **Bellavista**
Luka Kranjc preplezal težavno smer v Zahodni Cini
Urban Golob
- GORE IN VARNOST
- 63 **Saj gremo samo do tja,**
kjer je še varno ...
Strokovni posvet o varnosti v gorah
Irena Mušič Habjan
- VREMENSKE STOPINJE IN OPRIMKI
- 64 **Spreminjanje podnebnih pasov v gorah**
Miha Pavšek
- VARSTVO NARAVE
- 65 **Pikapolonice – ali nam res prinašajo srečo?**
Harlekinska polonica
Dušan Klenovšek
- ALPINISTIČNA TEHNIKA
- 66 **Spuščanje s poškodovanim soplezalcem**
Tadej Debevec, Aljaž Anderle

- 68 NOVICE IZ VERTIKALE
- 69 NOVICE IZ TUJINE
- 69 LITERATURA
- 70 PLANINSKA ORGANIZACIJA

planinski VESTNIK
REVUIJA ZA LJUBITELJE GORA

IZDAJATELJ IN ZALOŽNIK:
Planinska zveza Slovenije

ISSN 0350-4344
Izhaja petnajstega v mesecu.
Planinski vestnik objavlja izvirne prispevke,
ki še niso bili objavljeni nikjer drugje.

111. letnik

NASLOV UREDNIŠTVA:
Planinska zveza Slovenije
Uredništvo Planinskega vestnika
Dvorakova ulica 9, p. p. 214
SI-1001 Ljubljana
T: 01 434 56 87, F: 01 434 56 91
E: pv@pzs.si
www.planinskivestnik.com

ODGOVORNI UREDNIK: Vladimir Habjan

UREDNIŠKI ODBOR:
dr. Andrej Stritar (namestnik odgovornega urednika),
Emil Pevec (tehnični urednik), mag. Marjan Bradešek,
Marta Krejan, dr. Andrej Mašera, Zdenka Mihelič,
dr. Irena Mušič Habjan, dr. Mateja Pate, Dušan Škodič

ZUNANJA SODELAVKA:
Tina Leskošek

LEKTORIRANJE:
Mojca Volkar Trobešek, Mojca Stritar, Katarina Marin Hribar

GRAFIČNA PRIPRAVA: Repro studio Schwarz, d. o. o.
TISK: Schwarz, d. o. o.

NAKLADA: 6000 izvodov

Prispevke, napisane z računalnikom, pošiljajte po elektronskem mediju na naslov uredništva ali na elektronski naslov. Poslanih prispevkov ne vračamo. Uredništvo si pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenarocenih prispevkov v skladu s svojo uredniško politiko in prostorskimi možnostmi. Mnenje avtorjev ni tudi nujno mnenje uredništva. Kopiranje revije ali posameznih delov brez privolitve izdajatelja ni dovoljeno. **Naročanje:** Po pošti na naslov: Planinska zveza Slovenije, Dvorčakova ulica 9, p. p. 214 SI-1001 Ljubljana, po elektronski pošti na naslov: pv@pzs.si ali po telefonu **080 1893 24 ur na dan**. Številka transakcijskega računa PZS je 05100-8010489572, odprti pri Abanki, d. d., Ljubljana. Naročnina 34 EUR, 58 EUR za tujino, posamezna številka 3,40 EUR. Članarina PZS za člane A vključuje naročnino. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova navedite tudi stari naslov. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto.

Program informiranja o planinski dejavnosti sofinancirajo Ministrstvo za šolstvo in šport RS, Fundacija za financiranje športnih organizacij v RS in Javna agencija za knjigo RS.

Fundacija za šport

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI: Storžič FOTO: OTON NAGLOST

MODRA ŠTEVILKA
080 18 93
NAROČANJE 24 UR NA DAN

Uredništvo Planinskega vestnika skrbno preverja vse članke in točnost v reviji objavljenih opisov poti, ki praviloma vključujejo opozorila na nevarnosti in možne pasti obiskovanja gora. Žal pa je vsak opis vedno subjektiven, poleg tega se objektivne težave na terenu lahko spreminjajo iz dneva v dan, celo iz ure v uro. Zato uredništvo revije in Planinska zveza Slovenije ne moreta prevzeti nobene odgovornosti za morebitne poškodbe ali materialno škodo, ki bi jih utrpel kdorkoli zaradi hoje po gorah po navodilih iz te revije.

Zemljevid slovenskega ozemlja, 1 : 200.000; izdelal s sodelovanjem "Matice Slovenske" Vojaški geografski zavod na Dunaju; izdala in založila "Matica Slovenska" v Ljubljani 1921.

Ste se že kdaj polni elana in željni novih gornjskih doživetij podali na turo, a vas je že na prvem razcepu poti v slabo voljo spravil zemljevid, na katerem ni bilo vse tako, kot bi moralo biti?

Drugače povedano, neoznačene steze s planinske karte ni bilo nikjer. Iskali ste levo in desno. Nič. Kot da bi se pot v tisto smer udrla v zemljo. Jezni ste pospravili zemljevid, se zanesli na svoj nos in z lastno iznajdljivostjo našli svojo "pot" do vrha, ki vam je ostala v spominu vse do današnjih dni. Daljni razgledi nad dolinsko meglo so privabili nasmeh na obraz in jutranje tegobe so bile kmalu pozabljene.

Drug primer. Z izhodišča se povzpnete do planinske kočice. Naprej do vrha težav ne bi smelo biti, saj je na zemljevidu narisana neprekinjena rdeča črta, ki seveda pomeni, da tja vodi lahka označena pot. Toda glejga zlomka! Zaplete se vam že skoraj na pragu postojanke. Zaupate planinski karti, kjer je narisano, da pot poteka po desni strani smučarske vlečnice. Zaupate zato, ker ste (naivno) prepričani, da je zemljevid z vrisanimi potmi in drugimi za planince pomembnimi podatki zagotovo pravilen in izpopolnjen do zadnje podrobnosti. Sopihtate v breg. Vlečnice je že zdavnaj zmanj-

kalo, o markirani poti pa še vedno ni niti sledu. Jezni se obrnete, sestopite do kočice in ugotovite, da se pot nadaljuje po levi strani smučarske vlečnice... Vas je v takšnem ali podobnem primeru že prijelo, da bi kar s pisalom popravili napačno vrisano pot?

PLANINSKE KARTE NEKOČ IN DANES

Poleg vodniške literature so zemljevidi najpomembnejši pripomoček, ki obiskovalcem gora pomaga pri orientiranju v gorskem svetu, zato smo se odločili, da tokratno temo meseca posvetimo njim. Predstavili bomo, kako je kartografija napredovala od prvih prikazov slovenskega ozemlja, ter namenili pozornost prvim planinskim zemljevidom in njihovemu razvoju skozi čas – vse do današnjih dni, ko strokovnjaki z Geodetskega inštituta karte (tudi planinske) izdelujejo s pomočjo računalnika. Ker živimo v času, ko spletni medij uporablja vedno več ljudi, se nam je zdelo prav, da predstavimo še spletno

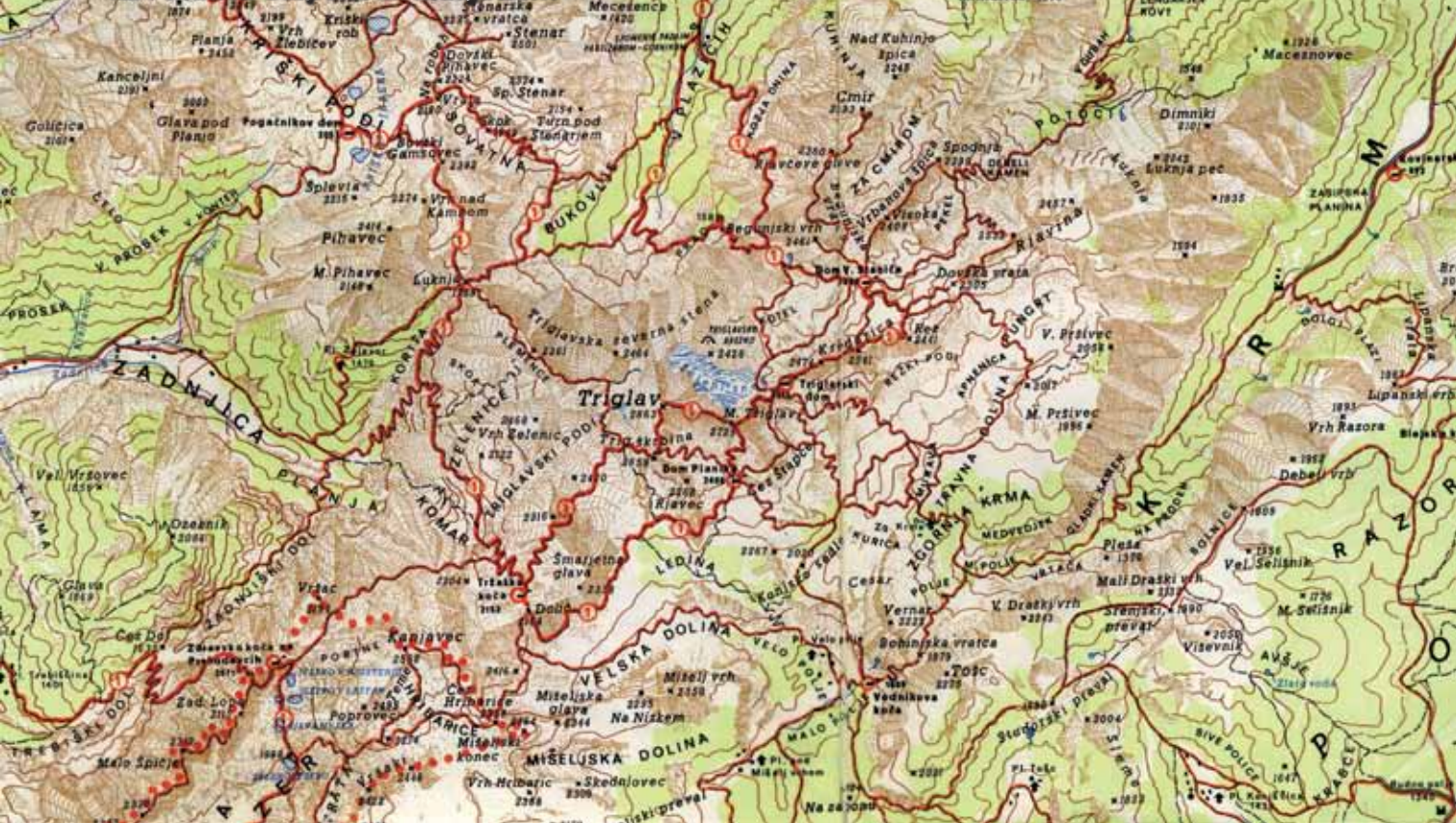
stran, kjer najdemo veliko uporabnih zemljevidov, ustvarjalci pa namenjajo veliko truda tudi pohodništvu in vsem podatkom, ki utegnejo obiskovalcem gorskega sveta zelo koristiti pri načrtovanju ture.

Na kratko se bomo ustavili tudi pri predstavitvi dela Komisije za planinske poti PZS, ki v današnjem času modernih tehnologij s pomočjo geografskega informacijskega sistema (GIS) pospešeno dviga kakovost zemljevidov Planinske založbe. Ob prebiranju članka boste spoznali, da je to zelo zahtevno in dolgotrajno delo, ki kljub sodobnim pripomočkom terja veliko preverjanja na terenu, usklajevanja, dopolnitev in drugih podrobnosti, ki pripomorejo k temu, da izide nov ali izboljšan planinski zemljevid. Zelo veliko dela opravijo markacisti posameznih planinskih društev, ki se s svojim prostovoljnimi delom trudijo, da bi bile trase poti čim natančneje vrisane. Gorniki smo jim pri tem lahko s svežimi informacijami s terena v veliko pomoč. Pomagajmo jim, ker bodo le tako naslednje izdaje še boljše in popolnejše, s tem pa bo tudi manj slabe volje, opisane v uvodnih dveh odstavkih. ◻

Vzpeti svet na starih zemljevidih ozemlja Slovenije

Zgodovinski oris slovenske planinske kartografije

Primož Gašperič¹ in Matija Zorn²

Okolica Triglava na prvem modernem slovenskem planinskem zemljevidu iz leta 1969

Slovenijo zaradi lege na stičišču štirih velikih reliefnih enot – Alp, Dinarskega gorstva, sredozemskega sveta in Panonske nižine – odlikuje velika pokrajinska pestrost, ki jo vseskozi odsevajo tudi zemljevidi njenega ozemlja. S člankom želimo osvetliti zgodovino kartografskih upodobitev Slovenije in posebej izpostaviti prikaze gorskega sveta.

PRVI PRIKAZI

Ozemlje današnje Slovenije se je do približno 18. stoletja pretežno prikazovalo kot neizpostavljen del večje politične tvorbe. To je pomenilo prikaze majhnega merila, ki so bili zanimivi morda le za pridobitev prostorskega občutka, za kaj več pa verjetno ne.

Z začetkom odkrivanja sveta ob koncu srednjega veka se je potreba po natančnejših zemljevidih povečala in kartografija je dobila večji zagon. V tistem obdobju je med drugim nastal zemljevid Istre Pietra Coppa iz leta 1525. Avtor je velik del življenja preživel v Izoli in je bil prvi kartograf s tega dela Jadrana, ki je izdal tiskano zbirko zemljevidov. Zemljevid Istre prikazuje območje Slovenije, Istre in Dalmacije. Natančno so narisane obale, zaradi nepoznavanja ko-

pnega pa se popačenost z oddaljenostjo od morja veča. Lahko smo ponosni, da je original še ohranjen in ga hranijo v Pomorskem muzeju "Sergej Mašera" v Piranu.

V poltisočletnem obdobju, ki je sledilo, so potem nastali številni prikazi slovenskega ozemlja. Prvi znani samostojni prikaz vojvodine Kranjske predstavlja *Ducatus Carniolae et Histriae una cum Marcha Windorum* (Vojvodina Kranjska in Istra s Slovensko marko) Dunajčana Wolfganga Laziusa iz leta 1561. Kot zgodovinarju so mu zemljevidi služili za ilustrirano podobo dežel, kartografska točnost pa je bila nekoliko zanemarljena. Posledica je navidezno lep zemljevid s številnimi napakami (naselja in reke so pogosto na napačnem mestu, gorovja so upodobljena le približno ...). Zemljevid je

¹ Zemljepisni muzej, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.

² Oddelek za fizično geografijo, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU.

Julijske Alpe in zahodne Karavanke na zemljevidu Janeza Dizme Florjančiča iz leta 1744

Okolica Triglava na jožefinskem vojaškem zemljevidu iz druge polovice 18. stoletja

kljub temu pomemben vir krajevnih imen za ozemlje današnje Slovenije v 16. stoletju. Imel je velik vpliv na tuje kartografe, ki pa so poleg podrobnih podatkov prevzeli tudi številne napake. Iz istega stoletja je pomemben tudi zemljevid *Karstia, Carniola, Histria et Windorum Marchia* (Kras, Kranjska, Istra in Slovenska marka) flamskega kartografa Gerarda Kremerja Mercatorja, ki je osnova številnim priredbam tistega časa. Ker je podatke za naše kraje posredno povzel tudi od Laziusa, se napakam ni bilo mogoče izogniti (na primer narisana neobstoječa Planinska reka). Vzpetine so prikazane s krtinami, gozdovi s skupinami dreves, naselja pa so že označena s krožci.

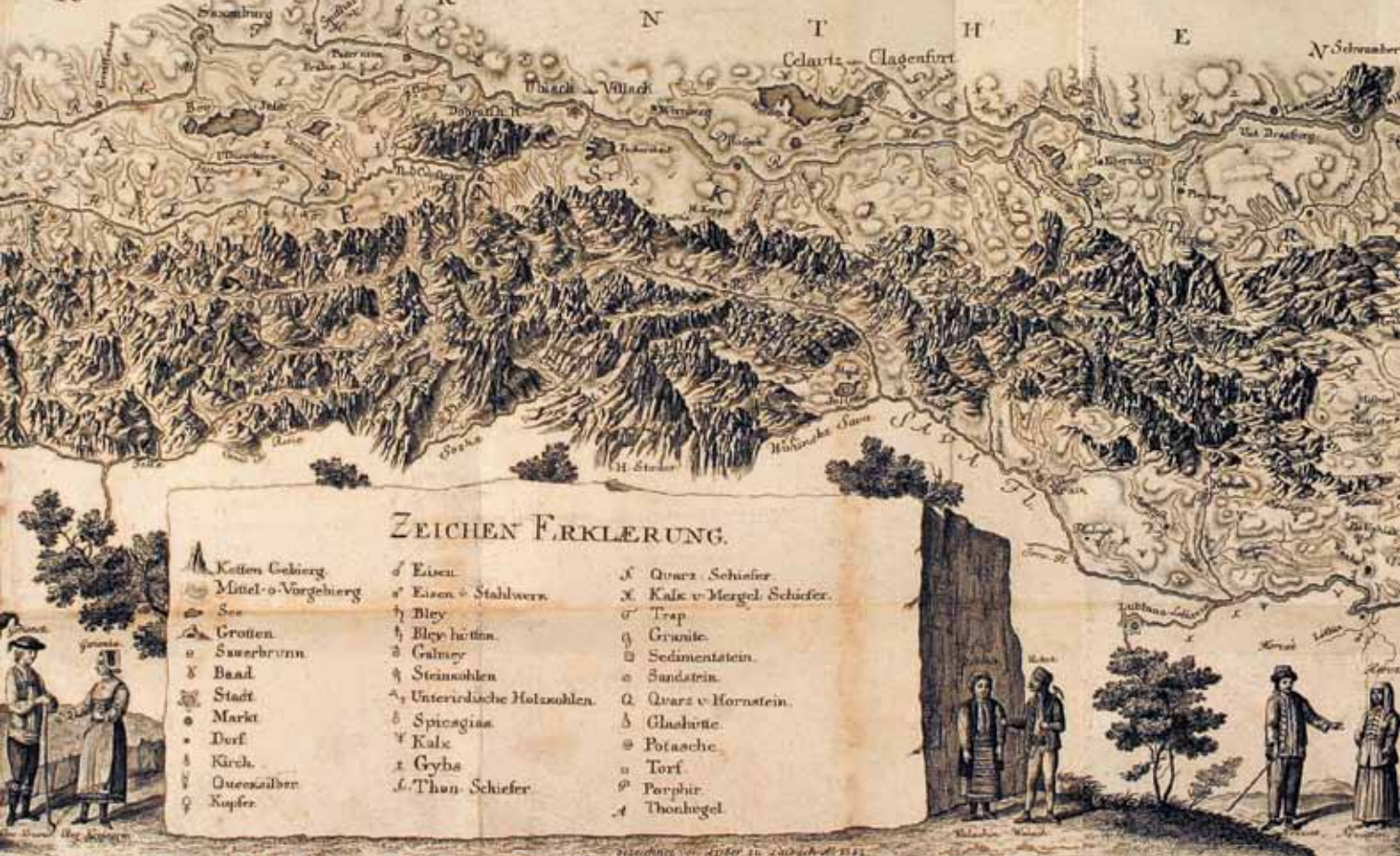
Ob koncu 17. stoletja so nastala prva podrobnejša kartografska in zgodovinska dela, ki predstavijo ozemlje današnje Slovenije. Leta 1678 je bil natisnjen zemljevid *Styriae Ducatus Fertillissimi Nova Geographica Descriptio* (Najplodovitejše vojvodine Štajerske novi geografski opis) kartografa in duhovnika Georga Matthäusa Vischerja. Zemljevid prikazuje Štajersko, le izjemo ma pa so označeni tudi kraji zunaj njenih meja. Kakovostno so označeni rečna mreža in jezera, vzpetine so prikazane s hribčki in senčenjem, glavna odlika zemljevida pa je njegovo merilo, ki je okvirno med 1 : 160.000 in 1 : 170.000. Zemljevid še ne podaja verodostojne podobe pokrajine, vendar je zaradi posameznih izpopolnjenih elementov zelo pomemben za napredek takratne kartografije. Močan vizualni vtis mu dajejo bogate ilustracije in besedila, ki zapolnjujejo prazen prostor.

V tem obdobju ne moremo mimo polihistorja Janeza Vajkarda Valvasorja in njegovega dela *Slava vojvodine Kranjske*, ki je izšlo leta 1689. Poleg podatkovnega, znanstvenega in umetniškega pomena vsebuje tudi nekaj zemljevidov. Najpomembnejši je zemljevid vojvodine Kranjske, ki ga je izdelal Valvasor sam. Gorovja so upodobljena z osenčenimi krtinami, njihova lega je nenatančna, relativno dobro pa je upodobljena rečna mreža. Njegova odlika je predvsem v tem, da služi bralcu kot pomoč pri prostorski predstavi.

OSEMNAJSTO STOLETJE

V 18. stoletju je kartografska stroka močno napredovala. Vzroke za to lahko iščemo v politični, upravni ali vojaški želji oziroma kar nujni po natančnih izmerah in prikazih ozemelj. To je čas izumov različnih pripomočkov za merjenje in določanje lege ter težnje po izmenjavi znanj in poenotenju

Slovenske Alpe na zemljevidu Baltazarja Hacqueta iz leta 1782

merskih sistemov. Druga polovica stoletja je tudi čas začetkov triangulacijskih metod za izmero površja, ki so močno povečale natančnost zemljevidov.

V letih 1716–1724 je nastala *Tabula Ducatus Carniolae, Vindorum Marchiae et Histriae* (Zemljevid vojvodine Kranjske s Slovensko marko in Istro) Nürnberžana Johanna Baptista Homanna. Zaradi lepo predstavljenega, a poenostavljenega prikaza ozemlja od Dalmacije do avstrijske Koroške ter dodane vedute Ljubljane in zemljevida Cerkniškega jezera je doživela številne ponatise.

V osemnajstem stoletju sta pri nas kartografijo zaznamovali še dve deli. Leta 1744 je izšel zemljevid *Ducatus Carniolae tabula chorographica* (Horografski zemljevid vojvodine Kranjske) duhovnika Janeza Dizme Florjančiča. Gre za skoraj 2 m² velik zemljevid v okvirnem merilu 1 : 100.000, ki predstavlja najpopolnejši zemljevid Kranjske do tedaj. Odlikuje ga izredna plastičnost reliefa; hribovja so narisana s krtinami, visokogorja pa z bolj koničastimi vzpetinami in senčenjem. Posebnost zemljevida sta tudi dodana načrt in veduta Ljubljane.

V letih 1763–1787 je izhajal tako imenovani jožefinski vojaški zemljevid v merilu 1 : 28.800. Konec 18. stoletja je veljal za naj-

podrobnejši in najkakovostnejši kartografski izdelek, ki pa je bil hkrati strogo varovana skrivnost. Posamezni listi imajo relief, nazorno prikazan s črtkanjem. Preglednost in nazornost so dosegli z natančnim risanjem in z uporabo različnih barv. Prikazi so relativno natančni za nižinska območja, za gorski svet pa so zelo nenatančni.

V 18. stoletju tudi ne moremo mino Baltazarja Hacqueta in njegovega dela *Oryctographia Carniolica oder physikalische Beschreibung des Herzogthums Krain, Istrien und zum Theil der benachbarten Länder* (Oriktografija Kranjske), ki je v štirih delih izhajal od leta 1778 do 1789. V tem obsežnem delu je objavil zemljevid *Krainiska Deschela* (Zemljevid Kranjske). Kartografsko je sicer zastarel, a so njegova odlika označena rudna nahajališča in slovenska zemljepisna imena. Za prikaz slovenskega gorskega sveta pa je zanimivejši zemljevid *Mappa Litho-Hydrographica Nationis Slavicae* (Kamninsko-vodopisni zemljevid slovanskih narodov). Zemljevid je narejen v približnem merilu 1 : 420.000, je podolgovate oblike in prikazuje območje med porečjema Save in Drave. Slovenske Alpe so upodobljene s senčenjem v obliki vzpetin, nižji vzpeti svet pa s tako imenovanimi gosenicami. Porečji obek rek in

večji kraji so vrisani pravilno, posebnost pa so označena rudna nahajališča. Krajevna imena niso zapisana v nemškem ali italijanskem jeziku, temveč so navedeni pretežno slovenski ali dvojezični izrazi.

DEVETNAJSTO STOLETJE

V 19. stoletju so bili za kartografijo značilni veliki kvalitativni preskoki. Pri zemljevidih slovenskega ozemlja se da v grobem izluščiti naslednje poudarke. Povsem nepogrešljive so bile trigonometrične metode, za prikaz reliefa pa so namesto oblik krtin oziroma preprostih hribočkov začeli uporabljati tako imenovane plastične metode s črtkanjem. Metoda se je izkazala za zelo natančno, k čemur je pripomogla leta 1799 njena znanstvena utemeljitev saškega majorja Johana Georga Lehmana. Pojavili so se zemljevidi v slovenščini, na primer Zemljevid slovenske dežele in pokrajini pravnik in kartografa Petra Kozlerja iz leta 1852. Zemljevid je v merilu 1 : 576.000 in kot prvi prikazuje slovensko etnično ozemlje s slovenskimi krajevnimi imeni, takratna oblast pa ga je zaradi poudarjanja slovenstva prepovedala. Njegovo širjenje je bilo dovoljeno šele leta 1861. Zemljevid je zaradi svojega nacionalnega naboja in kakovostne kartografske upodobitve izšel v več ponatisih.

Okolica Triglava na avstro-ogrskih specialkah iz druge polovice 19. stoletja

Med letoma 1844 in 1846 je izšlo 16 listov *Specialkarte des Herzogthums Krain* (Posebni zemljevid vojvodine Kranjske) Henrika Karla Freyerja. Zemljevid v merilu 1 : 113.500 vsebuje mnogo slovenskih krajevnih imen, približno polovica pa jih ima dodano tudi nemško različico. Relief je prikazan s črtkanjem, a še ne po Lehmannovi metodi, za večjo plastičnost prikaza pa služi senčenje. Navedene so tudi višinske kote, ki jim je avtor ponekod dodal še nadmorsko višino; nekatere je označil kot triangulacijske točke.

Od sedemdesetih let 19. stoletja so izhajale *Spezialkarte der Österreichisch-Ungarischen Monarchie* (Posebne karte avstro-ogrske monarhije), imenovane tudi specialke, v merilu 1 : 75.000). Izdelal jih je Vojnogeografski inštitut na Dunaju, služile pa so vojaškemu in civilnemu namenu ter

bile podlaga za mnoge kasnejše topografske in tematske zemljevide, tudi planinske. Relief je prikazan zelo podrobno in kakovostno, s črtkanjem po Lehmannovi metodi in tudi že s plastnicami, ki so v 20. stoletju skupaj z barvami prevzele primat za prikaz reliefa.

ZGODNJI PLANINSKI ZEMLJEVIDI V NAŠI SOSEČINI IN PRI NAS

Planinska kartografska tradicija se je v Vzhodnih Alpah začela po ustanovitvi prvih planinskih društev v šestdesetih letih 19. stoletja. Avstrijsko planinsko društvo je na primer že leta 1865, le tri leta po ustanovitvi, izdalo zemljevid *Specialkarte der Umgebung des Ankogels* (Posebni zemljevid okolice Ankogla) v merilu 1 : 72.000, leto kasneje pa še *Karte der Großvenediger-Gruppe* (Zemljevid Großvenedigerja in okolice) v merilu 1 : 84.000. Še pred

ustanovitvijo društva je leta 1860 izšel zemljevid *Karte der Glocknergruppe* (Zemljevid Velikega Kleka in okolice) v merilu 1 : 100.000. Vse tri je izdelal Franz Kiel. Kot vir mu je služila natančna, tako imenovana franciscejska izmera celotne Habsburške monarhije v merilu 1 : 28.800 iz prve polovice 19. stoletja.

Obdobje planinske kartografije Avstrijskega oziroma pozneje (od 1873) Nemško-avstrijskega planinskega društva (DÖAV) lahko do prve svetovne vojne v grobem razdelimo na tri obdobja:

- zgodnje obdobje (1865–1891),
- obdobje reliefnih zemljevidov (1892–1899),
- "klasično" obdobje (1900–prva svetovna vojna).

Kot vir je zemljevidom služila tako imenovana franciscejsko-jožefinska izmera Habsburške monarhije, ki je potekala med letoma 1869 in 1887. Ta izmera je že potekala v metričnem merilu 1 : 25.000 in je služila kot podlaga že omenjenim državnim zemljevidom v merilu 1 : 75.000, tako imenovanim specialkam. Značilnost planinske kartografije DÖAV pa so obsežne lastne geodetske izmere.

V zgodnjem obdobju ločimo tri razvojne faze. V prvi fazi (do 1874) še ni bilo standardnega merila, pač pa so se pojavljala merila 1 : 72.000, 1 : 84.000, 1 : 66.000 ali 1 : 100.000. Deloma so bili zemljevidi še brez plastnic, če pa so se pojavljale, so bile najpogostejše na 500 čevljev (300 metrov).

Prvi zemljevid Avstrijskega planinskega društva iz leta 1865 prikazuje območje Ankogla.

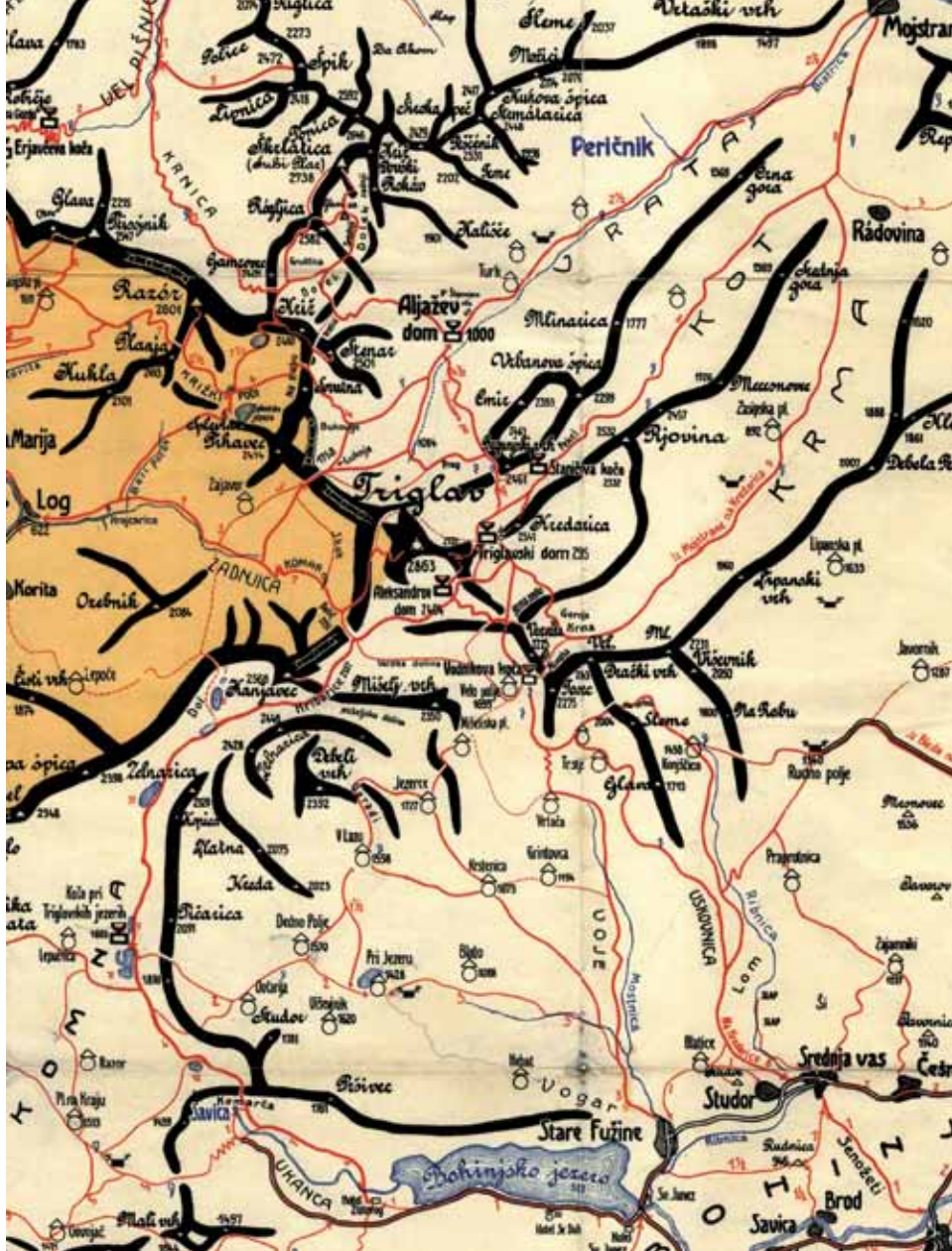
Za poudarjanje reliefa so začeli uporabljati črtkanje po Lehmannovi metodi. Za drugo fazo štejemo kratko obdobje (1874–1878), ko je nastajala *Spezialkarte der Ostalpen* (Posebni zemljevid Vzhodnih Alp), s katero se je do konca stoletja zakoreninilo merilo 1 : 50.000. Plastnice so se pojavljale na 100 metrov, za poudarjanje reliefa pa je popolnoma prevladalo črtkanje po Lehmannovi metodi. Za tretjo fazo (do 1891) so bili značilni enobarvni gravirani zemljevidi v merilu 1 : 50.000 in z ekvidistanco 100 metrov.

Za drugo obdobje (tako imenovano obdobje reliefnih zemljevidov) je bilo značilno, da je bilo pod vplivom švicarske planinske kartografije konec prikazovanja reliefa s črtkanjem, ki ga je nadomestilo senčenje. Merilo je bilo še 1 : 50.000, plastnice pa so bile pretežno na 50 metrov.

Za obdobje "klasične" planinske kartografije DÖAV je bilo do prve svetovne vojne značilno, da so plastnice z ekvidistanco 20 metrov nadomestile senčenje za prikaz reliefa. Od tega obdobja je standardno merilo za planinske zemljevide postalo 1 : 25.000.

Razvoj planinske kartografije DÖAV se seveda ni zaključil s prvo svetovno vojno; ta je nastopila približno sredi njenega "klasičnega" obdobja, se je pa s koncem delovanja DÖAV pri nas sklenila skupna, sicer nemška, avstro-ogrska planinska kartografija.

Še pred prvo svetovno vojno (leta 1910) smo tudi Slovenci dobili prvi slovenski planinski zemljevid *Julijske Alpe*, ki ga je izdelal Alojzij Knafelc. S tem se je začela večde-

Okolica Triglava na tako imenovanem grebenskem zemljevidu iz leta 1923

setletna tradicija slovenskih grebenskih zemljevidov, za izdelavo katerih sta poleg Knafelca (med drugim je v tridesetih letih 20. stoletja izdelal tudi zemljevida *Karavanke* in *Zasavje*) pomembna še Ivan Selan (izdeloval je predvsem zemljevide Slovenije in Jugoslavije ter turistične zemljevide) in Vlasto Kopač, ki je med drugim izdelal zemljevide *Vršič in okolica* (1949), *Julijske Alpe* (1952), *Karavanke*, *Kamniške Alpe in soseščina* (1954).

Grebenski zemljevidi so kartografsko in po natančnosti močno zaostajali za zemljevidi, ki jih je še v času Avstro-Ogrske izdeloval DÖAV, še bolj pa so zaostajali za svojimi sodobniki v Alpah. Za obdobje med obema vojnama lahko razlog iščemo v dejstvu, da je slovenska planinska kartografija slonela na plečih nekaj zanesenjakov, v ostalih Vzhodnih Alpah pa so imeli že prek pol stoletja

institucionalizirano planinsko kartografijo. Za čas po drugi svetovni vojni pa je razlog v tem, da je bila civilna kartografija omejena; topografske zemljevide, večinoma nedostopne javnosti, je izdeloval Vojnogeografski inštitut iz Beograda. Civilna kartografija se je v Sloveniji počasi razvijala v šestdesetih letih 20. stoletja. Leta 1969 je Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo iz Ljubljane izdelal prvi moderni planinski zemljevid *Julijske Alpe*, ob omejitvah, da je lahko merilo največ 1 : 50.000, ekvidistanca najmanj 50 metrov, označena pa tudi ni smela biti določena infrastruktura, kraške jame in podobno. Do leta 1993 so bili planinski zemljevidi edini topografski zemljevidi večjih meril, ki so bili dostopni javnosti, kar je močno pripomoglo k njihovi popularnosti v tistem obdobju. ○

Izdelava kart

Kako se je (in se ni) spremenila izdelava kart z računalnikom

✍️ Primož Kete, Matija Klanjšček¹

Človek izdeluje karte že od najzgodnejšega obdobja civilizacije. Metode in tehnike izdelave so se v stoletjih spremenile, prav tako pa se je spremenil tudi medij, ki ga uporabljamo za prikazovanje kart – od kamna in gline v najzgodnejšem obdobju do elektronskih naprav, ki jih uporabljamo danes.

Prikaz posameznih sklopov vsebine karte. Najprej je prikazano senčenje reliefa (skrajno levi stolpec), na katerega se (proti desni) dodaja pokrovnost, skale, plastnice, osončenost višjih predelov, hidrografija ter nazadnje komunikacije in naselja.

Pred dvajsetimi leti je bila izdelava kart rezervirana za profesionalne kartografske hiše, ki so obvladovale vse potrebno tehnično in strokovno znanje za izdelavo karte na klasični (analogni) način. Delo je zahtevalo veliko časa, potrpežljivosti in natančnosti. Računalniki pa so izdelavo močno spremenili. Čas za izdelavo se je skrajšal, določene operacije so postale enostavnejše in avtomatizirane. Dodatno so se odprle nove možnosti pri oblikovanju kart, ki v klasični izdelavi niso bile mogoče. Računalniki so omogočili tudi enostavnejšo izdelavo laičnih kart zainteresiranim posameznikom.

KARTA NE NASTANE SAMO S KLIKOM MIŠKE

Uporabniki in naročniki imajo največkrat napačno predstavo in si predstavljajo, da danes, ko imamo računalnike, obstaja ena velika karta, ki je uporabna za vse namene. Kartograf iz te velike karte enostavno "izreže" zeleno območje, pri čemer klasična pravila glede merila in velikosti karte ne veljajo več, ker je vse v računalniku. Napačna je predstava, da z računalnikom nastane karta s pritiskom na gumb. Veliko je odvisno od urejenosti osnovnih podatkov za izdelavo karte ter zelenih sprememb in dodatkov na njej.

Danes so osnovne vsebine za izdelavo karte podatkovne zbirke, ki vsebujejo podatke o reliefu, hidrografiji, cestah in železnicah, pokritosti terena in zemljepisnih imenih. Tudi ostale vsebine, ki jih prikazujemo, so danes že velikokrat na razpolago v obliki podatkovnih zbirk, a največkrat te niso neposredno uporabne za prikaz na karti. Še vedno je potrebno delo kartografa, ki podatke pripravi, prilagodi prikazu na karti in na osnovi surovih podatkov uporabniku poda informacije.

Država zagotavlja podatkovne zbirke za omenjene osnovne vsebine in ti podatki so dostopni vsakemu uporabniku. Večina kartografskih hiš ima na razpolago lastne podatkovne zbirke, ki so nastale na osnovi njihovega lastnega portfelja kart. Ti podatki največkrat predstavljajo osnovno ogrodje nove karte, na katero se vsakič dodajo tematske vsebine, ki jih želi naročnik.

PREDNOSTI IN TEŽAVE RAČUNALNIŠKE IZDELAVE KART

Računalniška izdelava kart je močno pohitrila in poenostavila določene faze; naj omeniva samo dve. Prvi primer je izdelava senčenja reliefa. Z ustrezno programsko opremo je močno poenostavljena izdelava analitičnega senčenja zaradi podatkov o reliefu (digitalni model reliefa, DMR). Za kar je bilo včasih potrebno ogromno ročnega dela izkušenega kartografa, je danes potrebnih par klikov na računalniku.

A da ne bo pomote – kvaliteta izdelka ni niti približno enaka. Pri ročnem senčenju je kartograf, glede na merilo karte in njen namen, izbral ter ustrezno prikazal (vizualno poudaril ali "potisnil v ozadje") reliefne oblike, ki so bile pomembne za orientacijo in doje-manje terena. Pri tem je upošteval vsa strokovno dognana pravila človekove percepcije in z namernim izpuščanjem enih, pretiranim poudarjanjem drugih značilnosti terena in lokalnim "goljufanjem" kar najbolje prikazal osnovne oblike terena na karti.

Računalniško senčenje je strogo matematični produkt podatkov o reliefu in izbrane smeri osvetlitve, ki ima za rezultat enakomerno prikazano senčenje. Nobena od reliefnih oblik ni posebej poudarjena ali izpuščena in prikaz ustreza stanju na terenu (kolikor so pač točni podatki o reliefu). A tak prikaz senčenja po uporabnosti ni enakovreden ročno izdelanemu senčenju. Lokalne posebnosti niso poudarjene, ker pač niso faktor v matematičnem izračunu senčenja. Določene dominantne reliefne oblike, ki so pomembne za orientacijo na terenu, so prikazane neustrezno, ker ležijo točno v smeri osvetlitve in

¹ Oba Geodetski inštitut Slovenije.

jim po matematičnem izračunu pripada nižja vrednost senčenja itd. Da dosežemo enakovredno kvaliteto računalniškega senčenja z ročnim senčenjem, je potrebno še kar nekaj korakov (avtomatskih, predvsem pa ročnih) ter določena tehniška znanja. Še vedno je treba poznati pravila človekove percepcije (kot včasih), da z drugimi orodji (računalniškim programom namesto svinčnika) dosežemo enako kvaliteto prikaza.

Drugi primer sta oblikovanje kartografskih znakov in njihovo poljubno spreminjanje. Pri klasični izdelavi kart so bile grafične možnosti za oblikovanje kartografskih znakov omejene s tehnologijo izdelave. Po drugi strani so bile možnosti za spreminjanje znakov močno omejene, saj so pomenile veliko ročnega dela za še tako majhne spremembe. Kartografske hiše so tako izoblikovale svoj prepoznavni dizajn, ki so ga uporabniki in naročniki prevzeli tudi pri izdelkih (kartah), ki so jih naročali.

Računalniška izdelava kart je prinesla obilico novih grafičnih možnosti, ki jih kartograf lahko uporabi pri oblikovanju kartografskih znakov in karte kot celote (prosojnost vsebin, prelivanje barv, tridimenzionalni simboli itd.). Spreminjanje kartografskih znakov je postalo enostavno, saj se spremeni samo znak v knjižnici znakov in že se zamenjajo vsi znaki po celi karti (pri klasični izdelavi je bilo to delo, ki je zahtevalo ročno zamenjavo vsakega posameznega znaka na karti). Ta enostavnost spreminjanja se odraža tudi v dodatnih željah naročnika, ki želi točno določen kartografski znak ali točno določeno barvo za prikaz neke vsebine. To lahko hitro pripelje do učinka "prešite odeje", kjer so barve in kartografski znaki prineseni z vseh vetrov, glede na vsečnost ali nevšečnost naročniku. Tu nastopi nova vloga kartografa, da naročnikove želje uredi v koherentno celoto, ki bo izpolnila želje, a še

Izrez zemljevida Bohinj 1 : 25 000 © Založbe Sidarta in © Geodetskega inštituta Slovenije; Kartografska zasnova in redakcija: Primož Kete.

vedno delovala kot povezana celota z ustrezno sporočilno vrednostjo.

Z uporabo elektronskih naprav v vsakdanjem življenju sta se spremenili tudi izdelava in uporaba kart. Vsak medij uporabe ima svoje zakonitosti, prednosti in pomanjkljivosti, ki jih je treba poznati, da lahko izdelamo kar najbolj uporabno karto. Danes jo lahko uporabljamo v papirnati obliki, v obliki rastrske slike na računalniku, telefonu ali navigacijski napravi, v okviru interaktivne spletne aplikacije za potrebe učenja, igre, načrtovanja poti ali iskanja lokacije ali v obliki vektorske karte v različnih elektronskih napravah. Način uporabe ključno vpliva na postopke za izdelavo karte.

ALI SO KLASIČNE KARTE ŽE ZA STARO ŠARO?

In kje je mesto klasične kartografije v današnjem času? Trg je preplavljen z množico specialnih navigacijskih naprav, satelitsko navigacijo podpira že vsaka malce večja elektronska igračka, od naprednih dlančnikov, telefonov do povsem enostavnih ur in sledilnih naprav. Tiste malce zmogljivejše so razkošno opremljene z na videz všečno vektorsko kartografijo, velikokrat dostopno brezplačno preko spleta. Zato se marsikdo upravičeno sprašuje, ali dandanes lahko sodobne navigacijske naprave povsem izpodrinejo uporabo papirnatih kart. V tem trenutku je odgovor skoraj zagotovo ne. Kot vsaka tehnološka novost skušajo posnemati klasične navigacijske postopke. In ne glede na to, da je navigacija s satelitskim sprejemnikom pri tem zelo uspešna, da postopoma postaja del vsakdana in da ima pri tem številne prednosti, tu ne smemo pozabiti tudi na slabosti, ki lahko v posebnih razmerah prej ovirajo, kot pripomorejo k hitrejšemu orientiranju v prostoru.

Satelitska navigacija, podprta z digitalno kartografijo, je uporabnika navidezno osvobodila klasičnih in zamudnejših procesov navigacije, saj je določanje položaja in parametrov navigacije, kot sta razdalja in smer, avtomatsko. Njene znatne prednosti so stalno delovanje, delovanje kjerkoli na svetu (z upoštevanjem določenih omejitev) ter delovanje ponoči in ob vsakem vremenu. Ravnanje z napravami je relativno enostavno, natančno in zanesljivo, vendar vseeno zahteva določeno poznavanje funkcij programske opreme. Za vse navedeno pa v primerjavi z enostavnim kompasom in karto potrebujemo relativno drago opremo, zadostno električno napajanje (baterije), zaslon sprejemnika je pogosto premajhen za ogled celotne karte in poti, za delovanje sprejemnika potrebujemo ustrezno vidnost satelitov, kar je lahko prav v krajih, kjer navigacijo najbolj potrebujemo, kritično. V gozdu in v bližini drugih vidnih ovir (relief, visoke zgradbe...) je zato natančnost določanja položaja običajno znižana ali pa sprejemnik sploh ne deluje. Prosto dostopna kartografija je velikokrat na pogled estetska, a pogosto gre za komercialni produkt, namenjen širokemu trgu nezahtevnih potrošnikov, ki je temu ustrezno obremenjen z napakami in podvržen nižjim kakovostnim standardom. In še bi lahko naštevali ...

Kakorkoli – na koncu velja, da je smiselno uporabiti in izkoristiti tiste izrazite prednosti, ki jih ponuja posamezni način orientiranja in navigiranja v prostoru. Sodobne naprave torej da, vendar z ustreznim, pametnim in kritičnim načinom uporabe, predvsem pa v kombinaciji z dobro staro topografsko karto. Ta v modernih preoblekah in redakcijskih rešitvah ponuja vse povezovalne člene, ki jih potrebuje uporabnik elektronskih naprav. ○

Naslovnica zemljevida Bohinj 1 : 25 000 © Založbe Sidarta in © Geodetskega inštituta Slovenije

Kako do natančnega prikaza poti na kartah

Markacisti kot vir podatkov za planinske karte

✍️ Jože Rovnan

Pot na Rodico FOTO: OTON NAGLOST

Vroko vzameš karto z vrisanimi markiranimi planinskimi in drugimi potmi, pogledaš na zemljevid v računalniku, na GPS-sprejemniku, na telefonu. Kako preprosto se to sliši! Toda od kod so se vzele vse te karte, ki v pomanjšani in posplošeni obliki prikazujejo zemeljsko površje, karte, ki jih mnogi planinci znajo brati tako kot drugi knjige in ki v naših miselnih predstavah oživijo izvorno podobo pokrajine?

Karte niso delo posameznika, njihova vsebina pogosto odraža trud celih generacij kartografov, pa tudi številnih drugih poznavalcev področja, ki ga karte prikazujejo. Med njimi so za planince seveda najprimernejše t. i. planinske karte, ki se od splošnih geografskih zemljevidov razlikujejo po tem, da so v njih vrisane dodatne planinske vsebine: markirane planinske poti, planinske kočje, smeri turnih smukov in druge za planince pomembne vsebine.

V Sloveniji obiskovalci gora najpogosteje uporabljamo karte Planinske založbe PZS. Kartografi so vanje z rdečimi črtami vrisali približno 9000 kilometrov dolgo mrežo markiranih planinskih poti. Planinci te poti najraje uporabljamo, saj so dobro označene in vzdrževane, vodijo do številnih za planince pomembnih točk in so opisane v vodnikih.

Podatki o poteku markiranih planinskih poti seveda izvirajo iz planinskih vrst. Kartografi so jih v preteklosti pridobivali

tako, da so zbirali podatke od dobrih poznavalcev posameznih področij, od leta 2007 pa je osnovni vir zanje podatkovni sistem markiranih planinskih poti Komisije za planinske poti (KPP) PZS.

OD SEZNAMA MARKIRANIH POTI DO DOBRE KARTE

Prvotno so bili opisni podatki o vseh markiranih planinskih poteh vodeni na karticah Komisije za planinske poti (uredil Stanko Kos v letih 1967–73), njihova vsebina pa je bila kasneje dopolnjena in prenesena v računalniško obliko (1987–1991). Sčasoma se je pokazalo, da je za uspešno organizacijo markacijskega dela treba vzpostaviti tudi prikaz markiranih planinskih poti v obliki geografskega informacijskega sistema (GIS). Pomembna spodbuda, da se je Komisija za planinske

poti leta 2002 odločila za to obsežno akcijo, pa je bilo tudi prepričanje, da bomo s tako zbranimi podatki lahko pomembno prispevali k dvigu kvalitete kart Planinske založbe.

Za zbiranje in urejanje podatkov prikaza planinskih poti v GIS je Komisija za planinske poti predvidela naslednje faze:

1. V vsakem Odboru za planinske poti meddruštvenega odbora planinskih društev se izmed markacistov izbere urednik mreže markiranih planinskih poti (12 urednikov).
2. Okoli sto planinskih društev, ki vzdržujejo planinske poti, prejmejo papirnate državne topografske karte v merilu 1 : 25.000 (DTK25) svojega področja in vanje ročno vrišejo potek markiranih poti, za katere skrbijo.
3. Uredniki Odbora za planinske poti prejmejo digitalni kartografski program QUO s širokim naborom splošnih geografskih kart in kart Planinske založbe, ki mu sledi usposabljanje za delo s programom QUO.
4. Uredniki Odbora za planinske poti prerisajo poteke planinskih poti iz papirnatih kart DTK25 v QUO.
5. V okviru vsakega Odbora za planinske poti urednik organizira sestanke z načelniki markacijskih odsekov planinskih društev, kjer uskladijo mrežo poti (manjkajoči odseki, podvajanje odsekov, neujemanje križišč ipd.).
6. Komisija za planinske poti določi tri glavne urednike, ki si razdelijo področje Slovenije in z uredniki Odbora

GPS-sprejemnik, kakršnega uporabljajo v Komisiji za planinske poti FOTO: JOŽE ROVAN

za planinske poti uskladijo celotno mrežo markiranih poti.

7. Komisija za planinske poti kupi 15 ročnih GPS-sprejemnikov za urednike in 25 sprejemnikov za izposojajo markacistom. Z njimi sistematično premerijo vse markirane poti.
8. Uredniki Odbora za planinske poti popravijo prvotne vrise poti na podlagi izmerjenih GPS-sledi in orto-

foto (letalskih) posnetkov površja Slovenije.

9. Uredniki Odbora za planinske poti v QUO tekoče vnašajo vse spremembe, ki nastajajo v mreži markiranih poti na terenu.
10. Zapis planinskih poti se prenesejo v računalniško bazo GIS KPP.

Delo na prikazu planinskih poti v GIS KPP dobro napreduje. Skoraj vse markirane poti so sedaj vrisane, približno polovica pa je premerjena z GPS-sprejemniki in ustrezno popravljena v GIS KPP.

Karta Goriška, GZS, 1:50 000

Karta Nanos, PZS, 2007, 1:50 000

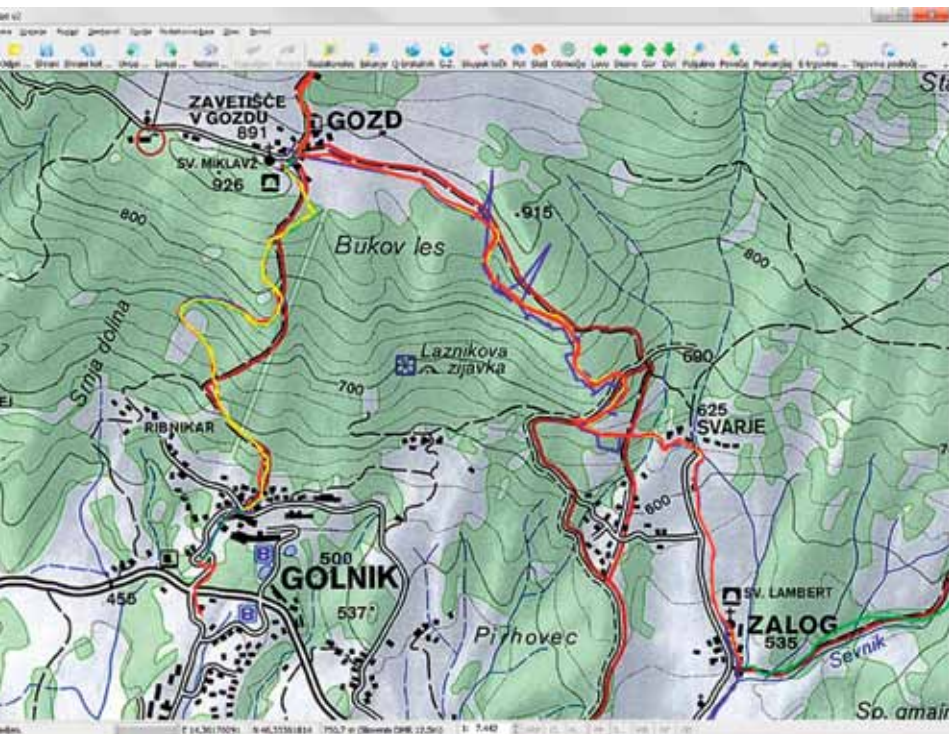
Primer "napredka", odkar za mrežo planinskih poti na kartah skrbijo markacisti.

DOLGA POT DO NATANČNEGA PRIKAZA POTI NA KARTAH

Na prvi pogled se zazdi, da je od urejenega prikaza markiranih planinskih poti v GIS KPP do njihovega prikaza na karti le droben korak – izvoz poteka poti v obliki, ki jo lahko kartografi vnesejo v svoj program za izdelavo zemljevidov. V praksi pa stvari žal niso tako enostavne, saj je zaradi sprememb na terenu, pa tudi človeškega dejavnika treba pred vsako novo izdajo znova skrbno preveriti podatke o poteku markiranih poti.

Delo poteka takole:

1. Planinska založba določi urednika planinskih vsebin na karti, to je navadno eden izmed urednikov Odbora za planinske poti ali glavnih urednikov.

Slika zaslona kartografskega programa QUO z detajlom karte Storžič in Košuta; podlaga S&K 1995, preko so vrisane sledi GPS-meritev poti z Golnika in iz Zaloga v Gozd, tako je nastala nova karta S&K 2009.

2. Urednik karte ali kartograf, ki bo izdelal karto, pripravi prvi osnutek, ki ima na osnovni kartografski podlagi vrisan potek markiranih poti ob zadnji izdaji planinskih kart področja, ki ga pokriva novi zemljevid. Poleg teh poti so z drugo barvo vrisane markirane poti po tekočem stanju prikaza planinskih poti v GIS KPP. Osnutek karte se odtisne na papir in pošlje načelnikom markacijskih odsekov vseh planinskih društev, ki vzdržujejo poti na območju načrtovane karte.
3. Markacisti v planinskih društvih preverijo pravilnost vrisov poti, pri čemer namenijo posebno pozornost tistim odsekom, kjer se razlikuje potek na starih kartah in v GIS KPP. Sporočijo tudi morebitne druge spremembe kot npr. ukinitve posameznih poti, spremembe tras (umik poti s cest, sprememba trase zaradi novih cest, podorov, gradenj, naravovarstvenih razlogov itd.), potek novih poti ipd. Načeloma bi vse takšne spremembe morali markacisti javljati takoj, ko nastanejo, in bi morale biti sproti zajete v GIS KPP, toda zavedati se moramo, da so markacisti prostovoljci, zato so občasne zamude razumljive, znanje včasih pomanjkljivo, kadri se menjujejo, predaja dela je včasih pomanjkljiva.
4. Urednik karte na sestanku z načelniki markacijskih odsekov planinskih društev razčisti morebitne nejasnosti o poteku poti in drugih planinskih vsebinah ter spremembe vnese v GIS KPP.
5. Urednik karte izvozi podatke o markiranih planinskih poteh bodočega zemljevida iz GIS KPP v obliki, ki jo lahko kartografi vnesejo v svoj program.

KARTE ŠE NISO POPOLNE

Vprašajmo se, ali lahko pričakujemo, da so v novih kartah Planinske založbe vrisane res vse markirane planinske poti, in to skoraj brez napak. Žal nam to še ni uspelo, čeprav je bil z zajemom podatkov pri markacistih storjen precejšen napredek v primerjavi s prejšnjimi izdajami. Zajete so sicer že skoraj vse poti, toda njihov potek še ni v celoti preverjen z GPS-om oziroma ga ponekod z ročnimi GPS-sprejemniki ni mogoče zanesljivo preveriti.

Karte Planinske založbe na žalost še ne pokrivajo celotnega slovenskega ozemlja. Z zemljevidi v merilu 1 : 50.000 sta pokriti dobri dve tretjini ozemlja, s kartami v merilu 1 : 25.000 pa le nekaj najbolj obiskanih predelov, pretežno v visokogorju. Obeti so boljši, novi redakcijski načrt Planinske založbe predvideva pokritje celotne Slovenije s kartami 1 : 50.000, pa tudi bistveno

večjega deleža ozemlja kot doslej s kartami 1 : 25.000. Omejitve pri izdajanju so seveda ekonomske narave, saj so podatki o planinskih vsebinah v GIS PZS na voljo za vso Slovenijo. Za tista področja, ki so planinsko manj obiskana, se čisti ekonomski račun pri izdaji kart Planinske založbe preprosto ne izide. Morda pa smo planinci pri takšnih stvareh včasih tudi malce nerodni, pri izdaji zemljevidov bi se veljalo obrniti po finančno pomoč na lokalne skupnosti in turistično gospodarstvo z omenjenih področij, saj so planinski zemljevidi zagotovo pomemben dejavnik pri spodbujanju turističnega povpraševanja.

Planinska založba tradicionalno izdaja papirnate planinske karte. Pogrešam pa izdaje za elektronske medije: za osebne računalnike, dlančnike, GPS-sprejemnike, pametne telefone. Nekateri zmotno menijo, da bo s tem ogrožena prodaja papirnatih kart. Nikakor ne, GPS-sprejemnik sicer natančno določi naš položaj v prostoru, uspešno nas tudi vodi po sledi, po drugi strani pa njegov mali zaslon nikakor ne zadostuje za širšo orientacijo v prostoru, za to na terenu še vedno potrebujemo papirnato karto. In seveda dobri stari kompas, za orientacijo zemljevida in za določitev imen okoliških vrhov. Vse našteje tehnologije se dopolnjujejo, omogočajo nam boljše načrtovanje tur in zanesljiveše gibanje v prostoru, kar tudi pomembno prispeva k varnosti planinskih dejavnosti.

Planinci seveda potrebujemo podatke o poteku planinskih poti na celotnem slovenskem ozemlju. Za to so trenutno na voljo trije viri:

- prikaz mreže planinskih poti v QUO, namenjenem delu z osebnim računalnikom (<http://www.kje.si/>);
- prikaz mreže planinskih poti na spletu v aplikaciji Geopedia (<http://www.planinske-poti.si/>);
- prikaz mreže planinskih poti na spletu v aplikaciji GAEA+ (<http://www.tophikingalps.com/sl/virtualne-poti/>).

Naj sklenem s pozivom obiskovalcem gora k sodelovanju! GIS KPP je živ organizem, ki sledi spremembam na terenu. Napaja se s podatki markacistov, pa tudi mnogih drugih, ki s svojimi dragocenimi pripombami prispevate k ažurnosti podatkov o poteh. Pišite nam na naslov Komisija za planinske poti PZS, Dvorakova 9, na e-naslov pota@pzs.si ali na forum na domači strani PZS <http://www.pzs.si/forum.php> v rubriko Planinske poti. ◉

Planinske karte na dlani

Geopedia

✍ Grega Milčinski

PRVI KORAKI

Geopedia je svet ugledala 15. maja 2007, na dan boja proti podnebnim spremembam, ko smo skupaj s fundacijo Umanotera in Geodetskim inštitutom Slovenije javnosti predstavili nekaj prvih vsebinskih slojev. Sama ideja je nastala približno pol leta pred otvoritvijo, ko smo s sodelavci sprejeli odločitev, da znanje razvoja GIS-aplikacij, ki smo ga pridobili na projektih za različne naročnike v Sloveniji in po svetu, uporabimo za izdelavo aplikacije, namenjene splošni javnosti. Želeli smo narediti nekaj novega, uporabnega in izvirnega, izhajali smo iz želje, da na enem mestu zberemo vse podatke, ki v Sloveniji obstajajo in ki jih je možno umestiti v prostor. Ker smo se zavedali, da sami tega ne bomo zmogli, smo spletno stran zastavili tako, da bi lahko uporabniki veliko podatkov dodajali kar sami, in nismo se zmotili, res so jih.

Prva popularna tematika je bilo kolesarstvo. Vsebine so krojili kolesarji sami, mi smo jim le omogočili, da so sledi poti, ki so jih posneli na terenu, v aplikacijo vnašali s pomočjo datoteke GPX. Dodali so še nekaj osnovnih informacij o tipu poti, sliko in opis, medtem ko se je višinski profil poti iz vnesenih podatkov izrisal avtomatsko. To je bilo dovolj, da je nastala zbirka skoraj tisoč cestnih, gorskih in trekking poti.

OGNJENI KRST

Svoj ognjeni krst je Geopedia doživela leta 2010, ko je bila uporabljena kot osnovno orodje za registracijo divjih odlagališč in celotno logistiko projekta Očistimo Slovenijo v enem dnevu. Prostovoljci, med katerimi je bilo precej študentov geografije, so s pomočjo posnetkov iz zraka pregledali območje Slovenije, nato so terenski popisovalci preverili potencialne lokacije in jih vpisali v register, nazadnje pa smo omogočili še anonimno prijavo lokacij. Preko Geopedie so potekali registracija zbirnih točk, razvrščanje prostovoljcev na posamezna območja, priprava kart in drugih materialov za samo akcijo. Celo preračun, koliko posameznih tipov vrečk potrebujejo na zbirnih mestih, smo delali s pomočjo

Geopedia.si je spletna aplikacija, ki uporabnikom omogoča tako pregledovanje prostorsko umeščenih vsebin kot tudi dodajanje lastnih podatkov. V štirih letih obstoja sta jo obiskala več kot dva milijona uporabnikov interneta, vsebuje več kot 10.000 različnih vsebin in pokriva praktično vsa interesna področja.

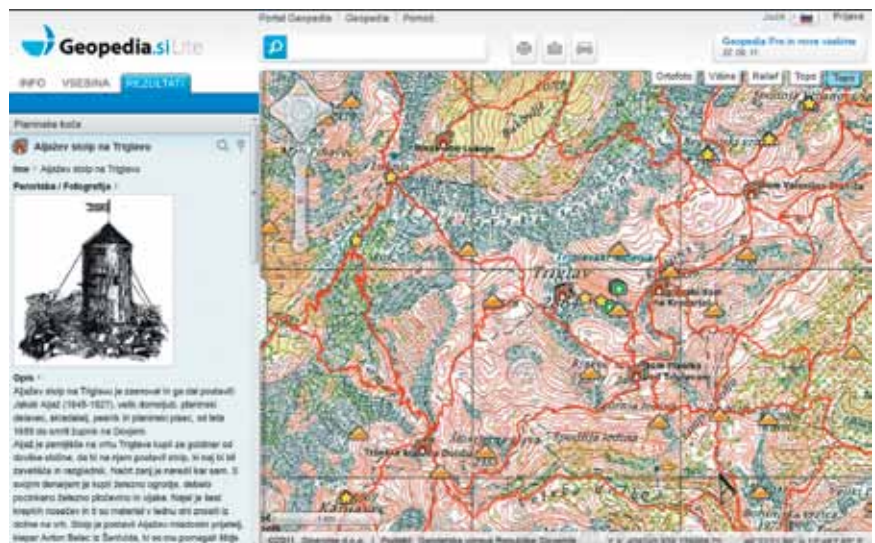
Geopedie. Zaradi velike medijske odmevnosti akcije je število uporabnikov aplikacije močno naraslo, zaradi česar so strežniki komajda izpolnjevali vse zahteve. Na koncu se je vse končalo uspešno, v Sloveniji je bilo očiščenih nekaj tisoč ton odpadkov, mi pa smo končali z dobrim občutkom, da smo pomagali pri nečem tako veličastnem.

PLANINSTVO IN POHODNIŠTVO

Planinska dejavnost je bila že od vsega začetka ena od vsebin, na katero smo se osredotočili. Delno zato, ker so v hribih karte bistvenega pomena, delno pa tudi zato, ker nas je med sodelavci kar nekaj ljubiteljskih hribolazcev. Smo pa tu hitro naleteli na težavo, saj podatkov ni bilo enostavno dobiti. Planinske karte se še vedno dobro prodajajo v papirnih in knjižnih oblikah, zato je pripravljenost, deliti podatke brezplačno preko spleta, toliko manjša. Imeli smo srečo, da nam je kmalu priskočilo na pomoč podjetje Globalvision, kjer smo dobili skenirane karte v merilu 1 : 25.000, ki jih sicer ne obnavljajo več, vendar so še vedno najboljši orientir po brezpotjih Slovenije. Povezali smo se tudi s Planinsko zvezo Slovenije in tako pridobili mrežo planinskih poti, dodali smo še planinske kočice, vrhove in panoramske fotografije ter tako zagotovili vsaj osnovne funkcionalnosti, ki pa so na žalost še vedno

daleč od tega, kar bi želeli. Radi bi videli, da bi bile planinske poti opremljene s podatki o težavnosti in zavarovanosti, morda celo z imenom in opisom. Poleg podlag, ki jih že imamo (primeri na slikah), pa si želimo vključiti tudi prave planinske karte, kar bi razveselilo mnoge pohodnike in hribolazce, ki so redni obiskovalci Geopedie, vendar na žalost še nismo našli nikogar, ki bi nam bil pripravljen pomagati.

Znak, da se Geopedia uveljavlja, je tudi to, da se vsake toliko časa oglasi posameznik z nadvse zanimivo idejo, pri izvedbi katere je pripravljen tudi pomagati. Tako sta nas pred kakšnim letom presenetila Milan Rejec in Jože Dobnik ter predlagala, da bi vodnik, ki je že pred leti nastal pod tipkami pisalnega stroja gospoda Dobnika, prenesli na Geopedio. Seveda nas je ideja navdušila in nastal je vsebinski sklop Pot kurirjev in vezistov NOV Slovenije, ki je nadvse uporaben vir informacij za planince, saj vsebuje podrobne opise poti s fotografijami, načrt poti, lokacije kontrolnih točk, možno pa je celo presneti datoteko GPX, da si lahko pri navigaciji na terenu pomagamo z GPS-aparatom. Celotna dolžina poti presega 1000 kilometrov, časovnica pa malo manj kot 300 ur. Prepričani smo, da je Jožetu in Milanu poleg nas hvaležnih tudi skoraj 10.000 obiskovalcev, ki si je to pot ogle-

Informacije o planinskih kočah in postojankah

dalo na spletu. Ob tako dobrem sprejetju ideje smo se podobno lotili še Vodnika po planinskih postojankah v Sloveniji in Vodnika po slovenski planinski poti, ravno tako avtorja Jožeta Dobnika. Vse te vsebine bomo združili na enem mestu, kjer bodo dosegljive planincem in splošni javnosti. Naš namen je zgraditi prostorsko zbirko vseh pomembnejših planinskih poti in koč. Tudi tokrat bomo poskrbeli, da bodo informacije prišle prav na poti – bodisi preko tiskane karte ali pa z GPS-napravo. Naj izkoristimo priložnost in prosimo vse hribovce, ki imajo GPX-sledi planinskih poti, da nam jih posredujejo, saj bomo lahko zbirko še izpopolnili.

GEOPEDIA PO MERI UPORABNIKA

Poleg razširjanja vsebine, ki sedaj pokriva že praktično vsa področja življenja – zdravje, izobraževanje, naravne nesreče, okolje, vreme, šport, kulturo, turizem, fotografije in še mnogo drugih – Geopedia napreduje tudi v tehnološkem smislu. Prva tri leta smo predvsem dodajali nove funkcionalnosti, kot so možnost vključevanja fotografij in videa v opis, možnost uvoza in izvoza GPX-datotek, izris višinskega profila, tiskanje slik in možnost 3D pogleda na lokacijo. Zaradi vseh teh novosti pa je Geopedia sčasoma postala prezahtevna za veliko večino uporabnikov, saj geografski informacijski sistemi (GIS) marsikomu niso blizu. Zato smo se odločili, da sistem prenovimo.

Tako je v začetku tega leta zaživela Geopedia Lite, enostavna različica aplikacije, ki omogoča tisto, kar na Geopedii počne velika večina obiskovalcev – pregleduje prostorske vsebine, išče po naslovih in podobno. Za večje uporabnike smo obdržali prvotno verzijo in jo poimenovali V1 (v1.geopedia.si).

Veliko število uporabnikov pa aplikacijo uporablja tudi pri svojem delu oziroma raziskovanju, ne zgolj za zabavo. Zanje smo začeli razvijati naprednejšo različico Geopedie, ki smo jo poimenovali Geopedia Pro. Njeno prvo verzijo smo uporabnikom predstavili zadnji poletni dan. Ker je pri spletnih aplikacijah značilno, da se vsebina in funkcionalnosti nadgrajujejo izredno hitro, vse pomembnejše novice objavljamo na portalu (portal.geopedia.si), kjer so na voljo tudi video navodila, FAQ (pogosta vprašanja in odgovori) in forum.

Geopedia hrani ogromno količino podatkov. Preko deset milijonov prostorsko umeščenih vnosov s podrobnimi opisi, zbranih v preko 10.000 vsebinskih slojev, ki skupaj zasedajo približno 1 TB prostora,

dnevno pa se do uporabnikov prelije povprečno 100 GB, kar je precej impresivna statistika. Tolikšna količina podatkov pa lahko povzroča težave, saj je težko poiskati točno določeno vsebino, zato smo razvili dodatno funkcionalnost – vključitev Geopedie v druge spletne strani. Na ta način lahko spletni portali, ki so osredotočeni na posamezne tematike, s pomočjo Geopedie prikazujejo natanko tiste vsebine, ki jih potrebujejo. Tako so zanimive podatke svojim uporabnikom na spletni strani predstavili Planinska zveza Slovenije, Dedi.si (interaktivna naravna in kulturna dediščina), dogaja.se (aktualni dogodki v Sloveniji), Slovenski etnološki muzej, E-kataster jam in drugi. Konec septembra je to tehnologijo uporabila tudi med planinci izredno poznana spletna stran Hribi.net, v izgradnji podobnih spletnih strani pa smo se preizkusili tudi na Geopedii in tako so nastali Vreme (vreme.geopedia.si), Jadralski portal (jadralskiportal.geopedia.si), ravno v tem trenutku pa nastaja tudi stran s planinsko tematiko, ki bo, upajmo, takrat, ko bo ta članek objavljen, že končana.

KAJ PA NAŠE POMANJKLJIVOSTI?

V vseh teh letih projekta nismo razmišljali o poslovnem modelu. Na začetku razvoja smo se ukvarjali predvsem s tem, da bi res naredili nekaj novega, uporabnega, drugačnega, in sploh nismo mislili na to, kako bomo pokrili stroške. Potem je Geopedio začela uporabljati množica uporabnikov, kar nam je dalo polet in spet je poslovni del romal na stranski tir. Vendar stroškom nismo mogli pobegniti, saj jih je kar nekaj – strojna oprema, najem interneta, nakup letalskih posnetkov ter drugih osnovnih podatkov, potem pa še delo razvijalcev. Nekaj sredstev smo dobili v okviru projekta Ministrstva za visoko šolstvo in šport in Evropskega sklada za regionalni razvoj, a teh sredstev je mnogo premalo, da bi pokrili vse stroške. Sami storitev nismo znali zaračunavati, so nas pa presenetili nekateri od uporabnikov, ki so nas ob pohvalah odkrito povprašali, kakšna je možnost za donacijo oziroma kako lahko finančno prispevajo k razvoju, saj jim čas ni dopuščal, da bi drugače prispevali k razvoju Geopedie. Česa takega pa res nismo pričakovali! Zaradi njihove spodbude smo omogočili možnost simboličnega prispevka 20 EUR, s katerim uporabniki pridobijo dostop do Geopedie Pro. Upamo, da bomo s tem zbrali dovolj sredstev, da bomo lahko obnovili letalske posnetke Slovenije. ○

Načrtovanje planinskih izletov z GAEA+

Moderno orodje naše PZS

✍ Matjaž Šerkezi

Sosednje planinske organizacije so z digitalizacijo planinskih poti in njihovo integracijo v spletne in samostojne storitve začele že v začetku devetdesetih let.

Kot mlad in nadobuden alpinist in planinec ter ponosen uporabnik takrat zelo naprednega GPS-a, Garmin a eTrex Venture, sem se s kartami avstrijskega Alpenvereina srečal že zelo zgodaj. Občutek uporabe digitalnih kart in možnosti načrtovanja poti, dodajanja točk in tiskanja so se mi zdeli takrat zelo napredni in seksi. V tistem času je bila Planinska zveza Slovenije na področju digitalizacije zaostala, kar danes na nek način razumem, saj takratna informacijska tehnologija ni omogočala tako prijazne uporabniške izkušnje, bila je draga, Slovenci pa smo se bolj ali manj ukvarjali s svojo eksistenco po osvoboditvi spon komunizma.

Po drugem mileniju pa je tudi Slovenija naredila velik korak. Še vedno imam žive spomine, ko so se iz Mobitelovega centra na Ajdovščini vile kolone čakajočih na svoj prvi mobilni telefon. Spomnim se tudi prve

Zagon programa

ADSL internetne povezave, ki je omogočala vstop v virtualni svet brez nadležnega zvoka telefonske linije. Danes si skoraj ne znamo več predstavljati vsakdana brez elektronske pošte, branja digitalnih izvodov časopisa, mobilnega telefona ... Računalniška pismenost ni več zgolj prižgati in ugasniti računalnik, poiskati urejevalnik besedil in napisati nekaj besed. In kaj si šele mislimo o nekom, ki pošlje vabilo ali dopis v formatu JPEG?!

Trendu in razvoju skuša slediti in se postavljati ob bok tudi Planinska zveza Slovenije. V veliko podporo ji je številno članstvo, ki s svojimi prostovoljci omogoča, da nastaja kvaliteten digitalni register planinskih poti, velik delež pa prispeva mlado in vizionsko vodstvo krovne organizacije.

POVEČANJE PREPOZNAVOSTI SLOVENSkih PLANINSKIH POTI

Leta 2010 smo se uspešno prijaviili na razpis Ministrstva za gospodarstvo in Evropskih skladov za regionalni razvoj s projektom Povečanje prepoznavnosti slovenskih planinskih poti in planinskih koč.

Cilji projekta so bili:

- promocija Slovenije in turizma, zlasti pa planinskih poti doma in v tujini;
- dvig kvalitete življenja na način, ki obiskovalcem omogoča sprostitve, črpanje energije v neokrnjeni naravi in nujno potrebno fizično aktivnost, prilagojeno sposobnostim posameznika;
- izdelava atraktivne promocijske spletne strani na domeni www.tophikingalps.com v šestih jezikih, kjer bomo izpostavili pet najprivlačnejših slovenskih planinskih poti;
- povečanje varnosti obiskovalcev gora;
- **promocija štirih nacionalnih poti** (Slovenska planinska pot, evropski pešpoti E6 in E7 ter Via Alpina);
- seznanjanje ljudi z zavarovanimi območji in naravnimi vrednotami ter prvinami naravne pokrajine. K planinstvu in posledično izboljšanju kvalitete življenja ter zdravja smo želeli spodbuditi tudi vse tiste, ki se zaradi različnih razlogov še nikdar niso odpravili v hribe.

PROGRAMSKA OPREMA GAEA+

Poleg zgoraj omenjenih ciljev smo veliko pozornosti namenili spletni storitvi za tridimenzionalni prikaz slovenskih gora GAEA+, ki je brezplačno dostopna na spletni strani Planinske zveze Slovenije in jo je razvilo z Gazelo nagrajeno podjetje Xlab, d. o. o.

Namestitveni program, ki deluje v okoljih Windows, OSX in Linux, najdete s klikom na

ikono, poimenovano *Sprehodite se po planinskih poteh* (na prvi strani spletne strani PZS). Za delovanje potrebujete aktivno spletno povezavo in nameščeno Java (v primeru, da ni nameščena, bo zanjo poskrbel namestitveni program). Programu dovolite tudi prehod preko požarnih vrat, ko vas bo za to vprašal. S pomočjo enostavnega vmesnika, kvalitetnih ortofoto¹ podlag in 3D vizualizacijo se lahko sprehajate po slovenskem alpskem svetu, ga raziskujete ali pa se kvalitetno pripravite na izlet.

GAEA+ je opremljena z digitalnim zapisom slovenskih planinskih poti, s planinskimi kočami in relevantnimi ter ažurnimi informacijami Planinske zveze Slovenije. V GAEA+ je integriran tudi iskalnik, ki vam na izbrane zahteve (čas hoje, zahtevnost poti, obisk planinske kočice ali vrha) poda priporočene izlete. V programu najdete vsa osnovna orodja, ki so potrebna za kvalitetno in enostavno delo (dodajanje točk, poplavnega vala, risanja poti ...).

Orodje GAEA+, s katerim je pripravljen tridimenzionalni prikaz slovenskih gora, odlikujejo:

- **raznolike možnosti vizualizacije podatkov:** Gaea+ omogoča predstavitev neomejenih količin poljubnih geografsko označenih podatkov tako v dveh dimenzijah kot v realističnem trirazsežnostnem prostoru;

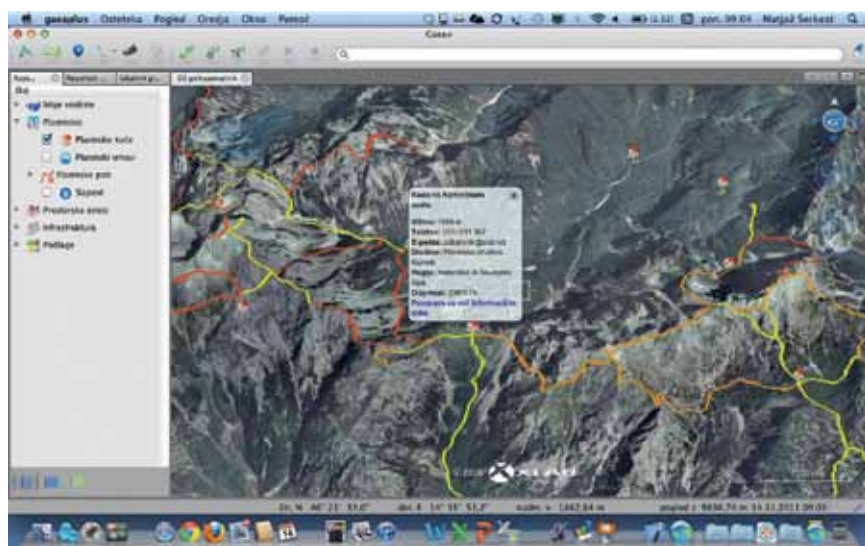
¹ Ortofoto je izraz za slike terena, narejene navpično navzdol iz letala. Njihovo izdelavo v glavnem financira država s proračunskimi sredstvi, nekatera območja pa sofinancirajo občine. Ortofoto je danes nepogrešljiv in bogat vir topografskih podatkov za uporabo na najrazličnejših področjih.

- **prilagodljivost:** GAEA+ je orodje, ki se ga lahko tako rekoč neomejeno prilagaja uporabnikovim željam in potrebam. Na povezavi <http://geo.xlab.si/raam/> si recimo lahko ogledate, kako je orodje prilagojeno za spremljanje najtežje kolesarske preizkušnje na svetu (RAAM, Race Across America) v živo;

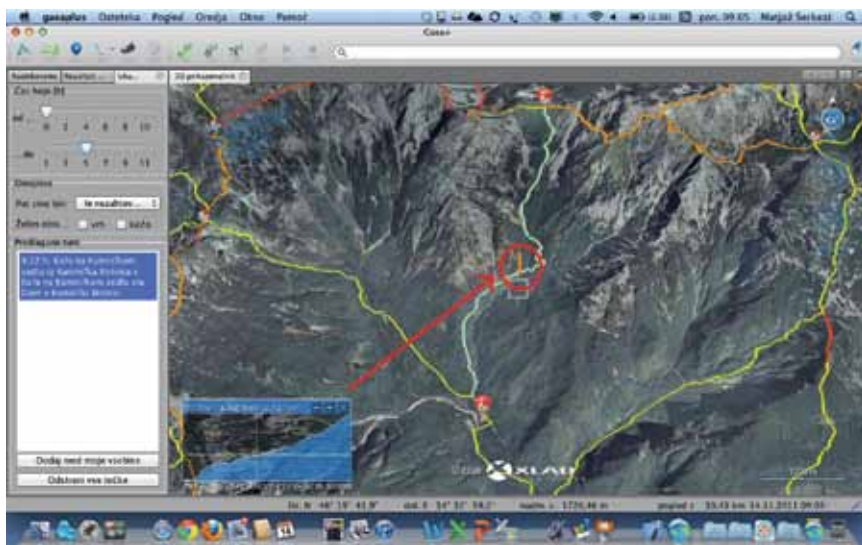
- **združljivost in povezljivost:** z Gaea+ se lahko vizualizira katerekoli geografsko označene podatke in 3D predmete (celo predmete, rekonstruirane iz digitalnih fotografij), orodje pa se lahko poveže tudi z zunanjimi podatki (npr. kamerami na avtocesti).

Ostale prednosti aplikacije GAEA+ so, da deluje na ortofoto bazi s 3D vizualizacijo in da je aktivno povezana s spletno stranjo Planinske zveze Slovenije, kar pomeni, da imate ves čas osvežene podatke planinskih koč in poti. V njej lahko po želji načrtujete izlete, raziskujete Slovenijo s pomočjo kvalitetnih ortofoto kart, pregledujete višinske profile poti in si ustvarite sliko zahtevnosti določene poti, ki so rangirane po težavnosti: lahke planinske poti (rumena barva), zahtevne (oranžna barva) in zelo zahtevne (rdeča barva). Pot, ki ste si jo izrisali sami, lahko posnamete z orodjem "novo potovanje" ali pa si jo preprosto prenesete v svojo GPS-napravo. Pomembna prednost pa je, da je GAEA+ brezplačna.

Seveda vas ob tem tudi opozarjamo, da so mogoča določena odstopanja od realnosti in kot pri vsaki tovrstni storitvi velja previdnost pri uporabi na terenu. Storitve bomo v prihodnje še razvijali in ji dodajali uporabniške možnosti. Ob tem so dobrodošle vse vaše sugestije in opažanja. Veseli bomo

Ob kliku na planinsko kočico se odpre okno z vsemi podatki o izbrani kočici (nadmorska višina, planinsko društvo, telefonska številka, e-naslov in povezava do kočice na spletu). Vse planinske kočice so povezane z bazo podatkov na spletni strani PZS.

Posebej priročen je višinski profil, ki se izriše vsakič, ko označite določeno pot. Ob sprehodu čezenj na označeni poti lahko vidite, kje se trenutno nahajate na višinskem profilu, kar je še dodatna informacija, kje in s kakšno strmino se boste srečali na izletu.

tudi, da nam sporočite morebitne napake. Svoja opažanja nam sporočite na e-naslov: 3dplaninskepoti@pzs.si.² Želimo vam prijetno raziskovanje slovenskega planinskega sveta in ob tem ne pozabite, da je to najlepše početi v naravi. Še posebej v čudovitih zimskih dneh, ki prihajajo.

In predlog: če še niste pripravili turnih smuči na prihajajočo sezono, je sedaj zadnji čas, da to storite. Ko bo dolinsko življenje ovito v gosto meglo, bo za nas planince poskrbela inverzija. Za čas slabega vremena in velike nevarnosti snežnih plazov pa si ga bomo lahko krajšali z virtualnim sprehodom v GAEA+. ◉

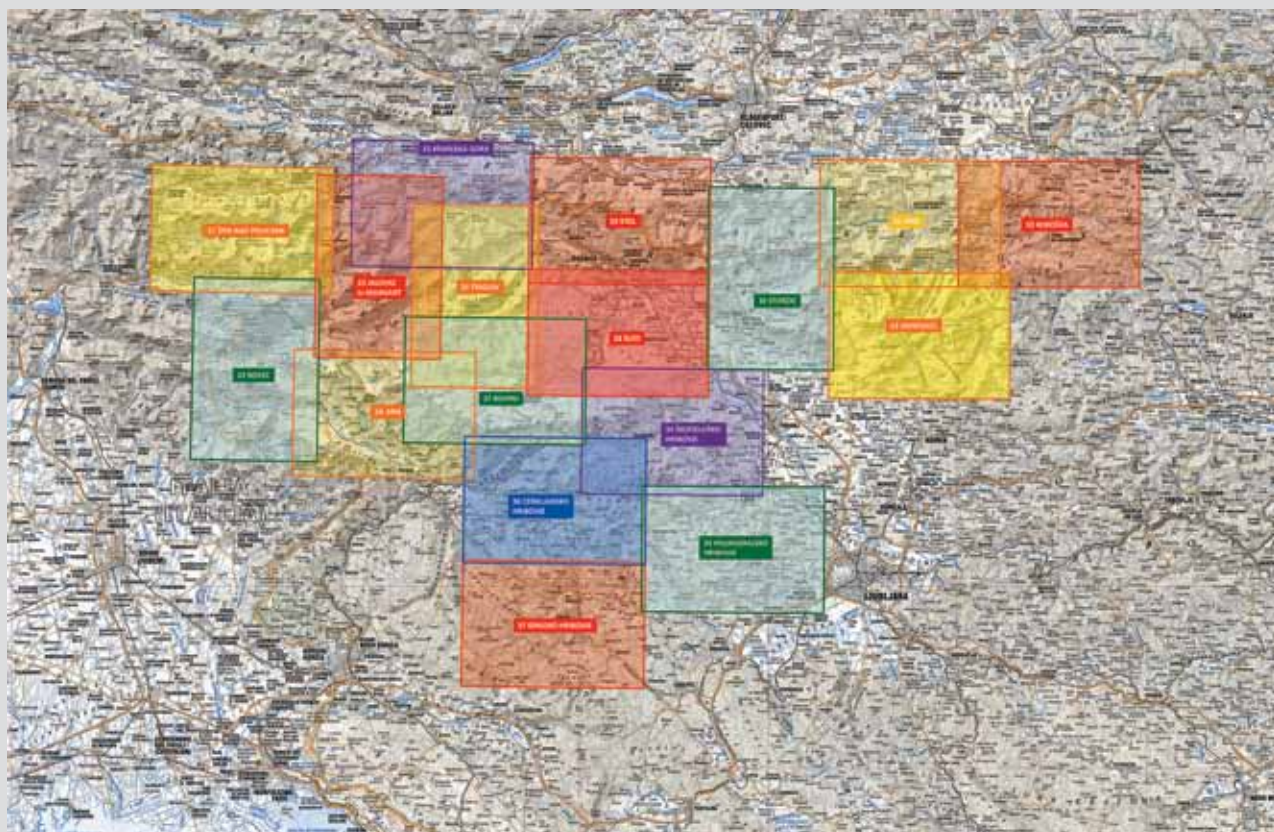
² Če imate težave pri nameščanju aplikacije in s samim delom v njej, se lahko obrnete na Matjaža Šerkezija (041 663 446) ali na e-naslov: 3dplaninskepoti@pzs.si. Z veseljem vam bomo pomagali.

NOVE IN BODOČE PLANINSKE KARTE PZS

Založniški odbor Planinske založbe PZS skrbi za izdajo planinskih kart, vodnikov in drugih publikacij. V letu 2010 je podjetje Kartografija, d. o. o. po naročilu PZS izdelalo pregledna načrta listov planinskih kart za celo Slovenijo v merilih 1 : 25.000 in 1 : 50.000. Skladno z razdelitvijo za merilo 1 : 50.000 bo s planinskimi kartami v prihodnosti pokrito celotno območje države, v merilu 1 : 25.000 pa le območja z večjim planinskim obiskom. Vse karte teh dveh razdelitev

se od leta 2011 naprej izdelujejo po enotnih navodilih in v enakem kartografskem oblikovanju. Trenutno so v izdelavi karte Triglavski narodni park 1 : 50.000, Polhograjsko hribovje 1 : 25.000 in Mozirske planine – Zahodno Pohorje, Dobrovlje 1 : 50.000. V programu za leto 2012 so še karte Stol 1 : 25.000, Trenta 1 : 25.000 in Kamniško-Savinjske Alpe 1 : 50.000, vse v popolnoma novi izdaji.

Dalibor Radovan, član Založniškega odbora Planinske založbe

Pregledni načrt listov planinskih kart za celo Slovenijo v merilu 1 : 25.000

Pomoč iz zraka – piloti helikopterjev

Miklavž Škofič-Maurer in Jože Brodar

✉ Marjan Bradeško

Med letom na Mangart FOTO: ARHIV MIKLAVŽ ŠKOFIČ-MAURER

O bropotu helikopterja v gorah najpogosteje pomislimo na nesrečo – nekdo potrebuje pomoč. In če so razmere ugodne, je helikopterska pomoč najhitrejša in najučinkovitejša. Ponesrečencu verjetno zvok vetrnice pomeni (od)rešitev in prinese misel na zdravstveno oskrbo in okrevanje.

Kdo pa so ljudje, ki pripeljejo helikopter do dostikrat izjemno zahtevnih mest, večkrat v vremenu, ki je na meji možnega za letenje? To so piloti helikopterjev Slovenske vojske in Letalske policijske enote pri slovenski Policiji. K pogovoru smo zato povabili dva, ki imata ogromno izkušenj pri gorskem reševanju. **Miklavž Škofič-Maurer**, upokojeni pilot Slovenske vojske, in **Jože Brodar**, pilot Letalske policijske enote, ki pri Policiji leti že 31 let, v določenem obdobju pa je bil tudi vodja pilotov, sta prava zakladnica zanimivih informacij.

Pogovarjal sem se z vsakim posebej, postavljal pa sem jima podobna vprašanja. Zaradi zanimivosti in primerjave njune

odgovore objavljam skupaj, v vrstnem redu, kot sta potekala pogovora.

Ko sedite v pilotski kabini, predvsem pilotirate. Koliko ima pravzaprav pilot na reševalni akciji časa razmišljati o tistem, ki je nekje v steni, na pobočju, in potrebuje pomoč?

Miklavž Škofič-Maurer: Pri letenju vse, kar ni vezano na tekoče dogajanje ter se da premisliti pred vzletom, tudi opraviš pred vzletom. Vsekakor človek razmišlja na drug način v primeru, da je nekdo težko poškodovan ter potrebuje tvojo takojšnjo pomoč za preživetje. Veš, koliko znaš,

koliko zmore helikopter, nikoli ne poletiš na nalogo nepripravljen. Drugače povedano, kognitivno lahko naenkrat počnemo eno samo stvar, vse ostalo delamo podzavestno. Letiš, na temelju izkušenj, popolnoma podzavestno, razmišljaš predvsem o tem, kako boš opravil delo. Vsekakor pred poletom, potem ko je posadki helikopterja (pilot, kopilot in tehnik-letalca) jasna naloga, opraviš tudi posvet z ekipo, še posebej z zdravnikom, ki je skladno z doktrino reševanja vodja naloge. Če zdravnik reče: "Gremo," potem tudi ti kot vodja zrakoplova oceniš možnosti in rečeš: "Gremo." Zavedaš se, da si dolžan storiti nekaj dobrega ter to narediti kar najbolj kakovostno.

Ko poletiš, ne razmišljaš več o stvareh, ki si jih že premislil, poznaš stopnjo tveganja, s seboj imaš usklajeno ekipo; ponostavljeno povedano, veš, s kom delaš – in to je na koncu izredno pomembno. S pilotskega stališča je to takole: če nisi v trenaži in nimaš za seboj, denimo, kar nekaj vitlanj (delo z jeklenico, ki visi iz helikopterja, op. ur.), si negotov. Če pa imaš zaupanje vase – in si v trenaži, je to nekaj popolnoma drugega. Če veš, da je tvoja posadka uigrana, je še bolje. Če pa poznaš vse v ekipi in veš, česa so zmožni, da so zanesljivi ter uigrani, je pa tehnični del reševanja pesem. Ko enkrat prideš do mesta nesreče in lebdiš v previsni steni, ko na vitlu visi reševalec in ga *guncaš* sem in tja, sta izrednega pomena uigranost in izurjenost ekipe. Več kot dve, tri minute (nikoli nisem meril časa) ne moreš lebdeti z rotorjem 2–3 metra od stene, čakati, kaj se bo zgodilo, in upati, da bo reševalec kos svoji nalogi. Tu pride do izraza uigranost ekipe. Še tako težak položaj je enostaven. Ali obratno. Tveganje pa je

seveda vedno prisotno, saj nisi uradnik v pisarni. A to delo opravljaš z veseljem, služba postane tvoj hobi.

Jože Brodar: Tisti pilot, ki razmišlja, kako bo letel, kako bo stroj upravljal, ni pilot za hribe. Samo letenje, tu ne govorim o reševanju, tja in nazaj mora biti tako podzavestno, da se več kot z "rutinskim" letenjem ne ukvarjaš. Seveda pa je pri vsem veliko odvisno od usklajenosti ekipe – v helikopterju so pilot, kopilot in operater na vitlu, pa t. i. GRS-ekipa, sestavljena iz zdravnika-letalca, reševalca-letalca in policista. Vsi so dodobra seznanjeni s pravili obnašanja v okolici helikopterja, so pa vsi tudi alpinisti. Vodja plovila (kapetan) je odgovoren za vse, ima zadnjo besedo – in mora biti "rutiner". Na poti proti kraju nesreče se pogovarjamo, še načrtujemo, pri reševanju pa je vodja plovila absolutno osredotočen samo na letenje. S ponesrečencem in njegovimi poškodbami se ne ukvarjam, vem samo, da moram tega človeka v doglednem času pripeljati tja, kjer mu bodo lahko pomagali.

Če primerjamo pilotiranje helikopterja in letala, se mi zdi, da je upravljanje helikopterja, ki se lahko giba v vse smeri, težje. Je tako?

Miklavž Škofič-Maurer: Reciva najprej takole. Letalo pristaja na letališču; za vzlet ali pristanek ima vedno vremenske in ostale podatke; letala letijo na ustaljenih linijah. Ti pa pristajaš nekje, kjer ne veš, kaj se natančno dogaja; delovanje temelji na osebni presoji, prepuščen si samemu sebi. Prisoten je tudi dejavnik nadmorske višine, neprijazno okolje, zmogljivosti helikopterja so dostikrat na meji. Tu

Reševanja v gorah brez pomoči helikopterja si že skoraj ne moremo več zamisliti. FOTO: VLADIMIR HABJAN

Avtoportret – vedno obstaja kanček dvoma ...
FOTO: MIKLAVŽ ŠKOFIČ-MAURER

sama teorija ne pomaga; zazreti se moraš vase in se zlit s strojem, oceniti, kako bi se dalo reševanje opraviti. Ne pozabimo: letenje je večina, ni le znanje. Marsikaj se lahko naučiš; a tako boš le upravljal stroj. Ko pa letiš – in letenje v gorah, posebno reševalno letenje – je nekaj drugega. Tu moraš biti pilot. To je dar, ki ga imaš ali nimaš; če ga imaš, ga moraš spoštovati in si reči: "Sem del tega elementa, naredimo najboljše, kar lahko." Če ga ne spoštuješ – tu mislim na dar in tudi na elemente, ki te obkrožajo – potem, jójmene... Berimo Richarda Bacha (avtor knjige Jonathan Livingston Galeb, tudi pilot, op. ur.), on je v neki svoji zgodbi, potem ko je preletel že nešteto ur, dejal: "Letalo ima dušo." Sam še danes pred vsakim poletom pobožam helikopter po nosu in rečem: "Punčka, saj bova zmogla, a ne?"

Jože Brodar: Če primerjamo približno iste kategorije (sam sem tudi pilot na manjših letalih), je helikopter gotovo dvakrat težji za upravljanje. Že sama nestabilnost helikopterja, vzleti namreč s hitrostjo nič, zahteva veliko dela. Lebdenje, ki je najtežje, posebej še v bližini stene, pa je po navadi kratko, saj daljši časi niti niso potrebni. Odložimo reševalce, dostikrat celo odletimo stran, saj bi s prisotnostjo motili delo na mestu nesreče. In se potem spet približamo.

Za vami so nekatere odmevne reševalne akcije, kjer je bila vaša vloga ključna, kajti leteli ste na meji možnosti, če ne onstran njih. Kaj lahko poveste o teh skrajno zahtevnih reševanjih. Kako postavljate meje?

Miklavž Škofič-Maurer: Vsako reševanje je le reševanje. Nekatera so zahtevnejša, na sami meji tehnike in človeka, druga pa taka, da se danes težko spomnim, kdaj in kje je bilo. Reševal sem s pomočjo reflektorja helikopterja, saj se drugače ni več videlo. Z reševanj sem že odhajal ponoči, reševal sem v somraku. Med težkimi akcijami so nekatere čisto neodmevne. Mangart (reševanje žal že zmrzlega alpinista, leta 2007, v hudem vetru, op. ur.) je bil tehnično resda zahteven, toda v uigrani ekipi smo ga opravili z lahkoto. Za Kriško goro (rešitev ponesrečenke z alergijo, leta 2006, v megli, op. ur.) smo se v posadki zmenili, da gremo v meglo (sicer bi deklica umrla), in presodili, da s poletom ne tvegamo čez še dopustno mejo. Zadnja leta pred mojim odhodom v pokoj se je zahtevnost akcij zviševala, vse več je bilo reševanj v stenah, v vse slabšem vremenu. Žal mi je in sam si bom težko oprostil nesrečo na Konjskem sedlu,

takrat, ko je umrl Martin Čufar. Večer poprej me je klical Janez Brojan, da bi reševalce odpeljal na Kredarico. Bila je noč, polna luna. Posvetoval sem se z nadrejenimi in rekli so: "Ne tvegaj, odloči pa se sam. Veš, da je proti predpisom." Bila je noč, bil sem brez naprav za nočno letenje (NVG). Odločil sem se, da ne bom šel. Resda je luna dovolj svetila, z lahkoto bi poletel toda – saj tistima Madžaroma ni nič manjkalo. Potem se je zgodilo (plaz je zasul M. Čufarja, op. ur.), ob dveh ponoči so klicali ... Dolga leta kasneje sem tuhtal: "Če bi mogoče prej peljal Brojana na Kredarico, bi tistim Madžarom mogoče lahko oni od zgoraj šli naproti na Konjsko sedlo in jih varno peljali gor na Kredarico." To razmišljanje me je potem vodilo naprej v razmišljanje, kdaj ne reči ne. Do kolikšne mere tvegati. Menim, da nikoli nisem prestopil praga varnosti, sem pa tvegaj do še dopustne meje; bili so primeri, ko sem se tudi celo uro posvetoval z ekipo. Posadki, reševalcema in zdravniku sem rekel: "Gremo v dvomljivo situacijo." In so rekli: "Če si ti rekel, gremo." V dolini imamo čas za posvetovanje, ko si v zraku, tega časa ni.

Jože Brodar: Reči "moram rešiti" je neumno, saj lahko tak pilot potem ogrozi sebe in vse v plovilu. Je pa res – vsak pilot ima svoje individualne meje. Za pot tja imam podatke, če je megla, pač ni mogoče leteti. Sam potem najpogosteje stvari ocenjujem na mestu samem (tam se vreme tudi relativno hitro spreminja) in izberem najboljše, kar je mogoče. Če do ponesrečenja ne moremo, odletimo na najbližje možno mesto, odložimo material za reševalce, ki potem gredo do ponesrečenja. V svojih enaintridesetih letih dela s helikopterjem sem imel veliko reševalnih akcij. V lepem vremenu so vse, tudi težke, dokaj rutinske, gotovo pa se nabere kakšnih dvajset odstotkov tistih, kjer so potrebne večja koncentracija, posebna mirnost, potrpežljivost, a tudi odločnost. Stenska reševanja vedno sodijo med težja, vse se dogaja na vrveh, jeklenicah. Težko je priti s helikopterjem tako blizu, rotor je povsem blizu stene ... Moje delo je, ne vidim nič drugega, le steno, poslušati navodila tistih, ki so v steni, na vitlu. Je pa v stenskem reševanju en zelo kritičen trenutek – takrat, ko je reševalec prišel do ponesrečenja in sta oba vpeta in je helikopter vpet v kamen. Kritični del, ko ne moreš nikamor. Tu je še kako pomembna uigranost. Konkretno kakšna težja akcija – ja, denimo zadnjič na Jalovcu (julija 2011, reševanje dveh Italijanov, op. ur.), na meji megle-oblaka, v vertikalni steni, ob vetru – prišli smo zraven šele v četrtem poskusu. Imaš samo minuto, dve, tri, če gre, gre, če ne – se umaknemo.

Vemo, da je na reševalni akciji, posebej v stenah, v zahtevnem vremenu ipd. pomembna okretnost helikopterja – po drugi strani pa mora v njem biti dovolj usposobljenih ljudi, opreme. Kako uravnate te zahteve?

Miklavž Škofič-Maurer: Vojaški helikopterji so načeloma malo težji, saj so opremljeni za vojaške namene. S polnim rezervoarjem goriva sicer lahko letimo do tri ure in pol, vendar potem ni ravno veliko prostora – oziroma nosilnosti – za reševanje. Običajno sama akcija traja največ uro in pol; če traja dlje, to ni več reševanje življenja, torej lahko odletiš po gorivo. Torej poletimo s količino goriva, ki nam omogoča

Jože Brodar in zdravnik
reševalec-letalec Iztok
Tomazin v Vratih po
zahtevnem reševanju v
Triglavu
FOTO: IZTOK TOMAZIN

najboljše razmerje med časom trajanja leta in zmogljivostjo. Z zahtevnostjo akcij je teža helikopterja postajala vse pomembnejša, zadnje čase je bilo včasih treba izkrcati ljudi iz helikopterja, saj je bilo treba narediti prostor za opremo. Po opremi in ljudeh je naša služba nadstandardna (v Evropi), saj imamo vso potrebno opremo v helikopterju. Sem pa že kar nekajkrat bil v položaju, ko sem se moral odločiti, kako z ljudmi in opremo – gore so vetrovne, dodajmo še plazenje snega, meglo – takrat se je izjemno težko odločiti, kaj bi naredil. Oni na tleh računajo nate, veš, da jim lahko pomagaš. Po drugi strani pa so tu reševalci, ki so pomembni, saj brez njih nič ne narediš. Seveda tudi oprema. A vse naenkrat ne gre, vreme se slabša, kako najboljše opraviti nalogo? Ni lahko, vsekakor ne. Izkušnje pripomorejo.

Jože Brodar: "Uravnotežen" je helikopter zmeraj, mora biti za letenje. Gre za razpoložljivo moč na skupno težo helikopterja, veter pa lahko spremeni razmere in jemlje moč. Če gremo kam dlje, je seveda potrebno več goriva, vnaprej pa ne veš, kako dolgo se boš zadržal na kraju reševanja. Reševalci in oprema so notri, lahko pa se na kraju samem odločimo, da nekaj opreme in ljudi odložimo in potem peljemo posamič.

Hodite v gore? Kakšne so sploh zahteve za pilote helikopterja, ki opravljajo reševanje v gorah?

Miklavž Škofič-Maurer: Hodim v gore, občasno tudi plezam. Moje mnenje je, da mora tisti, ki rešuje v gorah, gore poznati – in ljubiti. Mora razumeti, kaj se tam dogaja, razumeti, kaj je naveza. Ko je eden poškodovan, moraš potegniti ven tudi drugega. Ali pa vse ostale, saj eden brez drugega ne morejo. Žal pri nas zavarovanje plačuje le reševanje ponesrečencev. Le kdo je pisal te zakone? Ker tudi sam plezam, se zavedam zahtevnosti dela reševalcev in tudi stiske onih, ki so v navezi. Vem, kako je biti v steni. Tudi

zato tako zelo cenim delo gorskih reševalcev; to počnejo v vsakem vremenu, v vsakem času dneva – in to zastonj. Mi je pa žal nečesa drugega: velik del reševalcev je iz starejše generacije, pogrešam mlade, močne, gibčne.

Jože Brodar: Alpe poznam predvsem iz zraka. Za pilota ni potrebe, da bi bil alpinist. Sem poznavalec zračnega terena, ne peš terena. Seveda ni odveč, če poznaš tudi tisto spodaj, vendar moraš predvsem veliko leteti, poznati pa moraš bistvene lokacije, mikrolokacije poznajo le letalci-reševalci. Nekaj pa moraš vedeti: kaj ta alpinist, ta reševalec v skali dela, kako se navezuje. Vsi v helikopterju poznamo osnove plezanja, vozlov ipd., saj imamo skupne tečaje in vaje. Vendar vaja nikoli ne zagotavlja uigranosti ekipe, s katero pogosto letiš na reševanje. Vsako reševanje je posebno, s svojimi skalami, s svojimi drevesi. In uigranost pomeni, da se pogledamo, da kdo samo nekaj reče, in vemo, kaj je mislil, in on razume tebe in ti njega. Seveda pa Alpe pravzaprav dobro poznam, tudi iz obnove koč, ko smo nanje vozili material. Zaradi zelo obremenjenih helikopterjev smo dobro spoznali tudi mikroklimo, vemo, kje so vrtinci ipd.

Danes pogosto rešujete ne le planince in alpiniste, pač pa tudi padalce, kolesarje in druge udeležence adrenalinskih športov. Tega je vse več. Ali kdaj sploh ne morete hkrati pomagati vsem? Je potrebno spremeniti kaj pri samih udeležencih adrenalinskih športov?

Miklavž Škofič-Maurer: Če redno plezaš smeri, ki so ocenjene s težavnostjo stopnjo pet, potem smer, ki je ocenjena s trojko, pač ni adrenalinski šport. Če pa sedi v pisarni ves mesec, voziš športnega terenca in imaš polno denarja za najboljšo opremo, potem pa greš malo športat – to pa je adrenalinski šport. Najmanj in najlažje smo reševali fante, ki so bili plezalci, ki so imeli vso opremo, znanje in izkušnje. Smo šli gor, pobrali, zapeli. Zavedaš se, da se nesreča ni

Akcija Mangart – pobiranje reševalca FOTO: IGOR ZLODEJ

zgodila zaradi pomanjkljive opreme in znanja, veš, da se je pač zgodilo. Sem pa imel primer, ko sem iz Zlatorogovih polic reševal človeka; svoja dva mladoletna otroka je peljal po Slovenski smeri na Triglav in so zašli. Brez čelad, brez pasov. Gospod se je čudil, zakaj nas tako delo jezi; menda je vse premislil in da dobro ve, v kaj se je podal... Na koncu naloge, ko smo pristali v dolini, vsi živi in zdravi (lahko pa bi se tudi drugače končalo), in je prišel policist, da mu napiše plačilni nalog, pa se je čudil. Priznam, taki mi gredo malo na živce... Nekateri še danes mislijo, da če imajo denar ali pa da če imajo moč, da vodijo podjetje, imajo tudi moč, da obvladajo gore. Nimajo! Objestnost, malo napihnjenosti, pa še kakšen alkohol... pa se zgodi. Potrebni sta samokritičnost in postopnost.

Jože Brodar: Danes imamo ločeno gorsko reševanje in nujno medicinsko pomoč. Padalec lahko pade nekje v gorah ali pa med drevje v dolini. Vsaj pol teh štosov sodi pod nujno medicinsko pomoč (HNMP, helikopterska nujna medicinska pomoč, v Evropi tudi HEMS, *Helicopter Emergency Medical Services*, op. ur.), kjer ne uporabljamo vitla kot pri gorskem reševanju. Zato je v tem smislu res več tovrstnih nesreč; ne nazadnje teh jadralnih padal pred časom sploh še ni bilo. Se pa z njimi srečujemo tudi v zraku, vemo, kje letijo, vendar bi morali imeti sistem obveščanja, kamor bi oni javljali, da letijo. Saj imajo svoj zračni prostor, vendar je prav, da javijo. Glede adrenalina pa je tako – če ga hočete vzbuditi v telesu, morate nekaj takega početi, če ne, ga ni. Zato je morda bolje, da govoriva kar o izvirnem strahu.

Mislite, da bi profesionalizacija gorske reševalne službe pomagala urediti stanje in (pre)obremenjenost ekip?

Miklavž Škofič-Maurer: Obvezno. Kakovost posameznikov je že danes takšna, kot bi bili profesionalci, čeprav so prostovoljci. Žal se mnogo sredstev – ne samo finančnih, temveč tudi človeških – nameni v prazno. Na usposabljanju reševalcev za delo s helikopterjem smo vsako leto imeli tudi do šestdeset reševalcev, petindvajset zdravnikov, govorim na pamet, v dejanskih akcijah pa jih je bilo neprestano v obtoku le pet ali šest. Veliko sredstev gre za ljudi, ki potem ne delajo, ne pridobijo izkušenj. Na ta način je precej težko

delovati kakovostno – pol ekipe profesionalne, pol prostovoljne; če se zgodi, da je neprofesionalni del ekipe reševal le na vaji, je pa še slabše. Mislim, da je obstoječi sistem mnogo dražji, kot bi bila povsem profesionalna služba. Nekje smo se zataknil v sistemu osemdesetih let prejšnjega stoletja ("bomo že kako"), in to ne omogoča preboja naprej. Tudi helikopter mora biti namenski, olajšan za vojaško ali policijsko opremo, postavljen npr. v Lesce, kjer ne bo čakal, da pristane letalo (tudi Slovenska vojska na reševanje leti z Brnika, op. ur.), ampak bo lahko poletel takoj.

Jože Brodar: Sistem reševanja danes deluje slabo, ker je sistem zaščite in reševanja večkrat država v državi. Mi imamo primarno nujno medicinsko pomoč, Slovenska vojska pa gorsko reševanje. Nedopustno je to, kar se dogaja – mi smo le rezerva zanje. Zato se mladi nimajo kje naučiti. To je nevarno, ne moremo se učiti kar na reševanju – saj imamo vaje, ampak vaja ni vse. Moramo dobiti izkušnje, izkušnje pa dobimo le v gorah. Nasprotujem današnjemu sistemu, moralo bi biti narejeno pol-pol (pol policija, pol vojska), in še pol v sezoni, pol zunaj sezone. Slovenska vojska pa prav tako zna leteti za HEMS (nujno medicinsko pomoč, op. ur.). Tako da bi bila uspešnejša in varnejša profesionalizacija gorske reševalne službe, z lastno ekipo in helikopterjem.

Kako je z občutkom odgovornosti – za življenje tistega, ki ga rešujete, za življenja sodelavcev in sebe, za stroj. Vas to kdaj obremenjuje? Ali se taka misel sploh pojavi?

Miklavž Škofič-Maurer: Vsekakor, v vsakem primeru si, vsaj delno, obremenjen z občutkom odgovornosti. Kaj loči profesionalca od amaterja? Profesionalec si ne sme dovoliti, da bi mu čustva zameglila presojo. Veš, da od trenutka vzleta helikopterja ni v tvojih rokah le življenje (ali prihodnost) samo tebe oziroma reševane osebe, temveč tudi celotne ekipe. Odločiš, oceniš, storiš (hm, to je šele adrenalinsko, verjeli ali ne). Seveda, ostane neko notranje zadovoljstvo, nek mir, nek občutek koristnosti (vrednost, ki po malo izginja v naši družbi), poleg tega pa še občutek pripadnosti celoti. Čas za analize je kasneje; čas za premislek o delovanju pa pred vzletom. Med poletom (akcijo) pa se stopiš s celoto in deluješ...

Jože Brodar: Moje delo me nikakor ne obremenjuje, ne morem ravno reči, da me to veseli. Človek je v nekem stiku s ponesrečencem, in sem zelo zadovoljen, če opravim s svojim letalskim znanjem delo in nekomu, ki se je ponesrečil neodvisno od nas (mi nismo ne vzrok ne posledica), omogočim preživetje. Ni večjega zadovoljstva, kot če svoje znanje usmeriš ali pa ga uporabiš za končni cilj. Samo letenje je lastni užitek, ko pa s tem pomagaš drugemu (ponesrečencem, enako je tudi pri prenosu tovora) – v tem vidim smisel svojega dela.

Koliko med letenjem, npr. iskanjem, tudi sami opazujete tla pod seboj?

Miklavž Škofič-Maurer: Ni iskanja, je le reševanje, tako pravi doktrina. Rešujemo ljudi. Je pa poznavanje terena, npr. smeri, zelo pomembno. Kako boš sicer vedel, kam reševat, pikice v mogočni Severni triglavski steni ne vidiš, če veš, kje je smer, lažje najdeš. Kje je Hudičev steber v Prisojniku? Vedeti moraš! Sam vem. Jaz nisem nekoristno breme, jaz sem v helikopterju koristen tovor.

Jože Brodar: Iskalne akcije opravlja samo policija. To je izključno policijska naloga, je enako, kot če se nekdo izgubi v gozdu pri Komendi, in to je v domeni policije. Je pa tu spet paradoks – na iskalno akcijo gre policija, ko izgubljenega najdemo, se policija vrne in ga gre iskat vojska, ki pač rešuje v gorah. Racionalizacija? Glede opazovanja – ja, od daleč, ko imaš časa dovolj, seveda, ko pa si blizu predmetov v naravi, tega ne počneš. Vidiš to, kar lahko, seveda pa je tvoja primarna naloga leteti.

Pa še vprašanje o starosti pilota – kdaj je najboljši?

Miklavž Škofič-Maurer: Sam mislim, da sem prestar (devetinštirideset let) za gorskega pilota, imam občutek, da moji refleksi niso več v redu, preveč travm imam v podzavesti, nehote zahajam v *ziheraštvo* ali pa zahajam v nonšalanco, rutino. Dober pilot je mlad, star okoli petintrideset let, ko še nima vsega polno glavo, ima pa že dovolj izkušenj. V saki nalogi se popolnoma in pozorno posvetiš. Spoštuješ gore, vremenske razmere v njih. Ko še nimaš vsega poln koš, ko se ne sprašuješ, kaj me je privleklo v steno, ko se ne sprašuješ, kdaj bo udarilo, kdaj bo šlo kaj narobe. Mi, starejši, smo najkoristnejši v vlogi mentorja.

Jože Brodar: Najboljši pilot je upokojeni pilot. To preprosto pomeni, da ni naredil napake. Leta z zrelostjo za reševanje nimajo kaj dosti skupnega. Če je nekdo pri svojih 25 letih, denimo v Avstriji, kjer se ne ukvarja vsak z vsem, opravil dovoljšno število zelo raznovrstnih reševanj, če je po značaju resen, potem je lahko enako dober kot pri petdesetih (toliko jih štejem sam). Če pa je nekdo v mladosti osebno razkopan, je lahko tak tudi pri petintridesetih, lahko ostane tak vedno. Če ne misliš na druge stvari in nanje ne misliš pri samem reševanju, da si kar najbolj osredotočen, če si miren, gre. V glavi in telesu moraš imeti neko mirnost, tudi življenjsko mirnost. Vedeti moraš, da se boš moral s helikopterji ukvarjati do upokojitve. Predvsem pa moraš spoštovati naravo in sebe. Tisti človek, ki ga ni kanček strah, ali laže ali pa ni na pravem mestu. Tisti podzavestni, kot sem že prej rekel, izvirni strah, omogoča zbranost, mirnost, in je potreben.

Gorska idila z lepo vidnim pristajališčem za helikopter – heliodromom FOTO: MIKLAVŽ ŠKOFIČ-MAURER

Bi želeli še kaj dodati?

Miklavž Škofič-Maurer: Mislim, da so fantje, ki rešujejo v gorah, heroji današnjega časa. Kako bi drugače povedal? So biseri, nekaj posebnega. Imajo kanček tistega infantilnega altruizma, ki sem ga omenil že na začetku. So sol tega sveta. Žal jih sistem do določene mere omejuje; a oni zmorejo, znajo in želijo. Kdo pa bo šel sredi dopoldneva tekat po hribih ali pa gasit požar v gozd? Saj takih skoraj ni. Ti, ki pa to počno, to so ljudje posebne vrste. Žal mi je, da tega drugi ne upoštevajo. Žal mi je, da mnogi sploh ne vedo zanje. Žal mi je, da tega duha ne moremo razširiti na druga področja.

Jože Brodar: Sem srečen človek, saj sta moj hobi in moja ljubezen tudi moje delo.

Ko sem v poznem avgustovskem večeru zaključil pogovor z Miklavžem Škofičem, je moral še pripraviti prtljago, saj je naslednji dan odšel na letenje v Iran. Ko sva z Jožetom Brodarjem zaključila pogovor v letalski bazi na Brniku, je ravno prišel klic – nujna medicinska pomoč. V Idrijo je moral po ponesrečenega motorista in ga odpeljati v Klinični center v Ljubljano.

Hvala obema za prijaznost, zgovornost in za tako zanimive odgovore. Predvsem pa hvala obema za profesionalno opravljanje njune službe. Z občudovanjem in zaupanjem gledamo na take ljudi in na njihove sodelavce. Srečno! ◊

Miklavž Škofič-Maurer je sin pesnice Neže Maurer. Na slovenskem letalskem portalu sierra5.net objavlja prispevke z reševalnih akcij, in nekateri so zelo doživeti. Se torej pesniška duša odraža tudi v njem?

Miklavž Škofič-Maurer: Sam sem materi rekel: "Eni pišete o sanjah, eni živimo sanje." Ja, odrasel sem v družini, ki je vedno rada brala, moja družina je enaka, moji otroci so enaki. Branje knjige ti preprosto daje čas, da si podoba, o kateri govori knjiga, sam predstaviš.

Jože Brodar je Dolenjec. Se to kje pozna?

Jože Brodar: Sem ponosen Dolenjec, in kot dejstva kažejo, to prav ugodno vpliva na letenje v Alpah.

Vse o reševanju s helikopterjem v gorah

Vasja Žemva: Letalsko reševanje. Samozaložba (Medium, d. o. o.). 2010.

Z letnico 2010 je v samozaložbi Vasje Žemve izšla obsežna knjiga Letalsko reševanje (482 strani, format A4, trda vezava). Gre za prvo obsežno delo s tega področja v slovenskem jeziku in eno izmed maloštevilnih takih knjig v evropskem prostoru. Avtor je knjigo posvetil stoti obletnici Gorske reševalne službe (2012), 42-letnici ustanovitve letalske podkomisije GRS (1968–2010) in vsem tistim, ki so sodelovali pri razvoju reševanja s helikopterjem v Sloveniji.

Žemva se je z reševanjem s pomočjo helikopterja začel ukvarjati kot član letalske podkomisije pri GRS leta 1977. Od leta 1979 je bil aktiven tudi v mednarodnem prostoru. Od leta 1980 naprej si je skupaj z dr. Iztokom Tomazinom prizadeval za realizacijo projekta RHS – Reševalni helikopter Slovenije, v okviru katerega bi v Sloveniji organizirali moderno službo helikopterske nujne medicinske pomoči (HNMP) s pomočjo helikopterja. Leta 1992 sta ga švicarska služba SRFW (RE GA) in nemška DRF kot predstavnika držav nekdanje Jugoslavije povabili k ustanovitvi prve mednarodne nevladne organizacije letalskih reševalnih služb EURAMI (European Aero-Medical Institute) in tako je postal njen ustanovni član. V času delovanja na tem področju je Žemva pripravil in sodeloval pri več projektih v Sloveniji, kjer so poskušali realizirati službo HNMP.

Začetni del knjige govori o zgodovini letalskega in helikopterskega reševanja v Evropi in Sloveniji, pri čemer je precejšen del vsebine posvečen tudi reševanju v gorah. Sledijo poglavja o reševanju živine, ljudi iz visokih zgradb v primeru požarov, o letalski medicini ter o sistemu zvez in obveščanja. Glavna tema knjige sta vsekakor HNMP in predstavitev projektov, ki bi v Sloveniji vzpostavili to službo. Kot je znano, je bila konec leta 2006 res vzpostavljena, vendar je bilo po sklepu vlade po mesecu in pol sodelovanje HNMP z rednim helikopterskim prevoznikom prekinjeno, od tedaj naprej pa helikopterske prevoze za potrebe HNMP zagotavlja Policija (Letalska enota Policije – LEM), v primeru izpada policijskega helikopterja ali posadke pa Slovenska vojska.

Avtor je knjigo pripravil kar pet let. Ob obsežnem gradivu, ki v mnogočem posega tudi v strokovno vsebino samega upravljanja helikopterja in množice reševalskih tehnik, se bralec gotovo vpraša, od kod avtorju toliko podatkov. V tem je vsekakor bogastvo knjige. Besedilo je opremljeno s preko 400 slikami, skicami in tabelami, tako v barvni kot črno-beli tehniki.

Kot je zapisal avtor, gre za neprofiten projekt. Pridobljena sponzorska sredstva (Eurocopter Deutschland GmbH) so služila zgolj za pokritje dela stroškov, izid knjige pa sta finančno podprla in z nakupom knjig omogočila tudi Ministrstvo za zdravje RS in Uprava RS za zaščito in reševanje. Knjige ni v prosti prodaji. Žal moramo priznati, da za to niti ni primerna, saj ji manjka uredniška, predvsem pa lektorska roka. Vsaka knjiga je namreč izdelek več akterjev, nikakor zgolj samo avtorja, torej tudi urednika, lektorja, oblikovalca, postavljalca, tiskarne. Če eden od njih svoje naloge ne opravi, je izdelek žal le polizdelek. Veščemu bralcu bo branje z nepregledno količino slovničnih napak vsekakor težavno. Motijo tudi večkratne podvojene fotografije in oblikovanje z nerodnim senčenjem.

Ker pa je knjiga v prvi vrsti spominsko darilo tistim, ki so od leta 1968 naprej soustvarjali razvoj helikopterskega reševanja v Sloveniji – gorskim reševalcem-letalcem, načelnikom podkomisije GRS za letalsko reševanje, pilotom in mehanikom LEM, zdravnikom-letalcem in vodilnim iz tedanje generacije v tujih letalskih reševalnih službah – je njen namen verjetno vseeno dosežen.

Vladimir Habjan

Srečanje

Kdo je tu gospodar?

✉ Milan Vošank

Tako nenavaden, po svoje prav slikovit dan je ta poznojunijska nedelja.

FOTO: SONJA KOČEVAR

Daleč spodaj nad dolino Kamniške Bistrice, zajete med visoka strma pobočja Velike planine, Mokrice in Kompotele, je vse svetlo in osončeno daleč na ravnice in hribovja Kranjske in Notranjske, kjer se nad najbolj oddaljenimi obzorji komajda zaznavno dviguje podoba Snežnika, tu po grebenih Grintovcev nad Velikimi in Malimi podi pa je razpotegnjeno hiteče sivo meglovje. Že se zdi, da se bo razblinilo v jasna, modra nebeška okna v vetrovih s severa, ampak oblačne kape kar vztrajajo

na vrhovih, le še bolj mrzlo zapiha čez robove in gluha skalnata pokrajina se na trenutke zazdi kar tuja in mračna.

Še zaznavam vse te bližnje in daljne podobe naokoli, ko v mislih že prehajam v neko drugo igro, v plezanje. Previdno iščem prehode po široki ploščati vstopni gredi proti zložnejšemu podstavku Južnega raza Skute. Vrv v širokem loku nevarovano niha za menoj, pečina tu ni težavna, toda krušljiva mesta in bližnji prepadni rob grede, ki se odsekano

prelamlja proti vznožnim meliščem, me opozarjajo, naj ne hitim. Popolnoma se predam početju, zdajci pa nekje zgoraj glasno zaropota, kakor bi se valil kamnit plaz. Vajeno se stisnem k steni, ko nekaj metrov od mene v velikem loku pole-tijo kamni in se zamolklo razbijajo na spodnjih gredah. "Gamsi?" vprašujoče zaskrbljeno zavpijem proti soplezalki za robom na levi, Sonja pa, kakor da me je preslišala, umirjeno, veselo v svojem "razgovoru": "O, pozdravljeni, prijatelji,

moji kozorogi!" "Kozorogi, kozorogi ..., mar res, še nikoli jih nisem videl tu na Podih nad Koglom," mi hiti skozi razmišljanja, ko plezam naprej do zajedene grape pod vrhom grede, kjer se vrv izteče.

Na razu se zaman razgledujeva, kam so se po kamnitih policah umaknili ti kralji naših gora, toda med vzpenjanjem čez pragove proti vznožju najstrmejšega dela stene se mi kar nenadoma zazdi, da ne plezam več sam. Da se nekje tam zgoraj, prav blizu, nekaj nenehno in neslišno premika ... In potem se spogledava.

SREČANJE

Glava velikega, mogočnega kozoroga zre čez skalni rob le tri, štiri metre nad menoj. V njegovem pogledu ne zaznam presenečenja in zvedavosti, ampak trdno kljubovanje, že kar ukazovanje: "Ustavi se, pojdi nazaj, to je moj svet!" Zrem mu v oči, ne umakne pogleda, ne prestopi se, zanesljivo brani svoj položaj, le po premikih rogovja zaslutim, kakor da se me namerava, ko se mu dovolj približam, na hitro otresti s trkom. Zavem se nevarnosti in porajajočega se tesnobnega strahu v sebi, vendarle dokaj nasilno prihajam na njegovo ozemlje. Nekje niže za njim mora biti čreda in on je tu nedvomno gospodar, paziti jo mora, očuvati, zato je tako neizprosno na svojem stojišču. Ozrem se nazaj po svoji vrvi do Sonje, stena ima tu še lepe lahke prehode, zato ni zabitih starih varovalnih klinov, toda do travnate police niže je vsaj deset metrov in zamah kozoroga proti meni bi me neprijetno vrgel čez te grobo razčlenjene pečine. Soplezalka naju fotografira in me nagovarja, naj bom prijazen in kozorogu lepo prigovarjam, naj me spusti mimo.

Toda tokrat ne znam pametno poslušati, splezam še nekaj više, se bo že umaknil, skušam biti bahavo pogumen, zrem mu v oči, zamahujem z roko in govorim: "Beži, beži, umakni se ...!" Vse bolj me je strah, srce mi razbija, glasno diham, ko skorajda že kričim: "Jebemti, žival, hudiča, samo alpinist sem, ki ga tod vodi pot!" Ja, samo alpinist, za njega, kozoroga, pa ...? Zato ob vsem tem mojem "grotesknem igranju" očitno postaja le še bolj napadalno nastrojen, odločno pokimava z glavo, pripravljen na zalet in zamah. Sonja mi še kar naprej zaman govori o prijaznosti, ko mi razbija skozi vročo glavo: "Le kaj ti je danes, tako rad v gorah vidiš in občuduješ te živali, rože, vse ..., sedaj pa se greš to čudno igro. Bi rad obležal razbit spodaj na travah?"

Kozorog se počasi dviguje izza roba, srečanje postaja zelo nevarno ... "Zamenjava se, ti se boš znala pogovoriti, pojdi naprej," mi še uspe reči proti stojišču, ko že bežim navzdol po skalah do varne police.

"Prijatelj, kozorog, pusti me, da grem po svoji smeri, nič ti nočem, saj vem, da si ti tukaj gospodar," govori soplezalka med vzpenjanjem. Nepremično zrem v njun dialog: velikih rogov naenkrat ni več za skalo, tiho in neopazno se je kozorog najbrž oddaljil že, ko sem se umaknil tudi jaz, tekmeč. "Vsa čreda mirno počiva spodaj na tratah," še slišim od zgoraj, "le kaj se vama je prej dogajalo?" ko kar stečem, radoveden, za njo čez pečine.

Potem dolgo zreva v idilo družine kozorogov.

KOZOROGI NAJU NE ZAPUSTIJO

Plezanje naprej po Južnem razu je eno samo veselje v dobri strmi skali. Četrta stopnja v težavnosti postopoma prehaja v tretjo, doline sijejo osončene in sve-

tle, zgoraj čez vrh Skute pa še kar naprej vihravo hiti megla. Ne moti naju, sva v svoji igri, kakor kozorogi, ki naju nikakor nočejo zapustiti, kakor da vztrajno bdijo nad najinim početjem. Tam na travnatih pobočjih pod Strežo nenehno pritrkava. Mladci se neutrudno preganjajo ter preizkušajo moč in trdnost svojega rogovja, stara dva pa stojita na razglednih skalah in jih mirno motrita. Nekajkrat zastaneva na stojiščih, da prisluhneva dogajanju, na trenutke veter prinese oddaljene besede in vriske planincev na poteh. Od sten pa še vedno veličastno donijo udarci rogov mladih kozorogov, prava gledališka predstava je to, dokler tudi ti ne zamrejo v prepadnih globinah za nama.

Na vrhu Skute sva poplačana: za nekaj kratkih trenutkov se razgrne meglena sivina proti severu, da vsa sončna Koroška v posameznih slikah med Obirjem in Peco zasiže v lepoti zorečih žitnih polj in travnikov po ravninah Podjune. In ko greva sredi popoldneva po utrujajočem sestopu po jeklenicah in klinih zavarovane poti na Male pode počasi proti bivaku pod Skuto, sončni žarki nenadoma silovito prodro do pobočij pod Rinkami, kjer se čez zelene planjave med skalami mirno pase čreda kozorogov. Obstojiva, sploh nisva več presenečena, kakor da jih celo pričakujeva, le dolgo tiho zreva proti njim, dokler spet ne zapiha veter in zapre svetlobo izza oblakov.

Ter še zadnji pozdrav čez uro v Žmavcarjih: glasen žvižg nekje v Velikem grebenu ustavi najin korak, da se zvedavo ozreva navzgor. "Glej ga, kozoroga, prav na sam vrhnji rob se je postavil," se spet razveseli Sonja. Skušam mu zažvižgati nazaj, pa žejno suho grlo kar molči, da le še utrujeno pomaham. ◊

BOFF

5. BOVEC
OUTDOOR
FILM
FESTIVAL

Bovec, 28. - 30.
december 2011

Filmski festival o
športu in naravi ter:

2. Mednarodni
festival snežnih
skulptur,
freeride delavnice,
fotografska razstava.

www.boff.si

ad. EnHec

Bovec
TRAVNI
NAVODNA

Kjer narava pripoveduje pravljice

Pohorje

✍ Arnold Lešnik

Pohorje se dviguje na pragu Maribora. FOTO: ARNOLD LEŠNIK

Pride čas, ko jesenske megle prekrijejo rodovitna polja, majhne in velike griče, dolino temne reke ter številna naselja ljudi z vsemi njihovimi skrbmi. Takrat je potrebno le malo trdne volje, nekaj korakov in prelita čaša znoja, da se znajdemo v enkratnem naravnem okolju, kjer nas za vsakim drevesom pričakujejo pohorske pravljice. Seveda, če jim želimo prisluhniti.

Vendar je Pohorje, ki je največje gorsko območje severovzhodne Slovenije, vredno obiska v vseh letnih časih in ne zgolj jeseni, ko iščemo višje modro nebo. Ko se narava počasi umiri in smo že pozabili na zadnje pečene kostanje, ki smo jih nabrali na sprehodih ob vznožju pohorskih strmin, takrat se to obsežno in masivno sredogorje odene v mistično belo obleko. Resnici na ljubo je treba reči, da bosta tišina in samota v trenutku marsikje postali precej redki dobrini, ki se bosta izgubili ob odmevanju bučne glasbe iz zvočnikov na številnih smučiščih in ob vzklikih smučarskih navdušencev. Ven-

dar si bomo z nekaj truda in raziskovalne žilice z lahkoto tudi v zimskem Pohorju iztrgali nekaj samote in miru. S prihodom toplejših dni in tanjšanjem snežne odeje bo postal hrib prava rekreacijska površina številnim pohodnikom in kolesarjem ter še vedno dovolj primeren dom iskalcem samote.

V poletnih mesecih bo v zavetju košatih smrek, bukev, jelk, gabrov, hrastov ali bistrskih potokov vabilo Pohorje v svoje naročje tiste, ki bodo bežali pred neznošno poletno vročino. Prvi odpadli listi in zgodnja zmrzal bodo jeseni spet sklenili večni krog življenja.

NAŠ HRIB

Kdor bo na Pohorju iskal presežke v obliki zelo visokih vrhov in ostrih grebenov, bo iskal zaman in ne bo srečen, dokler ne bo spoznal, da se prava vrednost Pohorja skriva v vsakem drevesu, korenini, listu, žiru, kostanju, srni, muhi ali komarju, ki se nam hočeš nočeš enkrat prikradejo na pot. Celo v kamnu, borovnici, mravljišču in iskrivem potočku jo najdemo in je mogočnejša od katerekoli materialne dobrine, ki nas obdaja spodaj v dolini. Še nekaj dviguje Pohorju ceno. To sta njegova bližina in enostavna dostopnost. Pohorje je tako blizu in sega vse do roba naših dvorišč. Ko se ob izhodu iz nakupovalnega centra spotaknemo preko praga, pademo v trenutku vanj in se potopimo v realni svet. Seveda tisti, ki se še zmorejo zbuditi – in teh je na srečo vedno več. Ni še tako daleč nazaj čas, ko so pohorske strmine samevale – poleti, še bolj pozimi. Danes hrib tako rekoč poka po šivih od pohodnikov in kolesarjev, pozimi pa se nanj valijo gneče

turnih smučarjev. Na nebu ga preletavajo jadralska letala in z njegovih strmin, včasih ilegalno, vzletajo zmaji in jadralski padalci.

Glavni pohorski greben je poraščen z gozdovi in poteka v smeri vzhod–zahod. Na severu ga omejuje reka Drava, na jugu dolina Dravinje z Vitanjskim podoljem, na vzhodu Dravsko polje in na zahodu Mislinska dolina.

Vzhodno Pohorje je eden najvzhodnejših alpskih grebenov in se geografsko deli na Mariborsko, Ruško ali Areško, Lovrenško in Slovenskobistriško Pohorje. Na zahodu prehaja z Roglo v Osrednje Pohorje in s tem iz sredogorske v visokogorsko alpsko pokrajino. Ta se na zahodu zaključuje z Zahodnim Pohorjem, ki ga na jugozahodu omejuje reka Mislinja, na severozahodu pa Drava. Z glavnega grebena se na sever in jug v dolino vijejo globoke grape, po katerih žuborijo potoki. Večina med njimi se posredno ali neposredno izliva v Dravo, z izjemo Pake in Hudinje, ki tečeta v naročje Save. Pohorski potoki se v zgornjem toku zlivajo preko skalnih pregrad in nekateri tvorijo čudovite slapove. Na Lobnici so vredni ogleda veličastna Veliki in Mali Šumik ter Vernski slap, na Framskem potoku Framski slap ali Skalce ter na Bistrici Šum in Žleb.

Pohorje je v glavnem zgrajeno iz tonalita, čeprav najdemo na vzhodu tudi gnajs, škrljavec in beli marmor. Po kamninah, ki ga sestavljajo, ga uvrščamo k centralnim Alpam. Prav zaradi neprepustne kamnine na obsežni planoti naletimo na pohorska barja in ljubka jezerca. Med njimi prednjačijo Lovrenška jezera (1520 m), Ribniško

Miklavževa domačija FOTO: FRANCI HORVAT

Bogastvo vodnih virov so že od nekdaj gospodarsko izkoriščali. FOTO: ARNOLD LEŠNIK

Ribniška kočica FOTO: ARNOLD LEŠNIK

Vzhodno Pohorje je velikanska rekreacijska površina za številne Mariborčane. Veliko zaslug za to ima akcija **Pohorje, moj hrib**, ki jo je pobudnik Miro Petrič sprožil pred dobrimi dvajsetimi leti z željo, da bi se kar največ prebivalcev mesta ob Dravi odpravilo na svež pohorski zrak. Pohodniki se poljubno in neorganizirano vzpenjajo od spodnje postaje pohorske vzpenjače mimo kočice Luka do Bellevueja, kjer potrdijo svoj vzpon. Vodja akcije Franc Kebrič je gotovo zadovoljen, saj se tako vsako leto na Pohorje registrirano povzpne do 300 pohodnikov, ki so samo lani opravili 12.000 vzponov.

Čudovito lepa, a strupena rdeča mušnica
FOTO: ZORAN GABORVIČ

Pohorski gozd FOTO: ZORAN GABORVIČ

jezero (1537 m) in umetno zajezeno Črno jezero (1197 m).

Čeprav je najvišji vrh Pohorja Črni vrh (1543 m), ki je obdan še s skoraj enako visokima sosedoma Veliko Kopo (1542 m) in Ribniškim vrhom (1537 m), leži najvišja

razgledna točka na Rogli (1517 m), kjer so že leta 1957 postavili trideset metrov visok razgledni stolp. Nanj vodijo strme polzaste stopnice, ki nam, potem ko smo jih premagali, odprejo obširne poglede na vse strani neba.

ČLOVEK IN NARAVA

Pohorje je bilo poseljeno že v prazgodovini. Najbolj znano arheološko najdišče Poštela se razteza v gozdu nad Razvanjem. V tamkajšnjih gomilah so arheologi odkrili predmete iz šestega stoletja pr. n. št. Prav tako

Lovrenška jezera FOTO: FRANCI HORVAT

zanimiva so tinjska gradišča, med katerimi prednjači Ančnikovo gradišče v Jurišni vasi nad Slovensko Bistrico. Njegov nastanek sega v keltsko-rimsko obdobje. Na njem že dvajset let potekajo arheološka izkopavanja z namenom celostne revitalizacije. Ideja celovite podobe in stalne razstave bi bila dobrodošla tudi v primeru Pošte, ki bolj ali manj žalostno sameva sredi gozda. Promoviranje kulturne dediščine z muzejem na prostem, tematskimi delavnicami, trgovinico s spominki in informacijskim centrom je tukaj šele v povojih.

Ljudje so že od nekdaj gospodarsko izkoriščali naravne danosti Pohorja. Tako so Rimljani pridobivali zeleni marmor v

Potok Lobnica FOTO: FRANCI HORVAT

Rimski kamnolom zelenega marmorja v Bistriškem vintgarju FOTO: ARNOLD LEŠNIK

kamnolomu v Bistriškem Vintgarju in v Bojtini. Kasneje so kamnine uporabljali za tlakovanje cest, izdelovanje spomenikov, pokrivanje cerkva in kapelic. Še danes so cenjene kamnine iz kamnolomov v Cezlaku nad Oplotnico in Josipdolu pri Ribnici na Pohorju.

Bogati vodni viri so skrbeli za pogon mlinov in žag, na Pohorju pa je cvetelo tudi oglarstvo.

Najdišče železove rude je botrovalo nastanku pohorskih fužin, kremenjak pa so uporabljali za izdelavo stekla, ki se je začela v srednjem veku, čeprav je obrt v pohorskih steklarnah (glažutah) dosegla višek v začetku 19. stoletja. S tem je skokovito narasla tudi poraba lesa. Številna gola pobočja na Pohorju še danes pričajo o prekomerni izrabi naravnih virov.

Posestvo Meranovo na Podpohorski vinski cesti FOTO: ARNOLD LEŠNIK

Vinorodna pobočja današnjega posestva Meranovo na Podpohorski vinski cesti je občudoval že Habsburžan nadvojvoda Janez, vnuk cesarice Marije Terezije. Od leta 1810 je bival v Limbušu in bil pobudnik razvoja kmetijstva, gospodarstva in šolstva. Leta 1832 je ustanovil prvo vinogradniško šolo in k nam pripeljal vinsko sorto renski rizling. Na posestvu, ki ga je kupil na Prinčevem vrhu nad Limbušem, ga je leta 1830 obiskal tudi cesar Franc I. s cesarico.

Črno jezero na Pohorju
FOTO: MATEJ VRANIC

A ne samo narava, trpel je tudi človek, a kar nas opozarja novejša zgodovina. Predvsem dogodki iz druge svetovne vojne so Pohorju zapustili žalosten pečat. Na Ledini pod Pohorjem je med drugo svetovno vojno potekalo streljanje talcev, pri Osankarici je padel Pohorski bataljon, v današnji čas pa segajo številna prikrita grobišča povojnih pobojev.

TURIZEM IN EKOLOGIJA

V pohorskih gozdovih so našle svoj življenjski prostor številne živalske in rastlinske vrste. Čeprav na Pohorje včasih zaide

kakšen medved, ki lovcem le redko uide, bomo na pohajkovanjih pogosteje srečali jelene, srne, damjake, divje prašiče, kune, lisice ali jazbece, pa tudi kakšnega divjega petelina in ruševca. Med rastlinami bomo najlažje prepoznali zaščiteno arniko, svišč, brkato zvončnico in nekatere posebnosti kot alpski sropot, kamnokreč in rjasti sleč. Na sprehodih se bomo lahko občasno posladkali z gozdnimi jagodami, malinami, borovnicami in brusnicami.

Gospodarsko izkoriščanje gozdov je še danes pohorska stalnica. Sečnja se iz leta v leto povečuje, kar prinaša določene ekolo-

ške težave. Med njimi so najbolj pereči goloseki, nenadzorovana uporaba traktorja v gozdu ter uporaba gozdnega stroja pri sečnji in spravilu lesa. Prav tako vprašljivo je gojenje neavtohtone smreke in s tem ustvarjanje monokulturnega gospodarskega gozda.

Precejšnje rane na Pohorju povzročajo motoristi in vozniki štirikolesnikov ter motornih sani. Pri uničevanju narave svoj delež terjajo smučarji, ki zahtevajo širša smučišča in vedno bolj dovršene proge. S snegom skope zime zadnjih let so na Pohorje pripeljale snežne topove, ki ob ugodnih temperaturnih razmerah noč in dan izdelujejo umetni sneg. Znana smučarska središča so Bellevue (1040 m), Areh (1246 m), Trije kralji (1181 m), Ribniška koča (1507 m), Kope (1542 m) in Rogla (1517 m). Smučarski stadion ob vznožju Mariborskega Pohorja je vsako leto prizorišče ženskega svetovnega pokala v smučanju Zlata lisica.

Pohorje ne navdušuje zgolj pohodnikov, ljubiteljev miru in kolesarjev, zato je iskanje mirnega sobivanja ključnega pomena za razvoj turizma tudi v prihodnje. Poleg gradnje in širitve smučarskih ali gorskih wellness centrov bi vendarle kazalo pomisliti tudi na mehke oblike turizma z ekološko usmerjenimi pohodniškimi turami za vse generacije. Ne glede na to, v katero smer bo šel turizem v prihodnje, bodo turistično podoba dopolnjevale tudi številne vinske kleti na obronkih Pohorja, v katerih se že danes plemenitijo vrhunska štajerska vina. Slikovita vinska cesta tvori svojevrstno vinski-kulturno pot in nas vodi na potovanje v deželo kulinarike, tradicionalnih običajev, etnološke dediščine in kulturnozgodovinskih spomenikov. ◉

Informacije

Kako do izhodišča: Dostopi so hitri in enostavni. Severni potekajo iz doline reke Drave od Dravograda do Maribora, južni pa preko Slovenske Bistrice, Zreč, Mislinje in Slovenj Gradca.

Koče: Planinskih koč je veliko. Zaradi relativno kratkih tur prenočišča niso nujno potrebna, čeprav jih najdemo v številnih planinskih postojankah in na kmečkih turizmih v naseljih okrog izhodišč naših tur: Dom na Osankarici, 1193 m, telefon 00386 2 845 01 13; Grmovškov dom Kope, 1377 m, telefon 00386 2 883 98 60, 00386 31 680 547; Koča na Klopnem vrhu, 1260 m, telefon 00386 675 45 61, 00386 41 652 930; Koča na Pesku, 1386 m, telefon 00386 3 757 71 67; Koča pod Kremžarjevim vrhom, 1102 m, telefon 00386 2 884 48 83; Ribniška koča na Pohorju, 1530 m, telefon 00386 2 876 82 46, 00386 41 321 983; Ruška koča, 1247 m, telefon 00386 2 603 50 46, 00386 41 666 552; lovski dom na Pečkah, 715 m, telefon 00386 2 661 56 81; Mariborska koča, 1068 m, telefon 00386 2 603 27 31; Penzion Jakec RTC Trije kralji, 1181 m, telefon 00386 803 45 06, 00386 41 630 142.

Literatura:

Milan Cilenšek, Viktorija Dabič s sodelavci: Po gorah severovzhodne Slovenije. PZS, 2007.

Vladimir Habjan, Peter Skoberne: Naravne znamenitosti. Sidarta, 2001.

Rok Kušlan: Slapovi. Sidarta, 2008.

Jurij Pivka, Nataša Galun: Štajerska. Sidarta, 2001.

Zemljevid: Pohorje, 1 : 50.000.

Severovzhodno Pohorje poleg številnih smučišč ponuja obilico pohodniških izletov, ki jih lahko združimo s kulinaričnimi užitki. Od posestva Meranovo na Podpohorski vinski cesti se bomo napotili preko Pečk na Areh,

kjer poleg smučišč stoji romarska cerkev sv. Areha iz 13. stoletja. V njej je pokrov sarkofaga iz žičkega samostana, ki predstavlja nagrobno ploščo štajerskega vojvode Otokarja Travgavskega.

Nadvojvoda Janez na Meranovem. FOTO: ARNOLD LEŠNIK

Zahtevnost: Enostavna in zložna pot je primerna tudi za družine z otroki.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 1247 m

Višina izhodišča: 503 m

Višinska razlika: 750 m

Izhodišče: Parkirišče nad Meranovim. S ceste Maribor–Ruše v kraju Limbuš zavijemo levo v krožišču in nato takoj prvi odcep desno. Za mostom čez potok sledimo smerokazom za Meranovo–Pečke. Sprva po dolini potoka Blažovnice, nato pa desno, strmo v breg po ozki asfaltni cesti. WGS84: 46,537823, 15,556214.

Koči: Ruška koča, 1247 m, telefon 00386 2 603 50 46, 00386 41 666 552; lovski dom na Pečkah, 715 m, telefon 00386 2 661 56 81.

Časi: Meranovo–Pečke–Areh 3.30 ure
Sestop 3 ure
Skupaj 6.30 ure

Sezona: Vse leto.

Vodnik: Milan Cilenšek, Viktorija Dabič s sodelavci: Po gorah severovzhodne Slovenije, PZS, 2007.

Zemljevid: Pohorje, 1 : 50.000.

Mariborski razglednik, 1147 m, po Šumljakovi poti

Šumljakova pot je prvi del Slovenske planinske poti, ki se imenuje po njenem pobudniku, profesorju Ivanu Šumljaku, in nosi ponosno oznako 1 nad Knafelčevo markacijo. Prvotna ideja o poti Maribor–Slovenj Gradec po slemenu Pohorja je dobila končno

podobo v obliki Slovenske planinske transverzale in je bila leta 1953 prva takšna pot v Evropi. V spomin na pobudnika SPP vsako prvo soboto v juniju poteka tradicionalni pohod po Šumljakovi poti. Pot pelje čez Poštelo nad Radvanjem, kjer lahko razisku-

jemo preteklost in iščemo podobe v ostankih nekdanjega gradišča iz šestega stoletja pr. n. št. Pohajkovanje zaključimo pri Mariborski koči na južni strani pohorskega hrbta. Prvo kočo je leta 1913 postavilo Nemško planinsko društvo iz Maribora, vendar jo

je leta 1921 odkupila Mariborska podružnica SPD. Bogati razgledi na vse strani, razen proti jugozahodu, bodo odtehtali vloženi trud z vzponom na Mariborski razglednik, dvajset metrov visok stolp, katerega tradicija sega v leto 1909.

Mariborski razglednik FOTO: ARNOLD LEŠNIK

Zahtevnost: Zložna pot z raziskovanjem naše preteklosti bo zanimiva tudi za družine z otroki.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 1147 m

Višina izhodišča: 250 m

Višinska razlika: 900 m

Izhodišče: Spodnje Radvanje. Avtocesto Ljubljana–Maribor zapustimo na izvoru Maribor – jug. Skozi Hoče se pripeljemo v Spodnje Radvanje. Tu zavijemo s Streliške ulice pri kapelici na ulico Pot na okope, kjer je smerkaz. Če se pripeljemo iz smeri Hoč mimo

Betnave, najlažje parkiramo nasproti Ledin, na začetku Ljubljanske ulice, in do izhodišča nadaljujemo peš (5 min). WGS84: 46,530573, 15,626782.

Koča: Mariborska koča, 1068 m, telefon 00386 2 603 27 31.

Časi: Spodnje Radvanje–Poštela–Bellevue–Mariborska koča 3 ure

Sestop 2.30 ure

Skupaj 5.30 ure

Sezona: Vse leto.

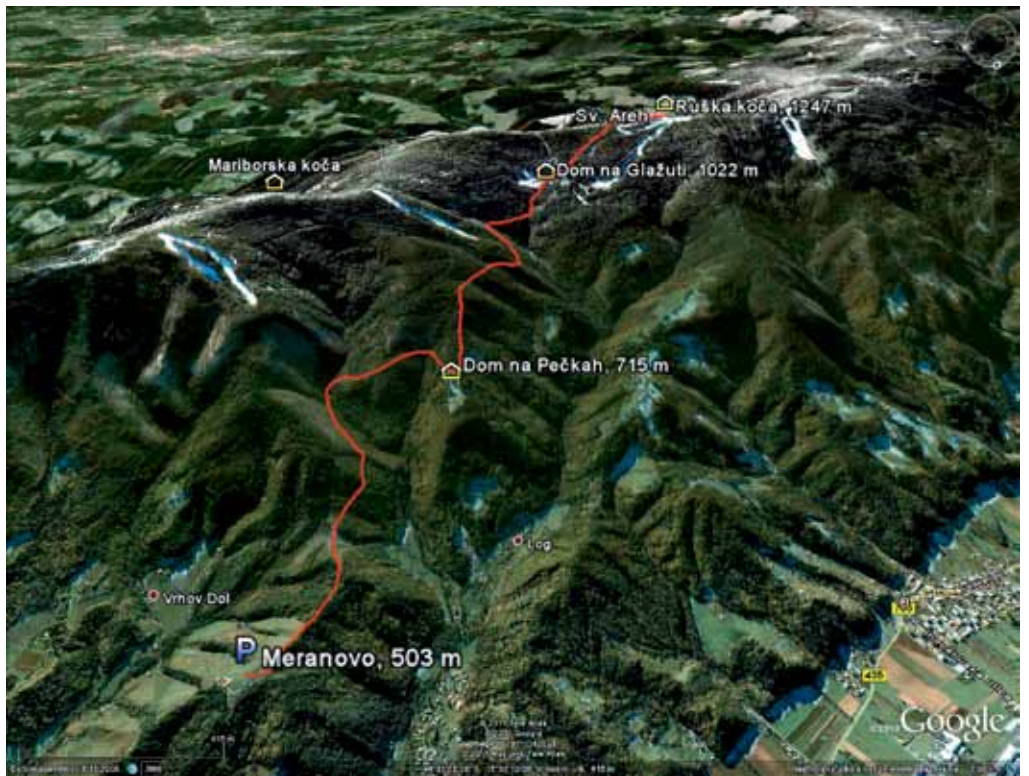
Vodnik: Milan Cilenšek, Viktorija Dabič s sodelavci: Po gorah severovzhodne Slovenije, PZS, 2007.

Zemljevid: Pohorje, 1 : 50.000.

Opis: Od Meranovega gremo po gozdni cesti mimo Andrejevega čebelnjaka. Blago se spustimo in pri kmetiji Zgornji Krajner (Peruš) prečkamo dvorišče. Nadaljujemo po strmi označeni makadamski poti navzgor v gozd. Ves čas hodimo po široki, dobro označeni gozdni poti v objemu soteske Rozmanova frata. Orientacija je enostavna. Pridemo do manjšega potoka, ki ga prečkamo z nekaj iznajdljivosti, saj je mostiček odnesla voda. Iz gozda stopimo na travnato uravnavo, kjer dosežemo dom na Pečkih. Nad njim se v gozdu odcepi pot do Mariborske koč, mi pa nadaljujemo strmo desno navzgor do doma na Glažuti (1022 m), kjer se svet položi. Po gozdni poti nadaljujemo do razvalin Sokolskega doma in naprej proti Mariborski koči, vendar na križišču kmalu zavijemo desno in preko smučišč dosežemo Ruško kočico na Arehu.

Sestop: Sestopimo po smeri vzpona ali pa podaljšamo turo na ves dan in nadaljujemo proti Mariborskemu razgledniku in Bellevueju ter sestopimo po smučiščih v Pekre.

Arnold Lešnik

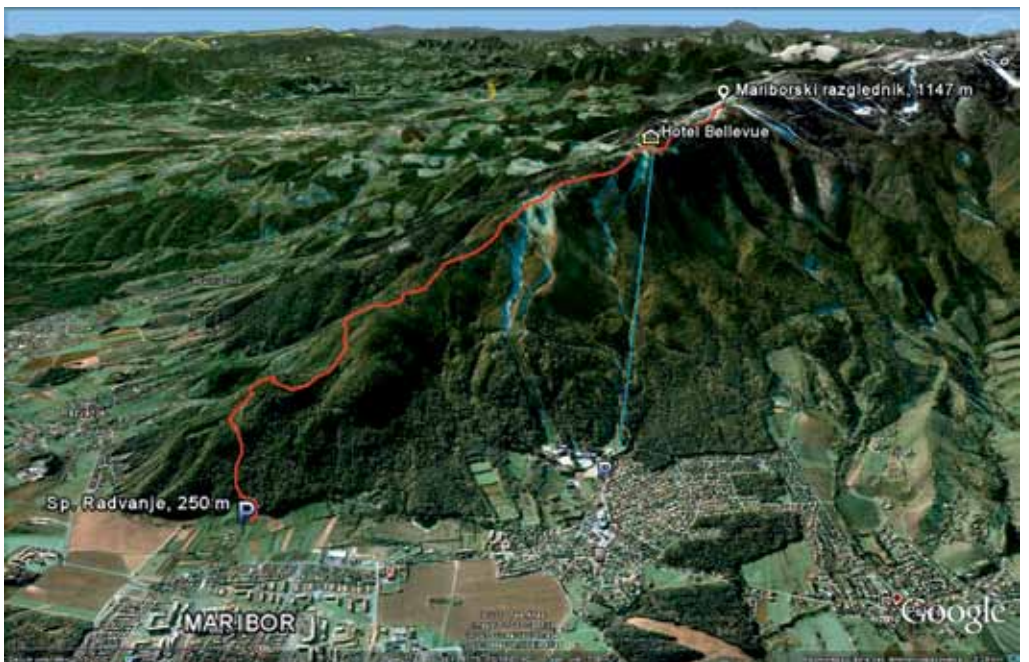
planinskiVESTNIK · DECEMBER 2011

Mariborski razglednik, 1147 m, po Šumljakovi poti

Opis: Pri zadnji hiši na ulici Pot na okope poiščemo oznako za Mariborsko kočico. Pod stebrom električnega daljnovoda vstopimo v kostonjev gozd in nadaljujemo po vzhodnem grebenu do zaselka Habakuk. Nad njim gremo po dobro uhojeni stezi skozi bukov gozd, v katerem se skrivajo ostanki nekdanjega gradišča. V ključih se izogibamo globokih kolovozov in kljub številnim dobro uhojenim potem sledimo markacijam. Kmalu pridemo iz gozda in nadaljujemo po smučiščih Mariborskega Pohorja. Pozimi moramo biti previdni zaradi smučarjev, hodimo le ob robu proge. Od zgornje postaje pohorske vzpenjače sledimo gozdni cesti ali smerokazom do cerkvice sv. Bolfenka (danes Center kulture in naravne dediščine s stalnimi in občasnimi tematskimi razstavami o Pohorju). Nekoliko višje, na robu smučišča stoji razgledni stolp. Mimo njega se spustimo proti Apart hotelu (nekdanji Železničarski dom) in mimo počitniških hiš pridemo do kočice. V bližini si lahko ogledamo še Framski slap, ki leži ob križišču asfaltne ceste Areh–Bellevue–Hoče.

Sestop: Sestopimo po smeri vzpona.

Arnold Lešnik

Pohajkovanje po soteski Bistrice nas bo vodilo k manj znanim pohorskim potem. Na poti v senci mogočnih dreves bomo naleteli na številne ostanke mlinov in žag ter se sprehodili mimo starodavnega rimskega kamnoloma.

Kalcitni marmor opuščenega kamnoloma je v rimskih časih najverjetneje krasil zgradbe v Celju (lat. Celeia) in na Ptujju (lat. Poetovio) ter vdahnil dušo šempetrski nekropoli. Lahko bomo opazovali slikoviti slap Šum,

kjer nas, čeprav visok vsega trinajst metrov, prevzameta njegova višina in mogočno bučanje. Nekoliko višje na poti se lahko podamo v iskanje izgubljenega zaklada in duhov pohorskih pripovedk na območju arheoloških

izkopavanj Ančnikovega gradišča. Njenega veličanstva Maroltove jelke pa žal ne boste več videli, saj jo je že povsem onemoglo lani dokončno pokončal ogenj, ki je bil najverjetneje podtaknjen.

V soteski Bistrice FOTO: ARNOLD LEŠNIK

Zahtevnost: Pot je večinoma zložna in dobro označena, zato večjih težav ni. Primerna je za družine z otroki.

Oprema: Običajna pohodniška oprema.

Nadmorska višina: 1181 m

Višina izhodišča: 300 m

Višinska razlika: 900 m

Izhodišče: Slovenska Bistrica. Avtocesto Ljubljana–Maribor zapustimo na odcepu za Slovensko Bistrico in na Trgu svobode zavijemo levo proti tovarni Impol, kjer je na krožišču smerokaz za Bistriški vintgar. Nadaljujemo po cesti tri kilometre skozi naselje Zgornja Bistrica vse do parkirišča pred vstopom v sotesko potoka Bistrice. WGS84: 46,410001, 15,534236.

Koča: Penzion Jakec RTC Trije kralji, 1181 m, telefon 00386 803 45 06, 00386 41 630 142.

Časi: Slovenska Bistrica–Bistriški Vintgar–Trije kralji 3.30 ure

Sestop 3 ure
Skupaj 6.30 ure

Sezona: Vse leto.

Vodniki: Milan Čilenšek, Viktorija Dabič s sodelavci: Po gorah severovzhodne Slovenije, PZS, 2007; Rok Kušlan: Slapovi, Sidarta, 2008; Vladimir Habjan, Peter Skoberne: Naravne znamenitosti, Sidarta, 2001.

Zemljevid: Pohorje, 1 : 50.000.

Po dolini Lobnice, 1030 m

Rečica Lobnica je v osrčju gozdnega rezervata Pragozd Šumik ustvarila divjo in strmo sotesko, v kateri so se zaradi nedostopnosti ohranili prastari bukovki sestoji in številne druge narav-

ne lepote. Pragozd je zaradi strmine in podrtega drevja težko prehodan in zahteva izurjenega pohodnika. Pot ves čas poteka neposredno ob Lobnici po trasi, kjer je nekoč potekala naj-

daljša vodna drča v Sloveniji – Lobniška riža. O njej žal praktično ni več sledu, kakor tudi ne o številnih žagah, na katere nas opozarjajo table ob poti. Zato pa nas pričaka Veliki Šumik,

najvišji slovenski slap na nekarbonatni podlagi, v vsem svojem sijaju. Nekoliko pod njim padata preko Ravbarske peči slap Mali Šumik in bližnji Vernski slap.

Veliki Šumik – težko dostopni biser v soteski Lobnice FOTO: ARNOLD LEŠNIK

Zahtevnost: Tura je dobro markirana. Ker ves čas poteka neposredno ob Lobnici, orientacija ni zahtevna. V zgornjem delu je potrebno veliko previdnosti zaradi strmega in spolzkega terena, tudi na zavarovanih odsekih. Za vrtohlave in majhne otroke tura ni primerna. V mokrem vremenu se povzpni mo le do Marinceve žage. Pozimi je izlet zelo zahteven.

Oprema: Običajna pohodniška oprema. Varovanje ali samovarovanje sta dobrodošla. Pozimi je smiselna uporaba cepina in derez.

Nadmorska višina: 1030 m

Višina izhodišča: 450 m

Višinska razlika: približno 600 m

Izhodišče: Parkirišče na makadamski cesti, 5 km nad Smolnikom, kjer zavije asfaltna cesta ostro desno navzgor.

Kažipot in markacije za planinsko pot

so dobro vidni. Smolnik je naselje na zahodni strani Ruš. V Smolniku se peljemo proti Lovrencu pod markantnim železniškim viaduktom in takoj za krožiščem zavijemo v levo. V ozki dolini sledimo asfaltni cesti do izhodišča. Od kažipota se peljemo slabih 200 m do primernega prostora za parkiranje na levi. WGS84: 46,523435, 15,459594.

Časi: Parkirišče Smolnik–Veliki Šumik 2.30–3 ure

Sestop 2 uri

Skupaj 5 ur

Sezona: Vse leto.

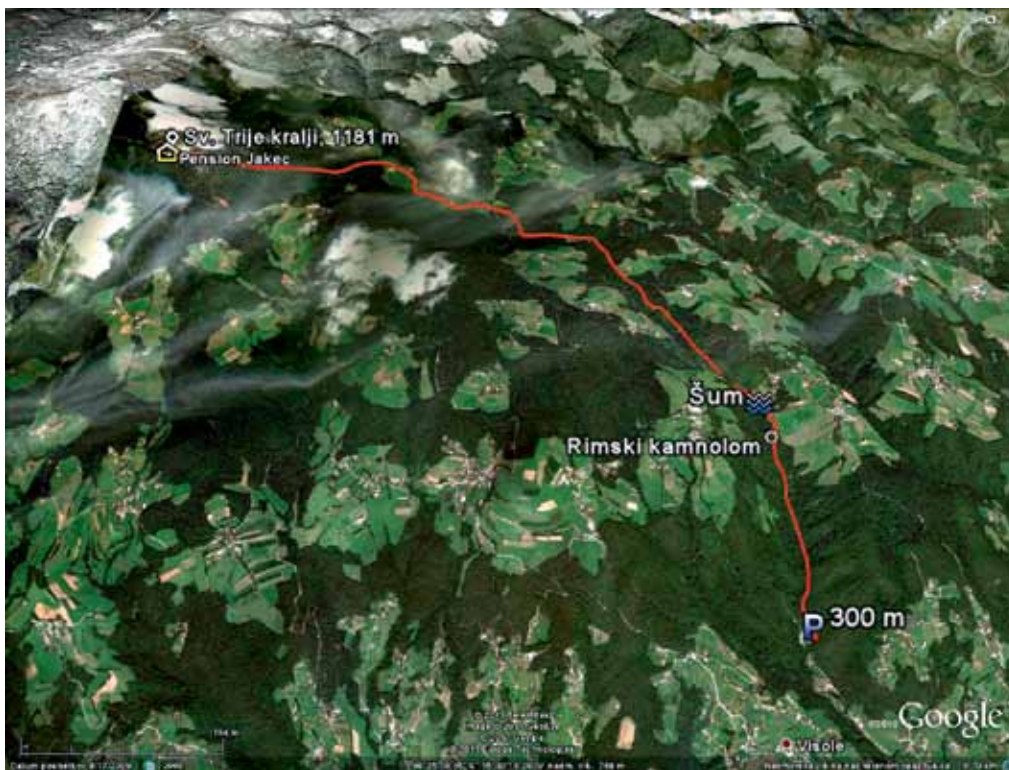
Vodniki: Milan Čilenšek, Viktorija Dabič s sodelavci: Po gorah severovzhodne Slovenije, PZS, 2007; Rok Kušlan: Slapovi, Sidarta, 2008; Vladimir Habjan, Peter Skoberne: Naravne znamenitosti, Sidarta, 2001.

Zemljevid: Pohorje, 1 : 50.000.

Opis: Od parkirišča gremo po levem bregu Bistrice po široki in položni poti v gozd in navzgor do ostankov rimskega kamnoloma. Da si ga ogledamo, zavijemo desno čez brv in se nato vrnemo na pot. Strmo se vzpnemo nad Bistrico do slapu Šum. Če si ga želimo ogledati, se moramo spustiti k potoku po ozki poti na desni, ki je zaradi izpostavljenosti in možnosti zdrsa delno zavarovana z jeklenicami. Po ogledu slapu se ponovno priključimo svoji poti. Že kmalu se levo navzgor odcepi pot do ostankov poznoantične utrjene postojanke, Ančnikovega gradišča (750 m), ki si ga je vredno ogledati. Če nadaljujemo proti Trem kraljem, zavijemo desno čez leseno brv preko pritoka Bistrice in nato še preko Bistrice na levi breg. Pot je sprva spet nekoliko strmejša in na enem mestu izpostavljena, v Močniku pa se kmalu položi. Tu se tudi konča Bistriški vintgar. Zdaj zavijemo levo po markirani poti mimo Jesenka in nadaljujemo po gozdnatem grebenu do penziona Jakec (nekdanji Štuhecov dom).

Sestop: Sestopimo po smeri vzpona.

Arnold Lešnik

planinskiVESTNIK · DECEMBER 2011

Po dolini Lobnice, 1030 m

Opis: Začnemo na levem bregu Lobnice po gozdni cesti, ki kmalu preide v kolovoz. Nadaljujemo do table, ki nas opozori na ostanke Marinčeve žage. Vzpnemo se visoko nad Lobnico, pot postane strma in zelo nevarna za zdrs. Strmina nekoliko popusti na mestu, kjer se nam z desne priključi pot iz Zgornjega Smolnika. Prečkamo dolgo leseno brv in že kmalu opazimo mesto za sestop k slapu Mali Šumik. Nato prečkamo Lobnico preko ozke brvi in nadaljujemo po desnem bregu. Kmalu prispemo do slapišča Verna, ki ga prečimo s pomočjo jeklenice. Nadaljujemo nad Lobnico in po petnajstih minutah prispemo do Velikega Šumika.

Sestop: Vračamo se lahko po isti poti ali nadaljujemo do Bajgota in dalje na Areh ali Osankarico. V tem primeru moramo preko zahtevnega skalnega preloma, ki je zavarovan z jeklenico. Prava vzpon je najzahtevnejši na celotnem Pohorju, tura pa postane celodnevna.

Arnold Lešnik

Če iščete relativno poceni vstopnico za dolomitski skoraj tritisočak, je to vse leto plužena cesta na sedlo Plätzwiesensattel/Passo Prato di Piazza, ki je na kar 1991 m nadmorske višine. Na njem je tudi pozimi odprto gostišče

s prenočišči. Sedlo je dobro poznano smučarskim tekačem, saj so na njegovih plečih urejene tekaške proge. Vzpon na Dürrenstein je tako tehnično kot orientacijsko manj zahteven. V bolj ali manj enakomerni naklonini se

vzpenjamo vseskozi rahlo proti levi in brez posebnih težav dosežemo vrh, ki je odličen razglednik na Pustriško dolino (Pustertal/Val Pusteria) in okoliške vrhove. Še posebej fotogeničen je pogled na Tri Cine in Monte Cristallo

proti jugovzhodu. Tura je zanimiva skozi vso zimo, najboljših razmer se lahko nadejamo v spomladanskem firmu. Zaradi privlačnosti in dostopnosti Dürrensteina pa seveda ne bomo samevali.

Dürrenstein FOTO: TOMAŽ HROVAT

Zahtevnost: Manj zahtevno. Enakomerno pobočje je lahko izpostavljeno snežnim plazovom.

Oprema: Običajna turnosmučarska.

Nadmorska višina: 2839 m

Višina izhodišča: 1991 m

Višinska razlika: 848 m

Izhodišče: Sedlo Plätzwiesensattel/Passo Prato di Piazza. Iz Ljubljane se skozi karavanški predor peljemo do Spittala, po Dravski dolini do Toblacha/Dobiacca, deset kilometrov naprej zavijemo na levo do okraja Prags. Cesta do sedla je plužena vse leto. Pri dovozu moramo biti pozorni na spodnjem parkirišču pri mostu (1491 m), kjer so včasih potrebne verige. Cesta je sicer asfaltirana in za dolomitske razmere niti ne posebej vratolomna. V zgornjem delu se zoži, tako da je pro-

met urejen z enosmerno signalizacijo. WGS84: 46,654062, 12,178656.

Gostišče: Gostišče Plätzwiese/Prato Piazza, 1991 m, odprto vse leto, telefon 0039 047 474 86 50, e-pošta info@pratopiazza.com.

Čas vzpona: 2 uri

Najprimernejše obdobje: Decembar–april.

Vodnik in informacije: Rudolf in Siegrun Weiss: Pustertal, Rother, 2007. <http://www.plaetzwiese.com/de/index.htm>.

Zemljevidi: Dolomiti di Bràies – Marebbe/Pragser Dolomiten – Enneberg, Tabacco 31, 1 : 25.000; Cadore, Cortina, Dolomiti di Sesto, Tabacco, 1 : 50.000; Val Pusteria, Monti della Valle Aurina, Tabacco 06, 1 : 50.000.

Kleiner Jaufen/Giavo Piccolo, 2372 m

Kleiner Jaufen ni velikopotezen, je pa prijeten in tipično dolomitski turni smuk. S parkirišča namreč uzremo odrezana ostenja in niti približno si ne predstavljamo, kje naj bi se skrival udo-

ben prehod med njimi. Pa vendar gre prav zlahka, čeprav orientacijsko nepregledno in terensko razgibano. Pravo nasprotje sosednjega Dürrensteina! Zaradi skromne višinske razlike je turo

moč in smiselno podaljševati na sosednje vrhove. Morda najlepša kombinacija je nadaljevanje na Grosse Roskopf/Campo Cavallo (2559 m), kar nam vzame dodatno urico. Priporočljivo seveda

v primeru, ko nam spomladansko sonce ne gnili snežne odeje! Posebne opreme, razen nekaj smisla za orientacijo, za turo ne potrebujemo. Spust poteka bolj ali manj v smeri vzpona.

Pot na Kleiner Jaufen FOTO: TOMAŽ HROVAT

Zahtevnost: Manj zahtevno.

Oprema: Običajna turnosmučarska.

Nadmorska višina: 2372 m

Višina izhodišča: 1491 m

Višinska razlika: 881 m

Izhodišče: Gostišče Brücke/Ponticello na poti na sedlo Plätzwiesensattel/Passo Prato di Piazza. Iz Ljubljane se skozi karavanški predor peljemo do Spittala, po Dravski dolini do Toblacha/Dobiacca, deset kilometrov naprej zavijemo levo do okraja Prags/Bràies, od koder je cesta plužena vse leto in do gostilne ni strma. Pogosto je ob parkirišču večja deponija lesa, kar upoštevajmo pri parkiranju in ne ovirajmo gospodarjenja! WGS84: 46,677811, 12,149659.

Gostišče: Gostišče Brücke/Ponticello, 1491 m, odprto vse leto, telefon 0039 047 474 86 13, e-pošta info@gasthof-bruecke.it.

Čas vzpona: 2.30–3 ure

Najprimernejše obdobje: Decembar–april.

Vodnik in informacije: Rudolf in Siegrun Weiss: Pustertal, Rother, 2007. <http://www.gasthof-bruecke.it/de/home>.

Zemljevidi: Dolomiti di Bràies – Marebbe/Pragser Dolomiten – Enneberg, Tabacco 31, 1 : 25.000; Cadore, Cortina, Dolomiti di Sesto, Tabacco, 1 : 50.000; Val Pusteria, Monti della Valle Aurina, Tabacco 06, 1 : 50.000.

Opis: Pri urejenem parkirišču na začetku sedla Plätzwiesensattel si natakneмо smučī in blago prečkamo na začetku zelo položna pobočja proti levi. Tako nam do gostišča niti ni treba hoditi. Kaj kmalu nas teren (navadno tudi mnogo smučin) obrača levo navzgor. Vzpon poteka brez posebnosti, če ne hitimo preveč, si lahko preko sedla sproti ogledujemo rdeče ostenje mogočnega Hohe Gaisla/Crode Rosse d'Ampezzo. Kot se pogosto zgodi, je vrh pred nami šele predvrh. Ko ga dosežemo, smo od glavnega vrha v resnici ločeni še kakih 100 m. Po kratkem, rahlo izpostavljenem grebenčku (navadno peš) dosežemo glavni vrh s križem.

Spust: Poteka v smeri vzpona. V spodnjem delu lahko potegnemo dalje proti levi in prislučamo naravnost do kočē.

Tomaž Hrovat

planinskiVESTNIK · DECEMBER 2011

Kleiner Jaufen/Giavo Piccolo, 2372 m

Opis: Parkiramo na prostornem parkirišču pri mostu (1491 m). Da smo na pravem mestu, nam potrdi gostišče v neposredni bližini (Gasthof Brücke). Pred mostom na glavni cesti krenemo po označeni poti v položno in široko krnico. Po ogrevalnem ravninskem delu dosežemo zatrep krnice. Prečimo potok (ne nadaljujemo desno v ozko dolino Kaserbach!) in ujamemo široko pot, ki nas v treh serpentinah pripelje pod ostenje sekundarne skalne gmote. Tam obrnemo proti desni do prvega tipičnega mesta, imenovanega Kaserle. Pri ličnem lesenem znamenju vstopimo v zgornjo etažo, v nekakšno mini krnico. Proti levi navzgor deloma skozi redke gozde dosežemo idilično planino Rossalm/Malga Cavallo (2163 m), ki kar kliče k počitku in malici. Od planine do vrha nas loči še pol urice blago zaobljenega terena proti desni. Vrh je razgleden in prostoren. Če smo se odločili za vzpon na Grosser Jaufen/Giavo Grande ali Grosse Roskopf/Campo Cavallo, se na Kleiner Jaufen niti ne povzpemo, temveč s planine nadaljujemo po položnem žlebastem svetu proti severu.

Spust: Poteka v smeri vzpona.

Tomaž Hrovat

Gora je, podobno kot njen manjši dvojček, bolj nekakšna turnosmučarska kopa kot zašiljen dolomitski vrh. Da pa vse skupaj ne bi bilo preveč preprosto, je vzpon nanj zabeljen s ključnim mestom, imenovanim Nabiges Loch/Buco del Giavo. To je grapasta ožina v severnem pobočju, ki jo po potrebi premagamo s smučmi na ramah. Ta ocvirek daje turi samo dodatni mik, tako da je njena vrednost potem večja.

Nad ožino dosežemo miniaturno "jezerce" Seebel/Laghetto del Giovo, ki ga pod snežno odejo komajda opazimo. Teren v nadaljevanju je lahek, zbiralci vrhov lahko z malo truda poberejo več trofej (Kleiner Jaufen/Giavo Piccolo, Grosse Roskopf/Campo Cavallo). Možno je tudi prečenje v sosednjo dolino Altpragser Tal/Val di Braies Vecchia (glej turo Kleiner Jaufen).

Zahtevnost: Srednje zahtevno.

Oprema: Običajna turnosmučarska.

Nadmorska višina: 2480 m

Višina izhodišča: 1490 m

Višinska razlika: 1000 m

Izhodišče: Jezero Pragser Wildsee/Lago di Bràies. Iz Ljubljane se skozi karavanški predor peljemo do Spittala, po Dravski dolini do Toblacha, deset kilometrov naprej zavijemo levo do okraja Prags. Udobna in položna asfaltirana cesta do jezera je pluzena vse leto. WGS84: 46,69901, 12,084218.

Hotel: Hotel Pragser Wildsee/Lago di Bràies, telefon 0039 047 474 86 02, e-pošta hotel@pragserwildsee.com.

Čas vzpona: 3–3.30 ure

Najprimernejše obdobje: Janu-ar–april.

Vodnik: Rudolf in Siegrun Weiss: Pustertal, Rother, 2007.

Zemljevidi: Dolomiti di Bràies – Marebbe/Pragser Dolomiten – Enneberg, Tabacco 31, 1 : 25.000; Cadore, Cortina, Dolomiti di Sesto, Tabacco, 1 : 50.000; Val Pusteria, Monti della Valle Aurina, Tabacco 06, 1 : 50.000.

Ožina Nabiges Loch pri vzponu na Grosser Jaufen FOTO: TOMAŽ HROVAT

Seneser Karspitze/Punta della Quaira di Senes, 2659 m

Seneser Karspitze je manj obljuden vrh. Toplo ga priporočam tistim, ki jih neka notranja sila žene v drugo smer, kamor gre večina. Tura je izrazito pokrajinsko zanimiva, menjamo doline, skozi krnico

dosežemo ostro škrbino, zamenjamo smer in opravimo še z vršno naklonino. Razgledi z vrha so naravnost fantastični; verjetno gre za enega najlepših turnih smukov v skupini.

Zahtevnost: Srednje zahtevno.

Oprema: Običajna turnosmučarska.

Nadmorska višina: 2659 m

Višina izhodišča: 1490 m

Višinska razlika: 1169 m

Izhodišče: Jezero Pragser Wildsee/Lago di Bràies. Iz Ljubljane se skozi karavanški predor peljemo do Spittala, po Dravski dolini do Toblacha, deset kilometrov naprej zavijemo levo do okraja Prags. Udobna in položna asfaltirana cesta do jezera je pluzena vse leto. WGS84: 46,69901, 12,084218.

Hotel: Hotel Pragser Wildsee/Lago di Bràies, telefon 0039 047 474 86 02, e-pošta hotel@pragserwildsee.com.

Čas vzpona: 3.30 ure

Najprimernejše obdobje: Decem-ber–april.

Vodnik: Rudolf in Siegrun Weiss: Pustertal, Rother, 2007.

Zemljevidi: Dolomiti di Bràies – Marebbe/Pragser Dolomiten – Enneberg, Tabacco 31, 1 : 25.000; Cadore, Cortina, Dolomiti di Sesto, Tabacco, 1 : 50.000; Val Pusteria, Monti della Valle Aurina, Tabacco 06, 1 : 50.000.

Pod vrhom Seneser Karspitze FOTO: TOMAŽ HROVAT

Opis: Parkiramo neposredno za hotelom ob jezeru (manjše urejeno parkirišče). Nekateri se napotijo preko jezera, vendar ni nobene potrebe po tovrstnem preizkušanju nosilnosti jezerskega ledu. Široka urejena sprehajalna pot tik ob desnem boku jezera nas udobno pripelje do njegovega južnega konca.

Pod steno Seekofla/Crode del Becco obidemo južno obalo jezera in se v naraščajoči strmini vzpenjamo proti grapi Nabiges Loch. Ta je strma, ozka in zahteva dobro obvladanje tehnike vzpenjanja na smučeh. Po potrebi si jih na tem odseku oprtamo na nahrbtnik. Nad grapo se levo odcepi pot na zahtevni Seekofel, mi pa nadaljujemo naravnost po neizrazitem žlebu in kmalu za robom obrnemo ostro levo na vrh Grosser Jaufena.

Spust: Lahko ga izpeljemo v smeri vzpona, lepši pa je direkten spust z vrha proti jezeru po odprtem pobočju, vendar le pri stabilni snežni odeji.

Tomaž Hrovat

planinskiVESTNIK · DECEMBER 2011

Seneser Karspitze/Punta della Quaira di Senes, 2659 m

Opis: Parkiramo neposredno za hotelom ob jezeru (manjše urejeno parkirišče). Široka urejena sprehajalna pot tik ob desnem boku jezera nas udobno pripelje do konca 1 km dolgega jezera. Neposredno pod ostenjem Seekofla/Crode del Becco se obrnemo v položno pobočje doline Grünwaldtal/Val di Foresta in po dvajsetih minutah dosežemo planino Grünwaldalm (1590 m). Planino prečimo proti levi in vstopimo v ožjo stransko dolino Seitenbachtal. Vzpenjamo se levo ob potoku (markirana pot gre sicer po nasprotni, prisojni strani). Ko dosežemo večje melišče, ga prečimo in zopet vstopimo na samo dno doline. Pred nami se odpira pobočje, po katerem poteka spust s še enega možnega cilja (Col de Riciogogn, 2650 m), mi pa smo pozorni na naslednjo orientacijsko zanko – na višini približno 2000 m zopet zavijemo levo v ožjo dolinico Seneser Tal, ki se s strmim izstopom rahlo proti desni vzpne skozi ozko škrbino Seitenbach Scharte (2331 m) na večji plato. Izstop iz te dolinice je zaradi strmih in osenčenih pobočij lahko plazovit! Do škrbine potrebujemo dobri dve uri

in je lahko tudi samostojen cilj, vendar se bomo nadaljevanju na Seneser Karspitze težko uprli, še posebej, če nas ob lepem vremenu pričakuje še dobro predelan firn na njenih južnih pobočjih. Od škrbine dalje prečkamo plato, nato

se ostro obrnemo levo in po enakomernem pobočju dosežemo vrh, ki je ostro odrezan proti severu. Pazimo na zahrbtno opasti!

Spust: Poteka v smeri vzpona. Zaradi menjave terena glede na nebesne

lege lahko po uživanju firna od škrbine Seitenbach Scharte navzdol ujamemo pršič še pozno v pomlad.

Tomaž Hrovat

Turno smučanje v Dolomitih

Brajiški Dolomiti

✍️ Tomaž Hrovat

Pogled z vzpona na Seneser Karspitze FOTO: TOMAŽ HROVAT

Bo že držalo, da človeka najbolj zaznamujejo vtisi in spoznanja, pridobljeni v otroštvu. V mojem otroškem času je bil okno v svet informacij, spoznanj in pogledov pretežno arhaični pripomoček, imenovan knjiga.

Tako sem nekoč ob prebiranju Avčinove gorniške avtobiografije Kjer tišina šepeta naletel na poglavje o turnem smučanju. Opisoval je dogajanje na turnosmučarskem tečaju na Komni; smučanje ob žičnicah je v primerjavi s turnim smučanjem označil kot odnos jazza do klasičnih simfonij. Takrat me je sicer primerjava glasbenih slogov malce zmotila. Jazz je bil namreč pojmovan kot avantgarda, klasična glasba pa nasprotno relikv buržoaznih časov.

Toda osnovno Avčinovo misel sem razumel in prisvojil, tako da mi danes

že samo pogled na žične naprave močno okrne gorniško doživetje.

S tako pričakovanim predsodkom sem se Dolomitov kot turnosmučarskega področja dolga leta načelno izogibal. Zgodbe navdušencev Selle Ronde (sistema smučišč, ki povezuje znana smučarska središča okoli skupine Sella, op. ur.) mi zbuja odpor. Tetovirana in zlorabljen pokrajina za fizično lahkotno, čeprav denarnico obremenjujoče užitekstvo.

A s predsodki je vedno tako – za odklonilnim odnosom na podlagi poplošenih dejstev se lahko skriva vse kaj drugega, če se

malce potrudimo, raziščemo, razgradimo in spoznamo.

Znotraj širnega področja Dolomitov obstajajo namreč otoki ohranjene gorske narave in enega takih želim predstaviti v tem sestavku.

NARAVNI PARK FANNES-SENES-PRAGS/FANES-SENES-BRÀIES

Množični turizem je za odročne gorske kraje, kot so Dolomiti, pomenil nesluten gospodarski razcvet. Običajno pa ta s seboj prinese neljube stranske posledice, ki jih je potrebno vsaj zaustaviti oziroma blažiti. Orodje, s katerim skušajo domačini zaščititi in ohraniti, kar se še ohraniti da, je ustanavljanje naravnih parkov. Ti niso le mrtva črka na papirju, temveč uspešno ohranjajo mozaike naravne in kulturne krajine Dolomitov.

Vasica Schneiden, kjer smo imeli "bazni tabor" FOTO: TOMAŽ HROVAT

Pogled na Pragssee z vrha Seneser Karspitze FOTO: TOMAŽ HROVAT

Naravni park Fannes-Senes-Prags/Fanes-Senes-Bràies obsega približno 25.000 hektarjev (primerjalno za štiri Pokljuke). Iz Slovenije prispemo do njega najbližje po Dravski dolini čez Avstrijo. Začetek parka je pri kraju Toblach/Dobbiaco, zahodno se razteza do mesta Bruneck/Brunico, proti jugu pa do Alte Badie. Priročna vstopna točka v severni del parka je manjši okraj Prags/Bràies.

PRAGS/BRÀIES

Pravzaprav ni enoten zaselek, sestavlja ga nekaj vasic, podobno kot naš Bohinj. Vsega skupaj šteje manj kot tisoč duš. Populacija je že stoletja na enakem nivoju, namreč točno toliko, kot jih je uspelo, pretežno z živinorejo in poljedelstvom, prehraniti okolje. Prebivalci so skoraj izključno nemškega rodu, Italijanov in Ladinov je le za vzorec. Poglavitni dohodek je v današnjih časih turizem, česar se celotna skupnost dobro zaveda. Osrednja turistična točka parka je ledeniško jezero Pragser Wildsee/Lago di Bràies, ob katerem stoji starodaven hotel, postavljen že leta 1899. Okoli jezera vodi prijetna sprehajalna pot, ki pa je poleti preobljudena z množico izletnikov.

Z nastanitvijo v Pragsu preko vsega leta zares ni težav. Ob prvem obisku smo si izbrali gostilno z ne prav domiselnim imenom Dolomitenhof v vasi Schmieden/Ferrara in od takrat se tja redno vračamo. "Le" dve zvezdici zagotavljata sprejemljive cene, prijetno namestitve in izborno kulinariko. Predvsem pa veliko prijaznost do turnih smučarjev, saj je prošnja po zares rani uri zajtrka sprejeta (in realizirana) z ustrežljivim nasmeškom. Teh nekaj besed o namestitvi ni mišljenih kot oglaševanje, pač pa v pomoč neorientiranemu obiskovalcu. Predvidevam, da bi tudi drugod naleteli na podobno dobro izkušnjo.

Planina Rossalm na poti na Kleiner Jaufen
FOTO: TOMAŽ HROVAT

GLAVNI IZHODIŠČI IN NEKAJ TURNIH SMUKOV

Območje Pragsa ponuja turnemu smučarju obilo možnosti. Večina tur je srednje zahtevnosti. Višinske razlike se gibljejo med 1000 in 1200 metri. V nasprotju s koroškimi Nockbergi ali domačo Komno področje ni ravno primerno za začetnike, izkušen turni smučar pa se bo po prvem obisku skoraj zagotovo še kdaj vrnil.

Vasica Schmieden ima za turnega smučarja optimalno lego, saj je na razcepu poti. Ena vodi v dolino Alpragser Tal/Val di Braies Vecchia in je vse leto vozna do sedla Plätzwiesensattel/Passo Prato di Piazza (1991 m), druga pa se konča pri že omenjenem jezeru, ki je izhodišče za večino turnih smukov.

V dolini Alpragser Tal imamo na razpolago dva pomembnejša turna smuka. Prvi vodi na **Dürrenstein/Picco di Vallandro** (2839 m), ki proti severu kaže tipično dolomitsko ostenje, južno pobočje, ki se spušča na sedlo Plätzwiesensattel, pa je primerljivo z vzponom na domačo Mojstrovko. Drugi turni smuk iz te doline je vzpon na **Kleiner Jaufen/Giavo Piccolo** (2372 m). Tudi ta tura ni zahtevna, je pa orientacijsko zahtevnejša kot Dürrenstein. Omogoča tudi nadaljevanje na katerega od sosednjih vrhov, pri čemer je še posebej zanimivo turo podaljšati na **Grosser Jaufen/Giavo Grande** (2480 m) in se spustiti do jezera Pragser Wildsee, saj

Severna stena Seekofla FOTO: TOMAŽ HROVAT

pri tem izvedemo nekakšno mini prečenje skupine.

Izhodišče pri jezeru Pragser Wildsee je od Schmiedna oddaljeno približno pet kilometrov po asfaltirani cesti in nudi celo paleto turnih smukov. Začnemo prav pri jezeru, pogumnejši ga zaledenelega na smučeh prečkajo, previdnejši pa uporabijo široko sprehajalno pot tik ob zahodni obali. Glavna turnosmučarska trofeja je Seekofel/Croda del Becco (2810 m) ali po domače Jezerski vrh, katerega severna stena izrazito prevladuje nad okolico. Ker je zelo zahteven, za varen vzpon potrebujemo ustrezne razmere, dereze, cepin in alpinistične izkušnje.

Nemško izrazoslovje loči izraza *Skitourengeher* od *Skibergsteiger* in Seekofel zagotovo vabi le slednjega.

Druga precej znana tura je vzpon na Grosser Jaufen (2480 m), ki si z vzponom na Seekofel deli začetni del poti. Edino zahtevnejše mesto je ožina Nabiges Loch/Buco del Giavo. Pri spustu se nam ni treba držati smeri vzpona, pač pa se lahko po strmem severovzhodnem pobočju spustimo direktno nazaj do jezera.

Omeniti velja še en turni smuk z vzponom skozi Nabiges Loch. Preko škrbine Fosses Riedl/Forcella di Cocodain (2332 m) se je možno povzpeti na Rote Wand/Remeda Rossa (2605 m) in nadaljevati po grebenu do naslednjega vrha Kleine Gaisl/Piccola Croda Rossa (2859 m). Tura v dobrih razmerah ni pretežka, je pa kar velikopotezna in naporna.

Predstaviti moramo še kak kotiček za romantike (v sicer že tako poetično lepem okolju!) in iskalce samote – to so nedvomno ture v dolini Grünwaldtal/Val di Foresta, v katero vstopimo na koncu jezera Pragser Wildsee proti desni. Ena od možnosti v tej dolini je vzpon skozi stransko dolino Seitenbachtal na istoimensko škrbino Seitenbach Scharte (2313 m). V nadaljevanju po južnem pobočju dosežemo Seneser Karspitze/Punta della Quaira di Senes (2659 m) in se tako z desne zopet približamo osrednjemu vrhu Seekofel.

Vsi turni smuki so pravi dolomitski. Ves čas ugibaš, kje bi lahko bil prehod, in če ne bi imel opisa, bi komaj verjel, da je ta sploh možen. Ko pa se po nekaj obiskih območja malce sprostiš, ti postane jasno, da so možnosti za turne smuke tudi tam, kjer niso izrecno vrisani v vodniški literaturi in planinskih kartah. ◉

Informacije

Kako do izhodišča: Ljubljana–Prags/Braies (WGS84: 46,721182, 12,139581), 265 km, tri ure in pol vožnje. Skozi karavanški predor se peljemo do Spittala in naprej po Dravski dolini. Vožnja po njej je počasna, nedovoljeno hitenje pa avstrijski policisti običajno opazijo in oglobijo. Ko dosežemo Toblach, se Pustriška dolina (Pustertal/Val Pusteria) z reko Rienz spusti proti zahodu. Od Toblacha se peljemo še deset kilometrov po glavni cesti, nato nas kažipot usmeri levo po železniškem podvozu in naprej do okrožja Prags.

Gostišča: Gostišče Plätzwiese/Prato Piazza, 1991 m, odprto vse leto, telefon 0039 047 474 86 50, e-pošta info@pratopiazza.com; gostišče Brücke/Ponticello, 1491 m, odprto vse leto, telefon 0039 047 474 86 13, e-pošta info@gasthof-bruecke.it; hotel Pragser Wildsee/Lago di Braies, telefon 0039 047 474 86 02, e-pošta hotel@pragserwildsee.com

Vodnik: Rudolf in Siegrun Weiss: Pustertal. Rother, 2. izdaja, 2007.

Spletne strani:

<http://lagodibraies.it/>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Prags>

<http://www.gemeinde.prags.bz.it/system/web/default.aspx>

<http://www.pustertal.org/de/land-leute/hochpustertal/prags.html>

<http://www.provinz.bz.it/natur/2803/parke/fanes/allginfo.htm>

<http://www.gasthof-dolomiten.com/de/index.asp>

Zemljevidi: Dolomiti di Braies – Marebbe/Pragser Dolomiten – Enneberg, Tabacco 31, 1 : 25.000; Cadore, Cortina, Dolomiti di Sesto, Tabacco, 1 : 50.000; Val Pusteria, Monti della Valle Aurina, Tabacco 06, 1 : 50.000.

Gorniške počitnice na Kavkazu

Svaneti, Tušeti in Kazbegi

✍ Andrej Stritar

O Kavkazu smo se učili v šoli, vsi pa tudi vemo, da so tam najvišje gore Evrope. Včasih se tja odpravijo alpinisti in potem prebiramo o njihovih odpravah, ki so priprava za višja gorstva.

Obvezna razglednica Gruzije – cerkev sv. Trojice pod pettisočakom Kazbegijem FOTO: ANDREJ STRITAR

Toda da bi tja šli v hribe kar tako? O tem se bolj malo sliši. Nekaj radovedne pozornosti so mi že pred leti zbujele zgodbe o odmaknjenih gorskih dolinah, kamor se komajda pride in kjer imajo menda veliko nekakšnih stolpov za skrivanje pred sovražniki. Radovednost so mi le še podkrepila imena teh dolin: Svaneti, Tušeti in Kazbegi – mar se ne slišijo kot imena kakih kraljestev iz pravljic? V mislih se mi kar prikaže grad, v katerem živi stari kralj z brhko hčerko, ki jo osvaja lep princ ...

Vojn in uporov v Gruziji že več let ni, zato sva se z ženo poleti 2011 odpravila na gorniško raziskovanje v Kavkaz. Kupila sva letalski karti do Tbilisija, od tam naprej pa sva se prepustila dnevni improvizaciji.

SVANETI

Svaneti je pokrajina v zahodnem delu Gruzije pod alpinistično najzanimivejšimi gorami Kavkaza. Za Svane trdijo, da so bili od nekdanj

samosvoji in uporni do centralnih oblasti. Celo njihov jezik je nekaj posebnega. V preteklosti so prebivalci poleg svojih hiš gradili zelo velike kamnite stolpe, visoke petnajst ali celo več metrov. Ti so še danes glavna in najprepoznavnejša posebnost te pokrajine.

Celotna pokrajina Svaneti je pravzaprav porečje reke Inguri, ki nastaja iz več stranskih potokov izpod glavnega grebena Kavkaza in teče proti Črnemu morju. Danes je v dolino speljana cesta, v preteklosti pa je morala biti ta dežela resnično temeljito odrezana od sveta. Pokrajina še najbolj spominja na prostrano švicarsko dolino, kjer so po zelenem dnu in obrobni gozdnatih pobočjih razporejene slikovite vasice, višje zgoraj so prostrani travniki s samotnimi planinami, še višje pa skalnati grebeni z veličastnimi ledeniki.

Za nerazvajene obiskovalce je udobja v Svanetiju, tako kot drugje po Gruziji, dovolj. Z lahkoto te najdejo domačini, ki te

povabijo v svoj *guesthouse*, po naše bi rekli kmečki turizem, kjer dobiš spodobno sobo in dobro domačo hrano. V glavnem mestu pokrajine Mestii naju je našla domačinka Eka. Pri njej nama je bilo tako všeč, da sva se kar takoj privadila ponujenemu načinu bivanja, tam vztrajala pet dni in se v gore podajala na enodnevne izlete.

Ker nisva imela alpinističnih ambicij po osvajanju štiri- in pettisočakov, sva si privoščila intenzivno pohodniško raziskovanje sveta tja čez 3000 metrov nadmorske višine. Možnosti za taka raziskovanja je res veliko, le nekaj iznajdljivosti je treba. Gozdnih cest, kolovozov in poti ne manjka, žal pa je za planince bolj slabo poskrbljeno. Le malokateri Gruzinec hodi v hribe in na terenu ni čutiti kakih resnih dejavnosti ljubiteljev gora.

V Svanetiju sicer ponekod obstajajo markacije, toda občutek sva imela, da so še iz sovjetskih časov ali da so jih pripravljali zelo neuki markacisti. Smerni kažipoti so recimo

na zelo nekoristnih mestih, na potrebnih krajih pa jih ni. Markacije so nerodno postavljene oziroma jih ni. Iz Mestie želijo narediti turistični center, zato se je to poletje v njej zelo veliko gradilo. Toda v ličnem novem turističnem informacijskem centru ne prodajajo planinskih zemljevidov. Tamkajšnji uslužbenec ni vedel dosti o gorah. Ko sva ga vprašala, kje bi lahko najela gorskega vodnika, kar tuja literatura priporoča, pa naju je le debelo gledal. Kaj hitro nama je postalo jasno, da se bo treba zanesti nase – kar pa imava pravzaprav najraje.

Čeprav literatura straši z zelo zahtevno orientacijo in toplo priporoča hojo z lokalnim vodnikom, sva že prvi dan ugotovila, da le ni tako hudo. Nekaj smisla za orientacijo, nekaj izkušenj in veliko zdrave pameti, pa se pride kamor koli. Najzanimivejše ture za pohodnike so opisane kar v "navadnem" vodniku Lonely Planet, nekaj več nasvetov pa sva našla v angleškem vodničku po gruzinskem Kavkazu. Obredla sva prostrana pobočja nad Mestio z veličastnimi pogledi na velikane glavnega grebena. Vreme sva imela izjemno lepo in nenavadno vroče, tako da sva bila po petih dneh že temeljito utrujena od vsakodnevnih naporov.

POD UŽBO

Najlepšo turo v Svanetiju sva opravila pod goro Užbo. Ta drzna, dvoglava špica od nekdanj velja za Matterhorn Kavkaza. Čeprav je visoka "le" 4700 metrov, je vzpon nanjo iz-

redno zahteven. V sovjetskih časih je doživljala redne obiske, po osamosvojitvi Gruzije pa je obnovljena državna meja preprečila vzpon nanjo. Njena vrhova sta pomaknjena nekaj sto metrov na jug v Gruzijo, točneje v Svaneti, normalni pristop pa se začne v Rusiji. Meja med državama je zdaj zaprta, saj sta državi temeljito sprti. Po normalni smeri se zato nanjo ne sme, pristopi z južne strani pa so bistveno zahtevnejši. Na spletu nekje piše, da naj bi vzpon in sestop trajala do dvanajst dni!

Tisto jutro sva še skoraj v temi zastavila po označeni poti iz kraja Maseri v stranski dolini pod Užbo. Jutranji hlad in senčna lega sta nama pomagala pri premagovanju velike višinske razlike. Steza naju je peljala skozi zapuščeno vasico Guli, srečavala sva pastirje s kravami in konji, prvič pa sva počivala pri skromni planini že visoko pod vršaci. Ves čas sva se bližala mogočnemu južnemu ostenju Užbe, torej tisti njeni plati, čez katero so speljani najtežji vzponi. Do nadmorske višine okoli 3000 metrov je dolina zelena, višje pa seže mogočen, strm in razdrapan ledenik izpod Užbinih vrhov. Bilo je kar veličastno kolovratiti prav do tja, kjer si redki osvajalci te lepote verjetno postavijo izhodiščni tabor.

Užba naju je tokrat celo nekoliko začarala in naju zavedla! K temu so pripomogle tudi oznake na poti, za katere se sploh ni vedelo, ne od kod ne kam vodijo. Na planini sva namreč zgrešila odcep na prelaz Guli, čez

katerega sva nameravala, in po nepotrebnem rinila naprej za markacijami po glavni dolini pod Užbo. Napake sva se zavedela šele potem, ko je višinomernik že kazal višino prelaza, nad nama pa so bili še vedno klanci. Zgrešila sva dolino! Cena za napako je bila precejšnija: namesto 1500 višinskih metrov vzpona sva jih tisti dan opravila 1900 in namesto osem hodila več kot enajst ur. Vzpon sva kar nadaljevala proti grebenu in se končno nenadrževano znašla na 3312 metrov visokem vrhu, ki je verjetno najboljše razgledišče na južno stran Užbe. V tistem popolnoma jasnem dnevu sta divjina in lepota te veličastne gore tik pred nama odtehtali vse dodatne muke, tako da sva napako proglasila za srečo. Malo manj navdušena sva bila potem, ko sva vso to razdaljo in višino morala opraviti še navzdol, toda neprijetne stvari običajno kmalu pozabimo ...

Pred odhodom na počitnice sem o Užbi vedel izredno malo. Po povratku pa sem pobrskal po našem Vestniku in v 10. številki letnika 1977 našel zelo poučen članek P. S. Rototajeva o njeni zgodovini. Priporočam branje vsem, ki jih zanimajo velike alpinistične zgodbe. Prav tako priporočam branje 5. številke letnika 1965, kjer so podrobno opisane dogodivščine naše uspešne odprave na to goro leta 1964.

TUŠETI

Tušeti je še ena gorska pokrajina, ki jo literatura označuje kot nekaj posebnega. Leži

Svanetija je dežela stolpov –
vas Ušguli FOTO: ANDREJ STRITAR

Pod južno stranjo mogočne Užbe FOTO: URŠA STRITAR

za glavnim kavkaškim grebenom, torej na njegovi severni strani tik ob meji z ruskima republikama Dagestan in Čečenija (Kako avanturistično se to danes sliši: "Hodil sem skoraj po Čečeniji!"). Najvišji vrhovi komajda sežejo čez 4000 metrov, večina gora je do vrhov poraščena s travo. Še najbolj so podobne zelo povečanim in v dolžino razpotegnjenim južnim pobočjem Košute. Med grebeni so zarezane globoke doline, katerih vode se stekajo na sever v Dagestan in naprej v Kaspijsko jezero. Najzanimivejši v Tušetiju so vasi in ljudje, ki tam živijo. Menda so se pred tisočletjem prvič naselili v te odmaknjene doline, ko so se iz osrednjih nižin umikali pred pokristjanjevanjem. Čeprav so danes prebivalci vendarle pravoslavne veroizpovedi, pa še vedno nekako gojijo tudi prastare običaje. Tako so ponekod postavljena skromna kamnita svetišča, kamor ženske ne smejo.

Po dolinah je posejanih na desetine vasi na nadmorskih višinah tja do 2000 metrov. Skozi stoletja so si ustvarili prav poseben način življenja in kulturo. Gospodarstvo je temeljilo na pastirstvu. Pred nekaj desetletji je tovrstno življenje postalo pretrdo in so

poiskali kompromis med ekonomsko realnostjo ter ljubeznijo do domovine. Zime preživijo v toplejših nižavah, poleti pa se vrnejo v svoje gore. Prav ljubezen prebivalcev Tušetija do njihovega nenavadnega sveta je tisto, kar naredi tam zgoraj najmočnejši vtis. Na začetku poletja se z največjim veseljem preselijo v svoje visoke vasi brez elektrike in ostalega dolinskega udobja (danes že imajo mobilne telefone!) ter vztrajajo dobesedno za devetimi gorami in devetimi vodami z iskrami sreče v očeh. Briga jih za gospodarske krize in politične zdrahe, tam zgoraj živijo z lepo naravo ...

Ob zaključku tušetske etape nama je bilo žal, kajti bivanje tam bi lahko bolje izrabila. Po prihodu sva se v svojem slogu zagnala v osvajanje travnatih tritisočakov okoli "baze" pri gostiteljici Elizabeti. Ko sva se po enem tednu vračala, sva med dolgo in mučno vožnjo z džipom čez visoki greben nazaj v normalni svet premišljevala, kaj bi priporočila ponavljavcem. V Tušetiju je treba vandrat od vasi do vasi po slikovitih starih poteh, čez travnate prelaze in ponekod tudi po gozdnih cestah. Skoraj v vsaki vasi imajo *guesthouse*, kjer dobiš posteljo in hrano. S

sabo sploh ni treba nositi težkega tovora, kajti tudi spalna vreča ni potrebna. Teden, dva ali celo več bi lahko hodil, videl vse doline in vse hribe, predvsem pa spoznaval nove ljudi in običaje. Najbolj podjetni in vzdržljivi pa se lahko odpravijo na celotendenski trekking po divjini zahodnega Tušetija čez visoki prelaz v sosednjo pokrajino na zahodu. To pa bi bila že prava odprava, na kateri ni udobja prijetnih hiš in razvajanja skrbnih gospodinj.

KAZBEGI

Za tretjo etapo kavkaškega potepa sva prihranila najenostavnejši cilj. Kazbegi (po novem mu pravijo tudi Stepansminda) je kraj tik ob meji z Rusijo, do katerega je po dobri cesti iz Tbilisija le slabe tri ure vožnje. Kazbegi rečejo tudi celotni pokrajini, pa tudi najvišji gori tam je tako ime. Gora Kazbegi (tudi Mount Kazbek) je izrazita vulkanska kopa, visoka 5034 metrov. Dviga se visoko nad okoliškimi gorami in je zaradi svoje podobnosti glavna privlačnost tega območja. To je eden nam najbližjih pettisočakov, ki je tudi razmeroma enostavno dostopen. Vzpon po snegu ne predstavlja resnih tehničnih težav,

edina ovira je aklimatizacija. Na višini okoli 3400 metrov stoji stavba nekdanje meteorološke postaje, kjer se da prenočiti in si s tem olajšati vzpon.

Na razglednem hribčku tik nad krajem Kazbegi stoji cerkev sv. Trojice, katere fotografijo zagotovo vidite na vsakem prostoru o Gruziji. Njena izrazita podoba pod modrim nebom na izpostavljenem vrhu s praviljično belo kopo Kazbegija v ozadju je kar kičasto lepa. Cele procesije obiskovalcev se običajno vrstijo po pobočjih okoli nje in lovijo v objektivne skladnost njenih oblik z drznimi potezami gora in oblakov nad njo.

Moja večkrat dokazana neprilagodljivost na redek zrak naju je odvrnila od vzpona na najžlahtnejši cilj, na pettisočak Mount Kazbek. Raje sva se klatila okoli njega po prostranih zelenih dolinah in travnatih vrhovih nad njimi. Potem ko sva dodobra spoznala svet med cerkvico in vulkanom, sva se naslednje dni odpravila na raziskave bolj oddaljenih dolin. Potepanje pod goro Chaukhi lahko priporočiva tistim, ki jih očarajo drzne strmine dolomitskih vršacev, saj v resnici zelo spominja na kako Tofano ali Langkofel.

Potep po dolini Truso je bolj za ljubitelje dolgih pohodov. Skozi ozko sotesko prideš v široko dolino, kjer srečaš le kakega pastirja s konji, osli, kravami, ovcami in psi. Vmes pa lahko občuduješ zanimive stvaritve vulkanskega sveta, kot so zasigane ponvice, jezerce z brbotajočim ogljikovim dioksidom, rdeči

Kavkaške poti v Tušetiju FOTO: URŠA STRITAR

potoki in izviri mineralne vode z okusom po železu. Končati moraš v opuščeni vasi, kjer so nekoč živeli Osetijci, sedaj pa je v bližini vojaška postojanka, ki varuje mejo z bližnjo odcepljeno pokrajino Južno Osetijo. To je še ena žalostna zgodba današnje Gruzije.

Ko sva predzadnji dan dopusta obiskala še rojstni kraj verjetno najbolj slavnega (žal negativno) Gruzijca Stalina, sva bila kar pošteno utrujena od tritedenskega potepanja po tej zanimivi državi. A tudi zelo

zadovoljna! Bil je eno najprijetnejših gornjskih raziskovanj do sedaj. Kavkaz je ravno pravšnje pogorje za radovedne gornike, Gruzija s svojimi gostoljubnimi domačini in še razvijajočim se turizmom pa prava dežela za tiste, ki lahko spijo tudi v starih, razmajanih železnih posteljah in čepijo na poljskih straniščih dvajset metrov stran od hiše. Prav takšno, drugačno življenje je tisto, kar nama vsako poletje da krila – za spoznavanje novih dežel, gora in ljudi. ◻

Gruzijski Kavkaz za pohodnike – informacije

Kako tja: Polet iz Evrope traja dobre tri ure. Letela sva z Lufthanso prek Münchna za 520 € v obe smeri. Najbolj neprijetni so časi prihoda in odhoda v Tbilisi oz. iz njega – med tretjo in četrto zjutraj!

Prevozi po Gruziji:

V Mestio, glavni kraj Svanetija: s spalnikom do Zugdidija na zahodu (cena okoli 5 €), naprej z maršrutko (kombijem) še štiri ure za 9 €. Toplo priporočam povratek z dvajsetsedežnim letalom za 30 €. Če je lepo vreme, je to izredno prijeten polet med najlepšimi vrhovi Kavkaza. Vozovnice je treba kupiti en teden vnaprej.

V Tušeti: z maršrutko do Telavija in Alevija na vzhodu (9 €), od tam pa z džipom (okoli 90 € na vozilo) 5–6 ur po izredno slabi in izredno slikoviti cesti.

V Kazbegi: z maršrutko v dveh urah in pol (7 €).

Prenočevanje: V *guesthouses*, t. j. pri domačinih doma. Spanje z zajtrkom in večerjo je stalo okoli 15 € na osebo na dan. Lastniki čakajo na postajah maršrutk in iščejo goste. V večjih krajih so tudi hoteli, ki niso bistveno dražji.

Pohodniški zemljevidi se v hribih skorajda ne dobijo, kupiti jih je treba v Tbilisiju, najbolje na sedežu družbe Geoland, ki jih izdeluje.

Vodnik: Peter Nasmyth: *Walking in Caucasus, Georgia, 2006*. Dobi se prek Amazon.com. Solidno so opisane najzanimivejše pohodniške ture v vseh območjih. Nekaj opisov je tudi v Lonely Planetu. V Gruziji nisva videla naprodaj nobene koristne literature za gornike.

Poti, markacije: Nekaj markacij je v Svanetiju, precej manj v Tušetiju, še najmanj v Kazbegiju. Nikjer pa niso zanesljive, v veliki meri se je treba zanašati na iznajdljivost, pomemben je zemljevid.

Gorska reševalna služba: Nisem zasledil nikakršnih sledi o njej ... Previdno!

Jezik: Gruziščina je za nas popolnoma nerazumljiva. Zelo se trudijo uporabljati angleščino, vendar jo govorijo predvsem mladi. Zelo neradi govorijo rusko, a jo velika večina obvlada. Možno je zadovoljivo komunicirati z improvizacijo med slovenščino, srbsščino, ruščino in katerim drugim slovanskim jezikom, ki ga obvladamo. Uporabljajo svojo, nam nerazumljivo pisavo, vendar so napisali praviloma tudi v angleščini, marsikje pa tudi v ruščini in cirilici.

Komunikacija: Ob prihodu si kupite SIM-kartico njihovega operaterja. Pogovori so za nas smešno poceni, tudi mednarodni. Klic domov plačate okoli 20 centov na minuto. Signal je skorajda povsod, celo za devetimi gorami v Tušetiju, kjer sploh ni elektrike.

Rupnikova linija

Od šverca do švorca

✍ Dušan Škodič

Pogled na odsek Žirovski vrh – Blegoš, kjer je bila Rupnikova linija najbolj utrjena. FOTO: DUŠAN ŠKODIČ

Z rokami v žepih je Miha ogledoval Amerikančev grunt, ki se je bohotal ob cesti med Gorenjo vasjo in Žirmi. Zadaj so se raztezali travniki in zapleveljena polja. Hiša je bila obsežna, nadstropna in samo na prednji strani je imela šestnajst oken. Od daleč je spominjala na prerezan hleb sira z luknjami. Grunt bi bil bi že zdavnaj prodan, a ni se našel kupec, ki bi plačal v celoti, deliti pa niso pustili ...

Po cesti je počasi in brezvoljno prihajal pešec. Miha je prepoznal postavo, ovešeno z nahrbtnikom. Bil je sosedov Ivan, ki se je vračal z orožnih vaj.

"Spustili so me, ne vem pa, za kako dolgo," je dejal namesto pozdrava. "Govorijo, da bodo vaje podaljšali na deset tednov." Miha se je namrdnil, kot bi mu glavo v svinjak tiščal. "Vaje? Ivan! Si mar videl puško v teh dveh mesecih, ko si garal in vsak dan otepal krompir in zelje? Kakšne vaje neki!" je zaril roki v žepe in se izpod klobuka zazrl proti Pasji ravni, kjer je oblak prekril sonce. Izvlekel je srebrno cigaretnico, ponudil in prižgal. "Saj sem ti govoril, pa nisi poslušal." Ivan je požrl slino in se zamislil. Deset let je že minilo, kar so ga med njunim kontrabantom obstrelili graničarji ...¹

KO ZACINGLJA DENAR V ŽEPIH

Naslednje jutro po nesrečnem dogodku je Miha nesel svojih deset kilogramov riža do bližnje gostilne in brez težav prodal zalogo. Bližal se je čas kolin in v krvavice so ponekod namesto ješprenja dajali riž, kar je bilo bolj nobel. Nazaj grede se je ustavil pri Ivanu in potrkal na okno. Izročil mu je polovico zaslužka, ki je bil nekajkrat večji od nakupne cene. Ivan se je kisló zahvalil in povedal, da mu je mama nogo oskrbela z domačimi pripravki, vendar ji je moral obljubiti, da se s kontrabantom ne bo nikoli več ukvarjal. Miha ga ni mogel razumeti, saj je bil še vedno omotičen od cingljanja v žepih. Razšla sta se in se nikoli več skupaj podala na pot lahkega zaslužka.

Dva dneva za tem je prikrevsal domov stari oče in se Mihe kar sredi sobe lotil s palico. Ni šlo drugače, kakor da

jo je pobesneležu izpulil iz rok. Bil je cel kravál in domači so pritekli na kup. Oče je hotel posredovati, pa mu ni uspelo. "Kaj imava, sprašuješ?" je vpil stavec. "Delam tisto, česar ti nisi. Skušam ti vzgajati sina, pridaniča! Smolarjevemu so zaradi njega prestrelili nogo. Žirovci bodo s prstom name kazali, ker ga je tvoj paglavec zvlekel pred puške." Mihov oče, čevljar po poklicu, je ob tem pogledal v tla ...

Večina žirovskih čevljarjev je bila zaposlena pri mojstrih ali v zadrugah. Hotel se je osamosvojiti in mámila ga je delavnica v Selu, katere mojster je bil star in je opravljal le še manjša popravila. Nakup bi zmožel tudi z manjšim posojilom.

CESAR POTREBUJE VOJNO POSOJILO

Nato se je leta petnajst zgodilo, da se je monarhija, ki jo je vojna na frontah izčrpala, obrnila po pomoč k ljudstvu. Cesar-ska blagajna je razpisala vojno posojilo, za katero je ponujala visoke obresti. Zanj sta med drugimi agitirala tudi župan in učitelj. Razlaga, da bo po vojni Dunaj še vedno stal in da bo tam cesar, se je zdela preprostim ljudem več kot verjetna. Mar-

¹ Nadaljevanje zgodbe Rapalka, PV 11/2009

sikoga so premamile obresti, ki jih je cesar ponujal v zahvalo za mazanje vojaškega stroja. Ivanov oče je računal, da bi lahko delavnico izplačal brez posojila, povrh pa nabavil še zalogo usnja. Nekega dne je pobral ves denar, ki so ga premogli, in odšel v loško hranilnico. Šele ko je za mizo pokazal potrdilo, je žena izvedela, kam je naložil tudi njeno revno doto. Bila je tiho, saj je bilo prepozno za ugovarjanje.

Poleti je Italija prestopila na drugo stran in napovedala monarhiji vojno. Odrpelo se je bojišče na Soči in tedaj so vpoklicali tudi njega. Imel je srečo, pristal je v terenski delavnici, kjer so krpali vojaško obutev. Po preboju fronte se je vojska razlila na italijansko stran in delavnica je ostala daleč zadaj, brez dela. Lahka zmaga je bila nepričakovana, a propad izčrpane monarhije se je že kazal na obzorju. V nekaj mesecih so iz nje nastale nove države, vojna posojila pa so skupaj s sanjami izpuhtela kot prižgan smodnik.

KOŽA NAPRODAJ

Njegov Miha je bil druga zgodba. Po tistem, ko so se mu žepi napeli od lir, ga ni nič ustavilo. Pri devetnajstih je že veljal za enega največjih tihotapcev na Žirovskem. Omisli si je tudi lastno tihotapsko pot. Iz Ledinice se je odpravil mimo Kovka in pod osamljeno Cornovo kmetijo skozi plitvo dolino med Mrzlim vrhom in Trepalovo Sivko. Med Jaznami in Ledinami je prečkal cesto in se spustil v Spodnjo Idrijo. Naenkrat je peljal čez mejo po tri konje, ki jih je pajdaš kupoval na Hrvaškem. Skupaj z nagrado kupcu

so ga stali deset tisoč dinarjev, ko pa jih je predal odjemalcu na italijanski strani, jih je imel v žepu petindvajset tisoč. Seveda so bili konji tja grede natovorjeni še s hercegovskim tobakom, saharinom in z drugim blagom.

Enkrat bi ga skoraj dobili. Na mestu, kjer je prečkal stezo, po kateri so hodile patrolje, so ga izdale sledi kopit v mehki zemlji. Čakali so ga, ko se je vračal. Rešila ga je sraka, ki se je začela izdajalsko dreti, ko se je bližal zasedi. Stisnil se je za smreko in čakal. Prvi so se naveličali graničarji, ki so se dvignili iz praproti in z napetimi puškami krenili navzgor, kjer so ga videli zadnjič. Miha je izza pasu izvlekel pištolo, ki jo je imel vedno pri sebi, sprožil nekaj strelov in se pognal v beg. Spodaj je zapokalo, a med drevjem se je znebil zasledovalcev, ki jih je vsake toliko s strelom opomnil, naj hodijo počasi in previdno. Umaknil se je čez Kovk in se po drugi strani spustil v dolino. Tedaj je sklenil, da kože ne bo več nastavljal svinčenkam.

VISOKA ŠOLA KONTRABANTA

Poiskal je nekaj dvolastnikov, se pravi kmetov, ki so imeli del posesti na drugi strani. O navadah in razvadah financarjev se je pozanimal pri gostilničarjih in navezal stik z najbolj pohlepni od njih. Dvolastnike je nato organiziral, da so med njegovo izmeno peljali na drugo stran in se še pred iztekom vrnili. Tja grede so imeli vprežene po tri pare konj, na povratku pa enega. V Italiji je bil les dražji, zato je kmetom dovolil, da so ga spotoma naložili

in prodali za svoj žep. Zaradi koristi so vsi vpleteni molčali kot ribe.

Velik trn v peti so predstavljali srbski graničarji. Bili so zavedni in vsak poskus nagovarjanja je bil tvegano početje. Na kaplarja Dimitrijevića, ki je bil najstrožji, je naletel v gostilni v Starih Žireh, kamor je prišel na vsakodnevne pol litra vina. Mož jih je imel okoli štirideset, bil je strog in odljuden, zato ga je bilo težko videti v družbi.

Miha mu je na mizo poslal pol litra najboljših črnine. Srb je bil začuden, a v nadutosti je le pokimal. Ko je na dušek izpil kozarec odličnega vina, se mu je odtajal obraz in dobrotniku je z gesto pokazal, naj prisede. Dimitrijević je bil v Žireh od prvega dne, ko so postavili mejni blok v Osojnici. V vseh letih se ni hotel naučiti niti ene slovenske besede, vendar je govorico domačinov razumel zelo dobro. Do Mihe je skušal biti osoren, zdelo se mu je sumljivo, da bi mu mladenič plačeval drago pijačo, toda Miha mu je brez posebnega uvoda razložil, za kaj gre. Na majhni kmetiji pod Breznico je živela njegova sorodnica. K hiši se je pritepla lisica in naletela na psa, ki jo je pregnal. Med ravsom je pes staknil ugriz in začel kazati znake stekline, tako da si lastnica ni več upala do njega. Bil je na verigi in Miha je Dimitrijevića prosil, če bi naredil ovinek do kmetije in kot človek, ki nosi službeno orožje, odrešil žival hudih muk, žensko pa strahu. Dimitrijević seveda ni hotel nič slišati, a po drugi polovički je le nakazal, da bi morda našel način, kako v knjigo dežurstev vpisati *opravdanje za ispaljeni*

Gradnja obrambne linije nam je zapustila mnogo kvalitetno grajenih gozdnih cest; odsek Podpulfrca–Zapreval.

FOTO: DUŠAN ŠKODIČ

Pogled na enega najbolj značilnih objektov Rupnikove linije, stolpični bunker. FOTO: DUŠAN ŠKODIČ

metak,² ker je šlo ravno za nemočno žensko. Domenila sta se za soboto, dogovor o nadomestilu pa previdno pustila ob strani.

Mihova sorodnica se je na kmetijo primožila kot zelo mlado dekle. Mesec dni po poroki je prišel nov krog nabora in vpo-klicali so ji moža. Imela ni niti osemnajst let, ko je izvedela, da je postala vdova ter ostala na kmetiji sama z moževo materjo in starima staršema. Pozimi je španska mrzlica vzela stara človeka, tašča pa je ob izgubi najbližjih postajala vedno bolj čudna. Neke pomladne nedelje je dejala, da mora v Žiri, a nazaj je ni bilo. Čez štirinajst dni so jo našli zataktnjeno v veje pri Trebiji, kamor jo je prinesla Sora. Pri petintridesetih je tako ostala popolnoma sama in štela dneve, ki so ji polzeli med prsti ...

CHERCHEZ LA FEMME³

Bilo je vse v rosi, ko sta v pol ure prisopla do kmetije, ki se je kopala v jutranji svetlobi. Ženska je bila obveščena o obisku in pričakala ju je vsa segreta in razpeta, z rovnico v rokah. Nekaj je kopala v vrtu, prišlekoma pa na vprašanje o steklem psu le zmignila z rameni. Naredila je vtis, da je nesrečnega psa pravkar zakopala. Dimitrijevič si je zmedeno popravljajl kapo in brisal znojno čelo, ne vedoč, da je bila pasja uta za hišo v resnici že več let prazna. Ženska je bila videti prav čedna in divja v tej samoti in strogega štiridesetletnika je to pahnilo v njemu

doslej neznano stanje. Za kiklami je vedno gledal, a zrela ženska, ki je praktično vse življenje pogrešala moškega, je izžarevala neustavljivo privlačnost. Miha je silil nazaj, češ da sta prišla zastonj, Dimitrijeviču pa se ni nikamor mudilo. Gospodinja se je opravičila, ker je pozabljiva, in odhitela v hišo.

"Kažeš, muž joj je poginuo u ratu?" je mrmral kaplar. "Je, že dolgo tega." Dimitrijevič je zadovoljno kimal. Ko se je vrnila, je natočila žganja. Ko je hotela natočiti drugič, je Miha odklonil, Dimitrijevič pa se je nasmehnil: "Jaka je, taka je, vsaka vam čast,

gospa. Prava rakija za pravog muškarca," in pomolil kozarček. Tudi tega je izpil na dušek, si s prstom navil brke, da so lepše navzgor stali, se odhrkal in izustil: "Zelo lepo imate tukaj. Gospa, na tej kmetiji, vidi se, da manjka samo muške roke, pa bi bilo vse tako, kot je treba."

Miha je zijal. Nikoli ni slišal, da bi ta človek sploh poskušal izreči slovensko besedo, tako mu je bilo pod častjo. Ona se je nasmehnila. "Kaj morem, če sem ostala sama? Sem gor nihče ne zaide, po semnjih jih pa nisem iskala." Dimitrijevič je kar sam

Največje obrambne objekte so predstavljale slemenske utrdbe; na fotografiji vhod v nedokončano utrdbo Hrastov grič. FOTO: DUŠAN ŠKODIČ

² Obrazložitev za izstreljeni kos ostrega streliva v knjigo dežurstva straže.

³ "Iščite žensko." Če se kaj pripeti, ima gotovo ženska prste vmes (Dumas st.).

segel po steklenici v njeni roki in si točil. "E, pa gospa, morda se še kaj srečamo, živi bili, pa vidjeli," je nato pomignil Mihi, da sta se odpravila. Ta je mislil, da bo šlo za trši oreh, a se je motil. Stari panj se je vnel in naslednjega dne, ker je bila ravno nedelja, jo je primahal nazaj. Ni ga bilo več spoznati. Večkrat tedensko je prihajal na kmetijo in bilo je očitno, da sta se našla dva, ki sta se dolgo iskala. Postal je poln načrtov, še posebno čez nekaj mesecev, ko je povedala, da je noseča. Poročila sta se in strogi kaplar je postal zakonski mož, ki mu je bila prihodnost družine pred vsem drugim. Začel je razmišljati o prodaji njene kmetije in nakupu hiše v Žireh, a za to je potreboval denar. Prihrankov ni imel nobenih, saj je do tedaj živel brez cilja in vse pognal za pijačo, tobak in karte. Ko mu je Miha preko žene sporočil, da bi bilo njegovo ob dogovorjenih časih zatisnjeno oko vredno redne odškodnine, ni menda niti trenil z brki ...

Poslej je imel Miha proste vse poti in denar se je kar kopičil, tako da je počasi začel razmišljati o veleposestvu, s katerim bi popravil očetovo napako, odpravil materino tiho trpljenje in utišal dedovo godrnjanje.

RUPNIKOVA LINIJA

Leta sedemintrideset je kraljevina Jugoslavija začela z utrjevanjem zahodne meje. Inženirske enote so se lotile gradnje komunikacij, ki so pognale iz dolin in se kakor plesen razpredle po obmejnih hribih. Izogibale so se pobočij, obrnjenih k Italiji, in se z zadnjimi nitkami raztezale vse do vršnih grebenov, kjer je tekla z očmi taktikov načrtovana obrambna linija. Šlo je za zapoznel odgovor Italiji, ki je že deset let gradila svoj Alpski zid.⁴ Primanjkovalo je denarja in šele politične razmere v Evropi so spodbudile gradnjo. Po napadu Nemčije na Poljsko je bilo potrebno dela odločno pospešiti in nadzor je prevzela vojska.

Odgovornost je prevzel general Leon Rupnik, doma iz Lokev pri Čepovanu. Dela so stekla, deset tisoč rezervistov je bilo vpoklicanih na dolge vojaške vaje, kjer so jih porabili kot gradbene delavce. Gradili so strojnična gnezda, manjše in večje bunkerje, vse do podzemnih utrdb z več bojnimi bloki.

Število ljudi ob meji je vrtoglavo naraslo in med prebivalstvo zaneslo nov življenjski ritem. Gradnja je zahtevala neznanke

Ostanki bunkerjev Rupnikove linije na vrhu Blegoša FOTO: LADO BRIŠAR

količine denarja, katerega delček je stekel tudi v žepe domačinov, in gostilne so bile polne teh in onih, saj je vojska ponujala solidno plačano delo. Kontrabant je bil v upadu, delo za vojsko pa je bilo zanesljivo in predvsem manj tvegano. Potrebovali so vse, od kovačev in železokrivcev do delavcev, ki so urejali hudournike. Miha je spoznal, da je napočil trenutek, o katerem je sanjal. Imel je veliko, za razmišljanje povprečnega Žirovca neznansko veliko, a ves čas je vedel, da hodi po spolzki brvi. Uspešen umik iz zlatega brezna se mu je namreč zdel vedno manj verjeten.

IZ ILEGALE V LEGALO

Priložnost se je ponudila spomladi, ko so oživela gradbišča na visokih grebenih. Oskrbovanje delavcev na težavnem terenu je bilo zapleteno in logistika se je oprla na domačine. Železnica je bila predaleč, cesta slaba, a stvari je bilo potrebno spraviti tja, kjer so jih potrebovali.

Miha je odšel na Hrvaško in kupil nekaj težkih vpreg, med domačini najel izkušene vozarje in skrbel za prevoz materiala, v glavnem hrane in pijače. Vsakodnevno so vozili med Škofjo Loko in Žirmi, kjer so blago pretovarjali na manjše vozove ali na konje in tako dosegli tudi zadnje točke. Ko so pričeli z izkopi za slemenske utrdbe na Hlavčih njivah, Hrastovem griču in Golem vrhu, so logistične zahteve narasle do neznosnosti. Vojaški inženirji so se lotili največjih projektov; pri Hotavljah, kjer je bila ožina med hribi najmanjša, so predvi-

deli velike obrambne bloke, ki bi Italijanom onemogočili prodor po dolini.

Miha si je s podkupninami pridobil uvožno dovoljenje za pet Škodinih tovornjakov z nosilnostjo štirih ton, ki so ga stali goro denarja, a z njimi je postal monopolist. Še največ težav je imel pri iskanju voznikov, saj si z vozarji ni mogel pomagati.

PRI VOJSKI JE DENARJA ZA VSE!

V ponedeljek zjutraj se je z bleščečim tovornjakom odpeljal v Ljubljano na železniško postajo. Tam je opazoval, kako so težaki raztovarjali vagona in nalagali tovornjake. Izbral je nekoga, ki se mu je zdel najspretnější pri manevriranju in najglasnejši pri priganjanju delavcev, ki so nalagali vozilo. Dohitel ga je na Dunajski, in ko je ta po hupanju razjarjen ustavil in skočil iz kabine, je kazalo, da se ga bo lotil s pestmi. Pomiril se je takoj, ko so mu oči obstale na novem tovornjaku, in od občudovanja se je slinil kakor otrok. Miha mu je v nekaj stavkih razložil, za kaj gre, in ga kar naravnost vprašal, koliko mu plačujejo za vožnjo. Kljub temu da je možakar povedal mnogo višjo vsoto, kot mu jo je v resnici izplačeval veletrgovec, mu je Miha ponudil dvakrat toliko: "Pa naj bo, čeprav dobro vem, koliko te v resnici plača. Potrebujem zanesljive ljudi, ki bodo lojalni, in temu primerno jih bom nagradil." S tem mu je nedvoumno povedal, da bo radodaren, a zahteven delodajalec.

Izkazalo se je, da je našel pravega. Možak se je predstavil le s priimkom Kosec in dejal, naj ga tako tudi kličejo. Po zadnji furi

⁴ Vallo Alpino, utrjena italijanska kopenska meja od Francije do Jadrana, pri nas "branič" rapalske meje.

Za vse podobne obrambne linije v Evropi se je izkazalo, da niso izpolnile svoje funkcije, sanje o zagotovljenem miru pa so utonile v megli druge svetovne vojne.
FOTO: JANEZ STRAŽIŠAR

sta se dobila v Šestici, kjer sta si privoščila pečenko in najboljšega vipavca. Miha mu je ob slovesu v roko stisnil pet tisoč dinarjev, kolikor je znašala normalna šoferjeva plača. Dobil je še nekaj napotkov in Kosec je obljubil, da se bo že konec tedna javil na delo. Tako kot sta se domenila, tako je bilo. V petek popoldne je Miha poslal šoferja s tovornjakom v Ljubljano, kjer je pobral Kosca in še tri druge, ki jih je ta moral najti in pregovoriti. Obenem ga je postavil za njihovega vodjo in ta je kmalu namesto njega s podpisom prevzemal robo iz prevzemnih skladišč in jo predajal vojaški intendanturi v Žireh. Miha je imel malo dela, zato pa so ga imeli toliko več šoferji, ki so bili vpreženi od jutra do večera. Plačeval jim je radodarno.

Pet tovornjakov je amortiziral prej kot v letu dni in pripravljaj se je na nakup še petih novih, ko so se stvari zopet nepričakovano zasukale. Nemčija je zasedla Češko in Miha je moral pozabiti na uvoz odličnih Škodinih vozil. Prekinjena je bila tudi dobava jeklenih plošč in železa za betonske armature, brez katerih se je gradnja obrambne linije zelo upočasnila.

KAJ BO?

Evropo je preplavilo živčno pričakovanje, kdo bo naslednji. Državna blagajna je bil izčrpana, vojska je zahtevala svoje, vlada je delala zopet po svoji glavi. Denar, namenjen obrambi kraljevine, se je pre-

usmerjal od zahodnih meja na vzhodno mejo z Bolgarijo in zopet nazaj, vmes se ga je precej izgubilo, a kar je bilo najbolj kritično – nobeden od projektov ni bil dokončan. Načrti Rupnikove linije so bili večkrat popravljeni v smislu zmanjšanja stroškov, prvotno zamišljene utrdbe so izgubile po več sklopov, a učinka ni bilo.

Spomladi leta enainštirideset, ko so temni oblaki preplezali Karavanke, so bili v bunkerjih namesto mitraljezov po tleh razmetani pozabljeni krampi in lopate, na stenah pa je bil še pritrjen lesen opaz od betoniranja. V bojnih blokkih na Hlavčih njivah, Hrastovem griču in Golem vrhu je bilo po tleh še blato in iz neizoliranih sten je mezala voda in risala temne srage po zidovih ...

KONEC NEKEGA OBDOBJA

Miha se je zavedal, da je zlato obdobje v zadnjih izdihljajih. Rojevala se je nova kriza, hujša kakor vse prejšnje, in za slab denar je razen enega odprodal vse tovornjake in odpustil tudi vse šoferje razen Kosca. Podjetniška žilica pa ga ni zapustila. Prihrankov je imel še veliko in spomladi leta enainštirideset si je izpolnil željo ter kupil Amerikančev grunt.

Najel je četo pleskarjev, krovcev, kolarjev, tesarjev in mizarjev, ki so se lotili obnove poslopij, in po dveh tednih je grunt zasijal v prvotnem blišču. Konec

maja je načrtoval vselitev, a se je zavleklo, ker so Kosca mobilizirali in je moral sam poprijeti za volan tovornjaka ter razvoziti robo gostilničarjem in trgovcem. Tovornjaka se ni nikoli privadil. Petega aprila zgodaj zjutraj je pri Visokem v ostrem ovinku dohitel voz, naložen s hlodi, in ob umikanju zdrsnil v Soro ...

Amerikančev grunt je okupacijo dočkal bleščec in – prazen. Stari oče je umrl, mati in oče pa se v tistih čudnih časih nista upala vseliti v tako veliko hišo. Prostora na gruntu je bilo na pretek in štiri leta pozneje, nekaj dni po koncu vojne so lokalni aktivisti na njem priredili miting v počastitev svobode in osvoboditeljev. Bilo je proti jutru, ko so utrujeni veseljaki opazili, da je ostrešje topolarja obliznil plamen. Še preden jim je uspelo najti prvo vedro, je ogenj objel in preplaval celo streho, veter pa je zanesel goreče kosme v zrak in na ostrešje hiše. Ko so dopoldne ljudje hodili po bližnji cesti, so videli le še kadeče se zidovje, ki se je rušilo samo vase.

Grunt so priključili novi kmetijski zadrugi in na njem postavili več ogromnih lesenih hlevov, ki pa nikoli niso zaživele, kakor so si zamišljali zadružni funkcionarji. Lesena poslopja so z leti propadla in na veliko betonsko ploščad so konec šestdesetih postavili koše za košarko, da se je lahko mladina namesto po njivah preganjala za žogo ... ○

Borut Vukovič

Dejanja štejejo več od besed

Pogovor z Borutom Vukovičem

✍ Vladimir Habjan

Predlog novega statuta Planinske zveze Slovenije, ki ga je delovna skupina pripravljala eno leto, na letošnji skupščini v Kočevju ni dobil podpore. Vodstvo PZS je začelo nov krog priprave statuta in na čelo delovne skupine postavilo Boruta Vukoviča, dolgoletnega člana upravnega odbora (UO). Kako je skupina nadaljevala z delom, kaj so bistvene prednosti novega statuta v primerjavi z obstoječim in še vrsto drugih aktualnih zadev planinske organizacije nam je v pogovoru zaupal Borut Vukovič.

Po zadnji skupščini ste izjavili, da je statut le formalni okvir za delo, in če ste se bili sposobni dogovoriti o vsebini, ni razumnega razloga, da se ne bi mogli tudi o obliki. Torej ste optimist, da se bodo zapleti z zadnje skupščine ustrezno rešili?

Po naravi sem res optimist. Tudi predlog statuta je pripravljen tako, da glede najbolj spornega vprašanja, to je sestave UO, vsebuje kompromis, ki bi moral biti sprejemljiv za vse. Blokada z majske skupščine se ne bi smela ponoviti, zato je prav, da smo si tokrat vzeli resnično veliko časa za razpravo in razčiščevanje dilem. Menim, da bi na skupščino v aprilu smeli poslati le tak predlog statuta, ki bo na UO PZS dobil polno podporo. Ne smemo ponoviti napake, da bi na skupščini obravnavali predlog, glede katerega predhodno ne bi bilo doseženo poenotenje.

V kakšni fazi je danes stanje novega statuta?

Na današnji seji (pogovor je bil opravljen 27. 10., op. p.) smo obravnavali predlog prenovljenega statuta. Mi štejemo, da delo, ki je bilo opravljeno pred skupščino v Kočevju, ni bilo vrženo stran, in nadaljujemo tam, kjer smo takrat nehali. Delovna skupina je dobila nalogo, da pripravi nov predlog ob upoštevanju že opravljenega dela in pri tem posebno pozornost nameni tistim določbam, na katere so bila vložena dopolnila. Pripravili smo predlog, pri katerem smo podrobno razložili, katera dopolnila smo lahko upoštevali in katerih ne. Dopolnila imajo različno težo. Najusodnejše je gotovo dopolnilo, ki ureja sestavo UO. Ta se namreč spreminja. Predsedniki oz. načelniki komisij niso več člani. V predlogu, ki je bil pripravljen za Kočevje, je bilo določeno, da sestavljajo UO predsedniki meddruštvenih odborov planinskih društev (MDO PD), predsednik in podpredsedniki PZS ter dvanajst na skupščini voljenih članov. Vloženo je bilo dopolnilo, da bi bili voljeni samo štirje člani. Ocenili smo, da je to premalo in ne bi moglo dovolj odražati povezave med skupščino in UO. Kompromisna rešitev v predlogu je zdaj sedem članov. To je aritmetična sredina med obema predlogoma in menimo, da je to predlog, ki je dovolj dober in ustreže tem, ki opozarjajo, da ni dobro, če bi bil UO preštevilčen, po drugi strani pa še vedno zagotavlja dovolj veliko reprezentativnost UO. Predlog bomo dokončno sprejeli na naslednji seji UO PZS v decembru, kar pomeni, da imamo sedaj še mesec dni časa, da na podlagi pripomb predlog še dodelamo.

Ali računate, da bo novi predlog statuta prišel na aprilsko skupščino?

Več aktivnosti delovne skupine je tempirane tako, da bi se to moralo zgoditi. Seveda pa je vse odvisno od tega, ali bo tudi ob koncu postopka v UO PZS politična volja, da se uveljavijo spremembe.

Ali lahko povzamete bistvene prednosti novega statuta v primerjavi z obstoječim?

Novosti je kar precej. Morda je najpomembnejša ta, da tokrat v statutu prvič zelo sistematično opredeljujemo cilje in definiramo naloge, ki jih izvajajo organi PZS za uresničevanje teh ciljev. Ena od teh nalog, ki bo pomembna novost v našem delu, je vzpostavitev centralnega registra posameznih članov planinskih društev. Po uveljavitvi sprememb bodo nova društva dve leti po včlanitvi delovala ob pomoči mentorskega društva iz istega MDO. Prvič so v statutu jasno opredeljene naloge in pristojnosti predsedstva PZS. V bodoče bo UO PZS sprejemal načrt upravljanja s premoženjem Zveze, kar pomeni povsem drug koncept gospodarjenja. V statutu bo poslej poseben pomen dan neopredmetenemu premoženju, ki zajema blagovne znamke, materialne in moralne avtorske pravice kakor tudi znanje iz dejavnosti PZS. Dosledno je speljana ločitev strokovnega in vodstvenega dela v komisijah. Obenem smo v statutu natančneje opredelili pristojnosti predsednika PZS. Ta je večino teh nalog že do sedaj izvajal kar neposredno na podlagi zakona. Povsem na novo pa je opredeljena njegova pristojnost, saj ob predhodnem soglasju UO PZS imenuje in razrešuje generalnega sekretarja PZS. Številne novosti bodo v praksi šele morale zaživeti, kar nekaj statutarne novosti pa je takšnih, ki so bile pri delu že prisotne, vendar doslej niso bile zapisane v statutu. Takšno je tudi področje delovanja meddruštvenih odborov planinskih društev, ki imajo že dolgoletno tradicijo.

Ali so v predlogu statuta tudi spremembe v zvezi z MDO?

MDO so nekoliko bolj podrobno urejeni, vendar je nekaj treba pustiti tudi samoregulaciji in pravilniku, ki ga bomo še sprejeli. Bistvena novost je, da bi se tudi volitve predsednikov MDO opravile istočasno kot volitve članov UO PZS. To je nujno, saj so predsedniki MDO po funkciji člani UO PZS. S tem bi dosegli, da bi bili mandati na vseh nivojih usklajeni. Torej ko se voli nov UO, se volijo tudi predsedniki MDO. Še vedno pa bo tako, da člane UO volijo delegati na skupščini, predsednike MDO pa člani posameznega MDO na svoji seji.

V čem so pravzaprav prednosti delegatskega sistema planinske organizacije, ki ga predstavljajo MDO?

Ali ne obstaja nevarnost, da je pretirana birokratiziranost organizaciji tudi v breme, da je premalo vsebine, da se organizacija preveč ukvarja sama s sabo? Kakšne so slabosti sedanjega sistema MDO?

Gotovo je prepodrobno normiranje za tako organizacijo, kot je PZS, ki temelji na prostovoljstvu, škodljivo. Tudi sam nisem pristaš tega, da bi se preveč ukvarjali sami s seboj, zato nisem zagovarjal stališča, da bi bilo vse podrobno predpisano, čeprav take želje obstajajo. MDO so kot povezava med osrednjo organizacijo in društvi vsekakor potrebni – seveda če bomo svojo funkcijo v celoti dobro odigrali in se ne bomo ukvarjali s formalnostmi, pač pa z vsebino dela. Za to si kaže prizadevati. Med načelnimi usmeritvami in prakso je namreč velik prepad.

Kaj menite o predlogu, da bi vodstvo PZS predstavljalo UO na primer dvanajstih članov, ki bi bili visoko usposobljeni in motivirani? Podobno so urejene nekatere organizacije civilne sfere.

Dejansko je PZS kot velika ladja, ki se je ne da obračati hitro, pač pa postopno. MDO so se prav gotovo izkazali kot pomemben vezni člen med PZS in društvi, zato tako velika sprememba ni realna. Doseči pa je treba bistveno spremembo dela UO, da bo vsak vendarle čutil tudi neko vsebinsko zadolžitev za svoje delo in temu primerno odgovornost. Problem

MDO je tudi v tem, da imajo resnično veliko moč, a majhno odgovornost za posledice svojih ravnanj.

V kolikšni meri so spremembe v PZS res potrebne? Kaj se da izvesti tudi brez statuta?

Večkrat sem že povedal, da slab statut ni ovira za dobro delo in obratno, dober statut ni garancija za dobro delo. Bistveno je, da pride do spremembe v načinu dela. Dobro delo je odvisno od številnih dejavnikov. Prizadevati si moramo predvsem za vsebinsko bogatitev svojega dela. Na UO bi bil zelo vesel, če bi spremenili svoj način dela vsaj v tej smeri, da bi bili nekoliko bolj osredotočeni na tisto, kar je predmet razprave. Moramo biti bolj poslovni.

V organih PZS sodelujete dolga leta. Se vam ne zdi, da lahko društveni delavec, ki se venomer seli s sestanka na sestank, že malce izgubi stik z bazo ali celo z gorami, ki so osnova za delo v teh organih?

Sam sem delo v organih vedno razumel predvsem kot nekakšno obveznost, ki omogoča vse tisto, s čimer se v resnici najraje ukvarjam – to je z vodenjem izletov, skrbjo za naravo itd. Zavedam se, da je za to pač potrebno poskrbeti na nek organiziran način in to ravno skozi organe PZS. Vendar pa mislim, da bi se vsak, ki deluje v organih PZS, moral ukvarjati s planinsko dejavnostjo tudi na vsebinski način, npr. s hojo v hribe, z varstvom narave, publicistiko ... Po možnosti pa kar z vsem tem. Zato nisem pristaš funkcionarjev splošne prakse, če jim smem tako reči, ki bi se spoznali na vse in obenem ne imeli časa za osnovno dejavnost. Na vseh nivojih v PZS mora biti sistem selekcije kadrov takšen, da bo promoviral tiste, ki se najbolj dokazujejo z vsebinskim delom. Kljub vsemu pa naj povem, da mi je delo na nivoju MDO resnično v veliko veselje. Med nami vladajo pravi tovariški

odnosi, gre tudi za relativno majhen MDO (13 društev), zato se o vsem lahko tudi dokaj hitro dogovorimo. Na drugih nivojih pa se mi pogosto zdi, da so blokade že kar vgrajene v sistem.

Kako doseči boljši nivo komunikacije na UO in večjo operativnost?

Način medsebojne komunikacije v celotni družbi ni dober. Tudi planinska organizacija je le odsev takšnih razmer, vendar pa mislim, da bi med nami morala veljati višja stopnja etike, ne nazadnje nas k temu zavezuje kodeks planinske etike. Naši cilji pravzaprav ne morejo biti različni, dejansko tudi naši interesi ne. Interes je vendarle razvijanje te naše organizacije, zagotavljanje čim boljših pogojev za delovanje planinstva v družbi in zaradi tega si je treba prizadevati za to, da bodo tudi v naših razpravah veljali argumenti in da bodo ti imeli glavno težo.

Imam občutek, da PZS v zadnjem desetletju nekako ni napredovala tako, kot bi lahko, tudi v javnosti se je njena podoba nižala. Se vam zdi, da je z novim vodstvom ponovno na poti vzpona? Je PZS danes sodobna organizacija?

Ocenjujem, da novo vodstvo dela dobro, da vidi prave probleme in jih tudi na dovolj dinamičen način rešuje. Nisem prepričan, da bi PZS morala imeti prilastek "sodobna". Smo organizacija z več kot stoletno tradicijo in naša prednost je ravno v tem. To ni slabost, je prej prednost. Iz tega, kar so naredile generacije pred nami, moramo črpati moč za svoje ravnanje v sodobnosti, ne pa to čutiti kot breme.

Osebna izkaznica

Član PD Litija od leta 1989. V društvu skrbi za informiranje, odsek za varstvo narave, za obhodnici Zasavska planinska pot in Križem kražem po Posavskem hribovju ter akciji V štirih letnih časih na Janče in Prijatelji Janč – Janški prijatelji.

Vodnik PZS, varuh gorske narave.

Predsednik MDO PD in član UO PZS od leta 1997.

Sodnik na Višjem delovnem in socialnem sodišču.

Koliko se PZS odpira tudi navzven, koliko upošteva tudi tiste, ki niso člani? Ali ima PZS vodilno vlogo glavnega planinca v državi?

Mislim, da se planinska dejavnost ne dogaja izključno v PZS. Zavedamo se, da v hribe ne hodijo samo organizirani člani. Tudi zato skušamo svojo dejavnost odpirati navzven. Naša opozorila o varni hoji, vsa izobraževanja itn. so namenjena tudi nečlanom. Ne nazadnje tudi Planinski vestnik ni zgolj revija, namenjena članom, pač pa mnogo več, je revija za vse ljubitelje gora.

Ali velika množičnost PZS pomeni tudi kvaliteto?

Ne nujno, ampak večji nabor omogoča boljši izbor. Relacija med številčnostjo in kvaliteto je lahko pozitivna.

Kaj pomeni biti član planinskega društva oziroma Planinske zveze?

Odgovorim lahko le v osebnem imenu. Meni pripadnost v društvu veliko pomeni, temu resnično namenim precej svojega časa. V veliko veselje mi je, če lahko našim članom pokažem nov del naše domovine ali kakšen hrib tudi v tujini. V teh odnosih človek vendarle doživi tudi notranje zadovoljstvo in izpolnitev.

Kako bi prepričali nečlana, naj se včlani?

Dejanja štejejo več od besed, zato bi ga vzel s sabo na izlet. Če je iz pravega testa, bi se nam že pridružil.

Kje se vam zdi, da lahko več naredite za planinstvo, kot vodnik ali kot član UO PZS? Je to sploh možno primerjati?

Ni čisto primerljivo. Prav gotovo je več osebnega zadovoljstva v konkretnem delu, ki je osnova za nadaljnje delovanje, obenem pa si v organih prizadevam vsaj za racionalnost, če že ne za kaj drugega.

Kaj so bistveni poudarki programa PZS za leto 2012?

Dobre programe smo imeli tudi že v preteklosti, ta pa je zelo konkreten in zavezujoč, kar pomeni, da bo možno sproti preverjati, kako uspešno se ga izvaja. Na žalost sam v tem programu vidim zelo veliko nalog na normativnem področju: enotni pravilniki komisij in odborov, priprava vzorčnih pravil za društva, skupni pravilnik o delu MDO. Že sedaj me skrbi, kako bomo vse to spravili pod streho. Prav nič si ne želim, da bi se preveč izgubljali v formalnostih in papirnem delu. Sicer pa se nekatere naloge iz programa za leto 2012 zelo uspešno izvajajo že v tem letu. Omenim naj samo prenovno grafično podobe PZS in neverjeten preboj na področju obveščanja z Elektronskimi novicami. ◉

V planinstvu se utrjujeta telo in duh

Podelitev najvišjih priznanj PZS za leto 2011

✍ Zdenka Mihelič

Vsoboto, 3. decembra, je v Mladinskem centru v Brežicah potekala svečana podelitev najvišjih priznanj Planinske zveze Slovenije za leto 2011. Prireditev je PZS pripravila v sodelovanju z Občino Brežice in s Planinskim društvom Brežice.

Po pozdravnem nagovoru brežiškega župana Ivana Molana je prisotne pozdravil predsednik PZS Bojan Rotovnik in v govoru izpostavil prostovoljstvo kot temelj delovanja Planinske zveze, planinskih društev ter planinstva, ob iztekajočem evropskem letu prostovoljstva pa je poudaril tudi planinstvo kot način življenja. "Že skoraj 120 let je prostovoljstvo ena izmed temeljnih vrlin in hkrati poslanstvo planinske organizacije. S ponosom lahko potrdim, da enako velja tudi za planince, saj delo na področju planinstva ni povezano s finančnim nagrajevanjem ali materialnimi koristmi, ampak je največje plačilo za naše delo zadovoljstvo drugih, ki uživajo njegove sadove. Zato je v sedanjih zaostrenih družbenih razmerah še toliko pomembnejše, da v planinstvu obdržimo prostovoljnost delovanja na vseh nivojih organizacije, saj se bomo lahko le tako

učinkoviteje soočili s krizo in jo tudi presegli brez večjih posledic. V svoji bogati zgodovini je planinstvo zamenjalo že štiri družbene sisteme in ravno po zaslugi prostovoljnega delovanja smo še danes ena izmed največjih in najpomembnejših nevladnih organizacij v Sloveniji," je svoj govor zaključil predsednik Rotovnik.

Slavnostni govornik na svečanosti je bil olimpijonec in ambasador Slovenije za šport, strpnost in *fair play* Miroslav Cerar, ki je poudaril vrednote planinstva, še posebej planinstvo kot "prostor, kjer se utrjujeta duh in telo". Narava in gore so bile z olimpijonom tesno povezane, v njih je preživel veliko časa, poleg tega pa so športnikom služile za priprave na najzahtevnejša atletska tekmovanja in bile tudi šola za življenje. Prejemnikom najvišjih planinskih priznanj je sporočil: "Čestitam vam, vsem prejemnikom pri-

znanj in odlikovanj. Mnogo nesebičnega in požrtvovalnega dela, prostovoljstva, ste vložili na številnih področjih planinstva, skrbeli, da so lahko planine užili tudi drugi, brez razlik. Z lastnim vzgledom ste opozorili na vsestranski pozitivni pomen planinstva in izstopili iz množičnosti kot nosilci vrhunskih podvigov."

S svojo navzočnostjo so slovesno podelitev in prejemnike priznanj počastili častni konzul Nepala Aswin Shrestha, predsednik Zveze društvenih organizacij Slovenije Janez Matoh, predstavnik Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje Stanislav Lotrič, član Upravnega odbora Ribiške zveze Slovenije Djordje Vučkovič in glavni tajnik Planinske zveze Hrvaške Darko Berljak. V odličnem kulturnem nastopu so sodelovali Moški pevski zbor Cerklje ob Krki, Folklorna skupina OŠ Brežice, Vokalni trio De Light, sopranistka Mihaela Komočar, citrarka Tinka Vukič in Tamburaški orkester KUD Oton Župančič Artiče.

V imenu prejemnikov priznanj se je zahvalil dobitnik svečane listine Drago Ergaver iz PD Ajdovščina: "Hvala za priznanje. Na prejem priznanja sem ponosen, posebej zato, ker so s tem poplačana vsa številna prizadevanja in ves trud, pa tudi težave. V njem so žareči vrhovi domačih in tujih gora, ki nam jih je bilo dano obiskati, v njem se zrcali gladina samotnih jezer; v njem se stiska domačnost planinskih koč in iz njega žareče oči številnih planinskih prijateljev in pohodnikov, topli stiski njihovih rok in prijaznost njihovih besed. Hvala za vse to." Dodal je še: "Človek se na ta svet rodi z določenimi talenti, pomembno pa je, da jih izkoristi in s tem naredi nekaj lepega zase in za drugega, ki ga s tem osreči."

PREJEMNIKI SVEČANIH LISTIN PZS 2011 SO:

Oto Čegovnik – posmrtno in Jože Merc (PD Prevalje), Viktorija Dabič (PD Ptuj), Drago Ergaver (PD Ajdovščina), Vladimir Habjan (PD Kamnik), Emil Herlec (PD Kranj), Jože Murko (PD TAM Maribor), Stanko Murovec (PD Idrija) in Viktor Stopar (PD Snežnik Ilirska Bistrica).

SPOMINSKE PLAKETE PZS OB ŽIVLJENJSKEM JUBILEJU ZA DOLGOLETNO IN USPEŠNO DELO SO PREJELI:

Marko Goršič (PD Podpeč-Preserje), Milka Merc (PD Prevalje), Žarko Rovšček (PD Tolmin), Zvone Šere – posmrtno (PD Drago Bregar), Janez Vertič (PD Ptuj), Borut Vukovič (PD Litija) Aldo Zubin (OPD Koper) za 60 let; Peter Čufer (PD Podbrdo), Marija Sorč (PD Cerklje) in Fanika Wiecele (PD Laško) za 65 let; Ivan Ivartnik (PD Prevalje), Tonica Miglič (PD Ruše), Janez Slabe (PD Logatec) in Janez Trpin (PD Železničar Ljubljana) za 70 let; Franjo Haramija (PD Prevalje), Jože Gobec (PD Železar Štore), Mara Godnič (OPD Koper) in Štefka Pavčnik (PD Rimske Toplice) za 75 let; Frančiška Pečnik (PD Brežice), Vladimir Beč in Drago Jeglič (PD Kamnik) za 80 let; Amalija Jager (PD Šentjur) za 90 let in Franc Šet (PD Šentjur) za 95 let.

Najstarejši prejemnik spominske plakete PZS, 95-letni Franc Šet, je omenil, da mu priznanje pomeni veliko, saj kaže, da upoštevajo stare člane in njihovo delo. PD Šentjur se je pridružil kmalu po ustanovitvi pred 60 leti, sodeloval je v številnih odborih in projektih društva. "Kaj mi je dalo planinstvo za življenje? Planinstvo je šport, ki ne stane veliko, je pa veliko bolj kulturne od kakšnega tekmovalnega športa, kjer se tudi stepejo. Najraje sem se odpravil kar v domače hribe, pa tudi na Triglav in v Savinjske Alpe sem se rad podal. Povsod mi je bilo lepo, imam same lepe spomine." Še vedno se poda na Resevno in na vrh tamkajšnjega stolpa. Nekaj besed je namenil tudi mladim: "Mladim planincem pa bi dejal, naj bodo potrpežljivi, naj ne hlastajo po hribih naenkrat in naj ne delajo prevelikih 'skokov' – naj napredujejo počasi, korak za korakom, a naj vztrajno napredujejo dlje in višje." ◻

Drago Ergaver FOTO: VLADIMIR HABJAN

Franc Šet FOTO: VLADIMIR HABJAN

Dobitniki svečane listine, najvišjega priznanja planinske organizacije FOTO: ZDENKA MIHELIČ

ŠPORTNO PLEZANJE

Mina priplezala zmago

Svetovni pokal

✍ Boris Strmšek

Mina Markovič na tekmi svetovnega pokala v Kranju
FOTO: STANKO GRUDEN

Že petnajsto leto zapored se karavana najboljših športnih plezalcev na svetu ustavi na tekmi svetovnega pokala v Kranju, po mnenju mnogih najbolje organizirani tekmi v svetovnem pokalu.

Zgodovina tekmovanj v plezanju pri nas se je sicer pričela že leta 1988 v Ospu, leto 1990 pa je bilo pomemben mejnik: pričetek masters tekmovanj v Kranju. Z leti so se večali tudi uspehi naših plezalcev, še posebej pa plezalk. Najprej z uspehi Martine Čufar, njeno delo sta nadaljevali Natalija Gros in Maja Vidmar, sedaj pa blesti Mina Markovič. Seveda je tukaj še veliko drugih deklet in fantov. Tudi letos smo jih lahko videli na delu v previsih stene kranjske dvorane Zlato polje.

Mina Markovič, ki je bila vodilna v svetovnem pokalu v težavnosti in hkrati tudi v kombinaciji, je imela možnost, da že pred zadnjo tekmo teden kasneje v Barceloni osvoji skupno zmago v svetovnem pokalu. Njena najbližja zasedovalka je bila Južnokorejka Jain Kim, lanska zmagovalka svetovnega pokala in kranjske tekme. Čeprav je slovenska reprezentanca z osmimi polfinalnimi in nato tremi finalnimi nastopi letos vsekakor bila zelo uspešna, se je tokrat skoraj vse vrtelo okoli 23-letne Ptujčanke. Predlani je zmagala v Kranju, lani je tam osvojila 2. mesto in obenem 2. mesto v skupni razvrstitvi svetovnega pokala v težavnosti, kar pa je samo del njenih lanskih uspehov. Letos so njeni rezultati nakazovali, da lahko celotno sezono zaključi še kanček bolje, zato je bilo njeno vodstvo v svetovnem pokalu pred kranjsko tekmo tudi svojevrstna obremenitev. Vendar je svojo nalogo opravila izredno dobro.

Polfinalni nastopi so se za slovensko reprezentanco zaključili solidno, čeprav so bila pričakovanja mogoče nekoliko višja. Sergej Epih je bil 23., Jure Raztresen 22., Klemen Bečan 16., Domen Škofič pa je zaključil na 14. mestu. V finale se je z 8. mestom pri fantih uvrstil Urban Primožič, kar je zanj pomenilo prvi finalni nastop na tekmah za svetovni pokal. Pri dekletih je Anja Gosar končala na 22. mestu, ostali dve pa sta se uvrstili v finale. Maja Vidmar je bila peta, Mina Markovič pa je skupaj z Avstrijko Angelo Eiter in Kimovo suvereno priplezala do vrha obeh polfinalnih smeri. Obetal se je zanimiv boj, ki je odločal o marsičem.

Primožič je finalni nastop zaključil na 5. mestu, prav tako tudi Maja Vidmar. Ko je Kimova kot predzadnja priplezala skoraj povsem do vrha smeri in prevzela vodstvo, smo nestrpnno pričakovali našo šampionko. Nekaj negotovosti je pokazala sicer na prehodu v zgornji del smeri, toda ob bučnem

vzpodbujanju je nato priplezala povsem pod vrh in nastop zaključila nekoliko nižje od Kimove. Mina Markovič je 2. mesto na tekmi že prineslo skupno zmago v težavnosti, obenem pa tudi zmago v kombinaciji, saj je spomladi odlično nastopala na balvanskih tekmah. Po kranjskem nastopu je povedala: "Sezona je bila res zelo dolga, tekmovala sem namreč v balvanih in težavnosti. Mislim, da sem letos v obeh naredila precejšen korak naprej, kar je posledica dobrega in sistematičnega dela v preteklih letih in dobro sestavljenega plana in sodelovanja s trenerjem Romanom Krajnikom. Čeprav me čaka še zaključna tekma svetovnega pokala v Barceloni, lahko rečem, da sem s potekom in razpletom sezone zelo zadovoljna. Z izjemo svetovnega prvenstva v Arcu, kjer sem bila šesta, kar je moj najslabši rezultat letos v težavnosti, mislim, da mi je na večini ostalih tekem uspelo odplezati in prikazati dobro pripravljenost, potrditev tega pa je seveda skupna zmaga v letošnjem svetovnem pokalu. Po napornih tekmovanjih sledi nekaj počitka in časa za druge stvari, dejavnosti, obveznosti in seveda tudi sprostitve, za katere med letom ni toliko časa ali volje oziroma je osredotočenost kje drugje. Novo leto pa že nameravam preživeti nekje v okolici skal."

Rezultati tekme v Kranju:

- moški: 1. Sean McColl (Kanada), 2. Sachi Amma (Japonska), 3. Jakob Schubert (Avstrija), 4. Romain Desgranges (Francija), 5. Urban Primožič (Slovenija) ...
- ženske: 1. Jain Kim (Južna Koreja), 2. Mina Markovič (Slovenija), 3. Katharina Posch (Avstrija), 5. Maja Vidmar (Slovenija) ...

Zadnji konec tedna v novembru, 26. in 27., je v Barceloni potekala zadnja tekma letošnjega svetovnega pokala v športnem plezanju v težavnosti. Mina Markovič je tudi v Španiji stopila na najvišjo stopničko in s tem potrdila, da si zares zasluži naziv "kraljice" letošnjega svetovnega pokala v težavnosti in v kombinaciji. Iskrene čestitke pa si zaslužita tudi Maja Vidmar, ki je svetovni pokal letos zaključila s tretjim mestom v skupnem seštevku, in Klemen Bečan, ki je osvojil bron v kombinaciji.

Uredništvo

Marmot
FOR LIFE

ZION JACKET

Z modelom Zion vstopa Marmot v novo obdobje softshellov. Visoko tehnološka, raztegljiva tkanina POLARTEC® NeoShell® je odporna proti vodi in vetru ter zelo paropropustna, spojena pa je z varjenimi šivi. Jakna Zion nudi zaščito klasične jakne ter zračnost in mobilnost softshella.

Kolekcijo Marmot najdete v trgovinah:
ANNAPURNA way, Krakovski nasip 4, Ljubljana
Avantura šport, Gregorčičeva cesta 19, Ilirska Bistrica
DropIN, Trubarjeva ulica 15, Ljubljana
Suvel šport Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 5, Nova Gorica
Cult, Dolenjska c. 350, Lavrica
Cult, Tržaška cesta 77, Logatec
Svet športa, Titova 16, Jesenice

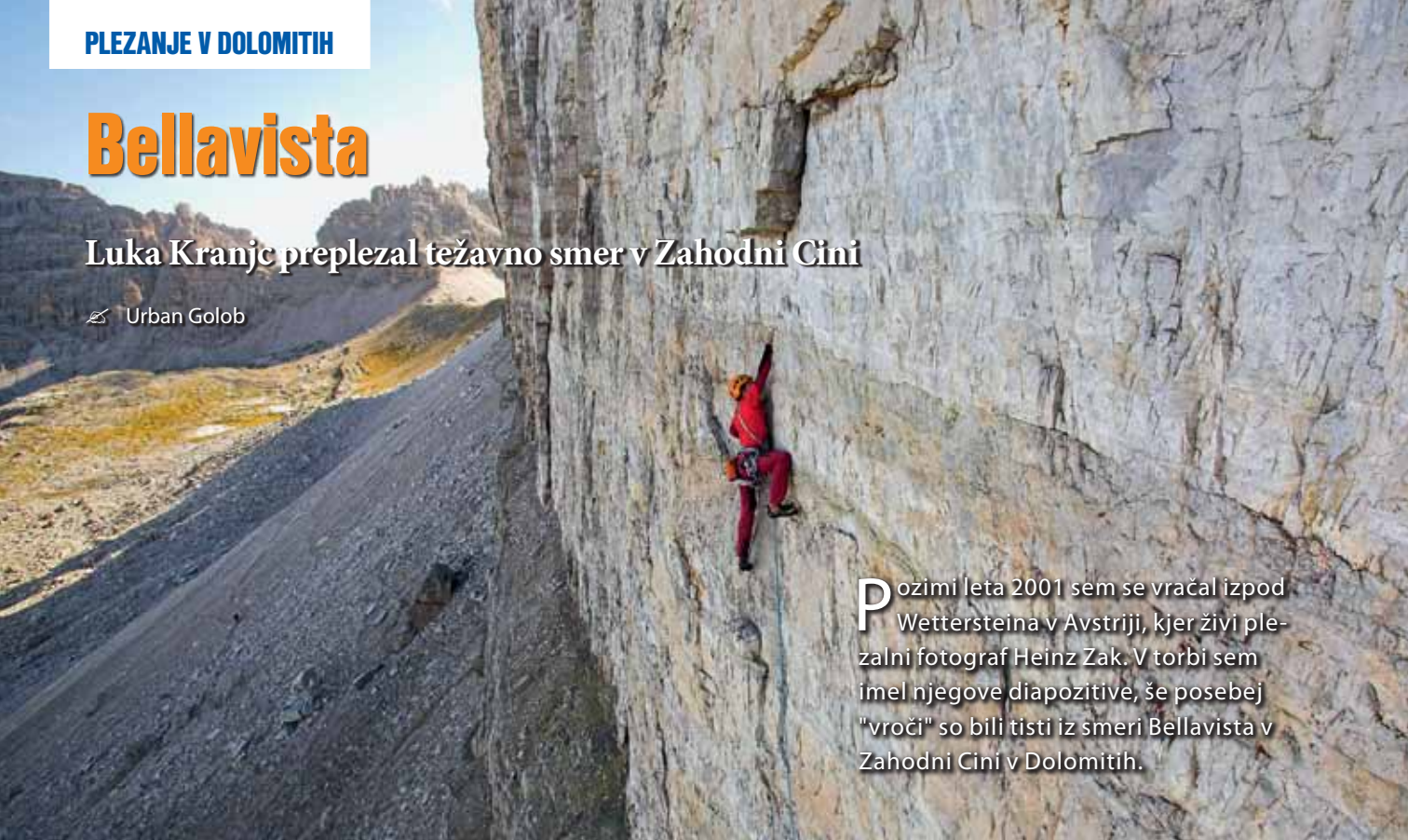
www.annapurna.si

www.marmot.eu

Bellavista

Luka Kranjc preplezal težavno smer v Zahodni Cini

✍ Urban Golob

Pozimi leta 2001 sem se vračal izpod Wettersteina v Avstriji, kjer živi plezalni fotograf Heinz Zak. V torbi sem imel njegove diapozitive, še posebej "vroči" so bili tisti iz smeri Bellavista v Zahodni Cini v Dolomitih.

Že prvi raztežaj (VIII+/IX-) postreže z eno izmed značilnosti smeri – zelo skopim varovanjem. FOTO: URBAN GOLOB

Na Tirolsko pa nisem šel samo po te fotografije, z Zakom sem za (kakor se je pozneje izkazalo) zadnjo številko revije Grif naredil intervju. Pogovarjala sva se o marsičem, še posebej pa o prvenstvenem solo vzponu in prvi prosti ponovitvi Bellaviste, ki ju je opravil Nemeč Alexander Huber. Takrat je ta vzpon pomenil veliko prelomnico predvsem glede težavnosti in pri prostem plezanju z varovanjem brez svedrovcev. Celo danes, po desetih letih, ni kaj dosti težjih tovrstnih smeri na svetu. Heinz je takrat govoril tudi o fotografiranju v Bellavisti in o vrtenju na statičnih vrveh. O tem, kako je težko umiril fotografski aparat, ko je visel daleč od stene, o adrenalinskih vrvnih manevrih in atraktivnih nihajih v najtežjem raztežaju, ki vodi čez obilne previse.

Desetletje po tem dogodku, konec letošnjega poletja, me je poklical Luka Krajnc in rekel, da je preplezal Bellavisto. Ko me je vprašal, če bi šla zadevo poslikat, sem najprej pomislil, kako hudičevo mora biti Luka močan – ne samo v roke, ampak tudi v glavo, da zleze takšno smer s tako slabim varovanjem, takoj nato pa še na vse, kar mi je pred desetimi leti o fotografiranju Bellaviste povedal Heinz Zak. Moj odgovor je bil seveda jasen. Rešiti je bilo treba samo še časovni rebus. Po daljšem času se je ponovno obetala prvovrstna plezalsko-fotografska akcija!

PRVA SMER SPODNJE ENAJSTE STOPNJE V GORAH

Alexander Huber je obetajočo linijo opazil v začetku 90. let, ko je menda bolj za sprostitev v zgolj enem dopoldnevu prosto preplezal sosednjo Švicarsko smer. Toda preden se je spet podal pod severno steno Zahodne Cine, je ideja o novi smeri morala zoreti še nekaj let. Na vrsto je prišla pozimi leta 1999, in sicer po poškodbi, zaradi katere Huber ni mogel plezati več kakor pol leta. Za smer, ki jo je v prvenstvenem vzponu seveda preplezal tehnično, je porabil pet dni, ocenil pa jo je z A4. V članku je takrat zapisal: "V najtežjem raztežaju me je bilo prekleto strah, da se ne bo vse populilo in da bom nezdravo pristal 150 metrov nižje v šodru." Kljub očitno ne najboljšemu varovanju pa mu je po glavi začela rojiti zamisel o prostem vzponu v Bellavisti. V prihajajoči poletni sezoni ni šlo, uspešen pa je bil leto pozneje. Potrdila so se njegova pričakovanja, da bodo težave dosegle spodnjo enajsto stopnjo, torej 8c. Tako je nastala prva smer take težavnosti v gorah, ki ni bila opremljena s svedrovci, razen na stojiščih. Bellavista je pomenila prelomnico v prostem plezanju v gorah.

PRIPRAVE IN TEŽAVE

Ko smo se vozili proti Cinam, je Luka priznal, da je o Bellavisti razmišljal že nekaj

časa, a se vse do letošnjega poletja ni čutil dovolj močnega in sposobnega niti za bežen poskus. Po prvem obisku v zadnjih junijskih dneh pa je zagrizel v kost do konca.

Luka: *Poletje se je počasi približevalo, in čeprav je bil pod steno še sneg, sem se odločil, da je že dovolj toplo. Z Nastjo¹ sva se odpravila pogledat, kako je vse skupaj videti od blizu. Po dveh "delovnih" dneh mi je bilo jasno, da sem si našel projekt, ki bo kmalu prerasel v obsedenost. Naslednja dva meseca je bila Bellavista prva stvar, na katero sem pomislil, ko sem zjutraj odprl oči, in zadnja, preden sem jih zvečer zaprl, vmes pa se je šestetokrat prikradla v moje misli še čez dan.*

"Ob prvem obisku sem se komaj prebil do konca najtežjega raztežaja," je pripovedoval Luka. To je pravzaprav prečnica in študiranje gibov v zelo previsni prečki je bilo vse prej kakor preprosto opravilo. Tako si je potem, ko je ta raztežaj tudi opremil, v njem naredil tudi nekakšno vrveno ograjo, da je lažje študiral gibe, jih povezoval in se vračal na stojišče (pravzaprav visišče) pod veliko streho. "Nastja je bila neverjetno potrpežljiva, da je toliko ur preživela tam zgoraj," je pripovedoval Luka, ko je vihtel volan po dolomitskih cestah in dodal: "Ra-

¹ Nastja Davidova.

Začetek najtežjega raztežaja v smeri (8c oz. XI-) FOTO: URBAN GOLOB

zen prvih osmih metrov se z visišča plezalca sploh ne vidi, še sliši se ga težko okoli roba, zato mora biti varujoči zelo zbran."

Za študij smeri je Luka porabil deset obiskov, a sama težavnost ni bila edini problem. Kmalu se je pojavil še eden. "Ko je bilo vreme toplo, zrak pa le malo vlažen, se je pod streho in v previsih kondenzirala vlaga," je pripovedoval Luka. Najbolj previsni raztežaji so bili prav mokri, čeprav je bilo vreme lepo. In teh težav se izpod stene ne vidi. "Mokroto opaziš šele na mestu samem oziroma raztežaj pod streho, do tja pa je stena lahko povsem suha," je povedal Luka in dodal, da se je moral trikrat obrniti, ne da bi v najtežjem raztežaju sploh poskusil. Bilo je tako mokro, da se ni dalo plezati.

A takšne in drugačne težave v steni niso bile vse, kar je Luka in Nastjo doletelo v Cinah. Letos so namreč uvedli nekoliko drugačen način cestninjenja za vožnjo do parkirišč pod Cinami. Cene so zasolili, tako da Luki in Nastji ni preostalo drugega, kakor da sta za vsak obisk tamkajšnjih sten zjutraj štopala navzgor, zvečer pa prehodila osem kilometrov poti nazaj v dolino in naslednji dan ponovno. "Letos imam v načrtu še dve daljši odpravi in je treba šparat. Že tako je vožnja v Dolomite dovolj velik strošek, če se človek pogosto pelje tja. »

KO SE STVARI POKLOPIJO

In Luka je v Dolomitih preplezal veliko težkih smeri, še posebej v Cinah. Po njegovih besedah se je zelo dobro spoznal z načinom plezanja v tamkajšnjih stenah, kar mu je prišlo zelo prav tudi v Bellavisti. To je s pridom izkoristil 21. avgusta, ko se je že enajstič podal v smer. Tokrat mu je družbo delal Hrvat Igor Čorko, Nastja pa je uživala v bližnjem Razu kortinskih veveric. Vreme je bilo lepo, celo vroče, ozračje pa presenetljivo suho. Do najtežjega raztežaja, do kamor si sledijo raztežaji 7b, 6b+, 7a+ in 7b, ki so po ocenah res "lahki", a je tudi v njih varovanje prej kot ne skopo, je šlo hitro. Tudi v najtežjem raztežaju je bila skala solidno suha in že v prvem poskusu so se vse stvari poklopile.

Luka: *Kar malce nervozen sem zaplezal v najtežji raztežaj, ker sem vedel, da imam redko priložnost, ki bi jo bilo škoda zapraviti z nespametnim plezanjem. Kmalu sem se sam pri sebi odločil, da grem na vse ali nič, in napetost je naraščala z vsakim gibom, ko sem bil bližje štantu. Ko je bil najtežji raztežaj za menoj, sem bil prvi trenutek kar malo presenečen in nisem mogel verjeti, da sem pravkar preplezal svoj najtežji raztežaj v hribih, naslednji trenutek pa se mi je na usta narisal nasmeh, ki ga je bilo težko skriti še nekaj dni po tem.*

Sicer popolnoma navit se je Luka končno znašel na drugem koncu dolge previsne prečnice. Eno uro je trajalo, da je Igor prišel do njega in da se je Luka toliko spočil, da je lahko zagrizel v naslednji raztežaj, ki tudi ni prav preprost in ima oceno 8a. Prvič mu je spodletelo. "Itak ga nisem imel skoraj nič naštudiranega," je rekel Luka. V drugo pa je šlo. Kakor so šli seveda še preostali raztežaji do vrha, ki sta ga s Čorkom dosegla zvečer. Tako je Luka opravil šele četrto ponovitev te legendarne smeri po vzponih Alexandra Huberja, Hellija Kotterja in Davida Lame. Smer je sicer na precej svoj način preplezal tudi Tržčan Mauro Bole: najprej je preplezal oba najtežja raztežaja, se po vrvi spustil pod steno in potem preplezal še spodnje lažje raztežaje do velike strehe, kar pa ni način, ki bi danes veljal (op. pisca). Tako je Bellavista postala tudi mejnik v slovenskem prostem plezanju in alpinizmu, saj je po oceni najtežja smer, ki so jo v gorah preplezali slovenski plezalci.

SKOZI OBJEKTIV

S tem pa se projekt Bellavista za Luka še ni končal. V steni sta ostali dve pritrjeni vrvi in popolnoma opremljen najtežji raztežaj, plezalec pa mora smer, kakršna je Bellavista, pustiti za seboj prav takšno, kakor jo je dobil ob svojem prvem obisku. Tako se je

Zadnji raztežaj pred ključem smeri je kratek, a precej jednat (VIII+/IX-).

FOTO: URBAN GOLOB

moral Luka podati vanjo še enkrat, odstraniti vrvi in izbiti vse kline, ki jih je dodal pri opremljanju. Takrat pa je s seboj vzel še fotografa in nastale so priložene fotografije. Pa je bilo pri tem kar nekaj težav. Vrvne akrobacije so z dobrim premislekom šle, toda skala je bila spet zelo vlažna. Ko sem se na začetku najtežjega raztežaja skale samo dotaknil, so bili prsti takoj mokri in v tej mokroti se je moral Luka spet prebiti čez ključ smeri. Vse detajle je moral splezati še enkrat. No, kakšnega je preplezal tudi večkrat, da sva naredila čim boljše fotografije. Njegov boj v tisti previsni vlagi je bil po moje precej podoben tistemu v času prostega vzpona. Malo več časa za premišljevanje o tej smeri in o prostem vzponu sem imel, ko sem čakal in bingljal na visišču pod streho, da se Nastja in Luka pripeljeta po vrveh okoli ovinka do mene. In takrat sem opazil, da ni mokra samo skala; čisto mokra sta bila tudi moja obleka in fotoaparati. Že v suhi skali plezanje takšne težavnosti in s takšnim varo-

vanjem zahteva odličnega plezalca v vrhunski formi, v takšnih pogojih, ko je vse skupaj prava previsna drsalnica, pa je že nekaj zaporednih preprijetov na meji nemogočega. In varovališča niso ravno udobna, da bi se človek na njih spočil. Če se v spodnjem delu ne enem varovališču najde ena skopa polička za polovico stopala, pa je ta 'luksuz' v previsih onkraj vsake resničnosti. Že mene je pri visenju na pritrjenih vrveh navijalo v vse možne in nemožne dele telesa, pa sem le žimzaril s fotografsko opremo in se mi ni bilo treba boriti z majhnimi, spolzkimi oprimki.

Ko sem z visišča pod strehami pljuval navzdol na šoder pod steno in ocenjeval previsnost stene, sta se izza previsnega ogla po vrveh končno pripeljala še Nastja in Luka. V zadnji svetlobi smo pospravili opremo pod najtežjim raztežajem in se že v popolni temi po vrveh spustili pod steno. Po dvanajstih urah plezalskega in fotografskega dela ob Lukovem dvanajstem obisku smeri je bil projekt Bellavista zanj končan. ◉

CÉBÉ
PURE ADRENALINE

Testirali smo:
CÉBÉ
SPYNER FLEX SR

Smučanje in deskanje sta dinamična športa, ki se odvijata pri visokih hitrostih. Da boste na belih strminah uživali bolj varno in sproščeno, vam svetujemo uporabo smučarske čelade. Čelada je obvezen del opreme za tiste smučarje, ki kot vrednoto izpostavljajo zdravje in varnost. Cebe poimenujemo kot pionirja v segmentu športnih, kot tudi modnih očal. Danes proizvajalec ponuja poleg pestrega repertoarja sončnih in smučarskih očal tudi veliko zaščitnih čelad. Širok spekter izdelkov jim omogoča, da tudi najzahtevnejša stranka vedno najde artikel za točno določen namen. Tokrat vam predstavljamo čelado Spyner Flex SR.

Značilnosti čelade:

- Zunanja školjka odporna na močne udarce ("INMOLD" tehnologija zagotavlja zelo dobro trdnost čelade)
- zaradi "INMOLD" tehnologije je čelada zelo lahka
- zgornji dodatni oklep povečuje odpornost čelade na udarce
- čelada ustreza evropskim standardom CE EN 1077
- na zgornjem delu čelade je integriran sistem zračenja. Z ventilacijskim sistemom nastavljamo koliko svežega zraka spustimo v čelado, ki spodrine vroč in vlažen zrak iz nje.
- potrdi ergonomsko oblikovani ušesniki za zaščito ušes in dobro slišnost
- ergonomsko oblikovano notranje blazinjenje iz antialergijske ter zračne tkanine
- odlično prilaganje z vsemi smučarskimi očali
- teža: 560 gramov.

Gre za objektivni komentar ekipe Sokola.
Naročena objava.

Cena: 89,98 EUR
www.bushnell-europe.com/cebe

Uvoznik:
Rodeo Team d.o.o., Kranj
www.rodeoteam.si

Saj gremo samo do tja, kjer je še varno ...

Strokovni posvet o varnosti v gorah

✍ Irena Mušič Habjan

FOTO: VLADIMIR HABJAN

V Izobraževalnem centru za zaščito in reševanje na Igu je v soboto, 19. novembra 2011, potekal strokovni posvet na temo Gore in varnost, ki so ga organizirali Odbor Gore in varnost, Planinska zveza Slovenije in Gorska reševalna zveza Slovenije.

Posvet je bil sedmi po vrsti, saj ga je v preteklosti Komisija za gorsko reševanje pri PZS organizirala v letih 1984, 1985, 1986, 1990 in 1997, tokratni pa je nastal kot rezultat dogovora med PZS in GRZS o sodelovanju pri oblikovanju doktrine na področju preventive in reševanja v slovenskih gorah. Zbrane sta pozdravila predsednik GRZS Igor Potočnik in moderator ter podpredsednik PZS Borut Peršolja v imenu predsednika PZS Bojana Rotovnika.

Seminar je odprl gost iz Avstrije, Reinhold Dörflinger, častni predsednik GRS Avstrije, z uvodnim predavanjem z naslovom Varnost v gorah – primer Avstrije. Nanizal je vrsto tudi nam znanih preventivnih navodil, ki jih avstrijska GRS posreduje obiskovalcem gora, na kratko razložil njihovo organiziranost (prostovoljna organizacija na ravni društva, vključena v sistem za zaščito in reševanje Ministrstva za gospodarstvo), predstavil možnost letnega zavarovanja za 22 EUR na osebo (zavarovalna vsota do 15.000 EUR, od tega 5,20 EUR dobi GRS, ostalo zavarovalnica) in poročal o številu gorskih nesreč (v letu 2010 je naraslo na 6722, v porastu je število iskalnih akcij in žal tudi število mrtvih gornikov). Predstavnika

GRZS Jani Bele in Franc Miš sta predstavila nekaj značilnosti gorskih nesreč, Bele v zadnjih dveh zimskih sezonah, ki sta jih zaznamovali dve nevarnosti: plaz in zdrsi, čeprav obisk gora pozimi, ki je močno porasel, ni pogojen s številom nesreč. Izpostavil je še precejšnje neznanje pri uporabi opreme, nesprenmljanje temperaturnih sprememb predvsem za plezalne vzpone in možnost oz. nezmožnost pravočasnega umika z gore. Miš je predstavil okoliščine dveh letošnjih nesreč na območju kamniške GRS (iskalna akcija v Kamniški Bistrici in zdrsi v dolini Kamniške Bele), pri katerih vzrok lahko iščemo tudi v pomanjkljivi pripravi na turo.

Franjo Krpač s Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani je predstavil pomen varnosti v vzgojnem procesu planinarjenja v osnovnih šolah, kjer so učitelji odločilen dejavnik. Poudaril je, da je program količinsko zadosten, treba pa je nadzorovati kakovost izvajanja. Jože Rovani s PZS je udeležence seznanil z gorskim kolesarjenjem in preventivo ter varnostjo in vzroki nesreč (pomanjkljiva tehnika vožnje, neprilagojena hitrost, neprimerna oprema, okvara kolesa, trk z ljudmi in živalmi ...) v tej dejavnosti.

Miha Pavšek z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU je v predavanju o naravnih nesrečah in gorniški preventivi opozoril, da so pomembni dojemanje nevarnosti, dvig ozaveščenosti, izobraževanja in obveščeniosti. Matej Ogrin z Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani je predstavil projekt meritve padavin z metodo vodnatosti snežne odeje Spodnjih Bohinjskih gora (Peči), saj je merjenje padavin v gorskem svetu zelo problematično, podatki pa pomanjkljivi. Aleš Poredoš z Agencije RS za okolje je udeležence seznanil o (sedaj še poskusni) spletni aplikaciji za vnos različnih podatkov o lavinskih razmerah v gorah Slovenije, ki bi služila za novo obliko lavinskega poročila in je skupni projekt GRZS, PZS in ARSO.

Simon Brezovar in Iztok Cukjati s Primorskega inštituta za naravoslovne in tehnične vede Univerze na Primorskem sta predstavila medicinski vidik vpliva gora na človeka, in sicer Brezovar načrtovano študijo vpliva pomanjkanja kisika na kognitivne sposobnosti človeka na višinah nad 5000 metri, ki bo zajela udeležence treh odprav, Cukjati pa meritve stopnje saturacije (nasičenosti krvi s kisikom) članov odprave na Pik Lenin, pri čemer bi z uporabljenim metodologijo meritev v hipoksiji in pod obremenitvijo lahko potencialno ugotovili sposobnost članov odprav. Zadnji predavatelj je bil Stojan Burnik s Fakultete za šport, ki je s sodelavci izdelal metodologijo meritev za ugotavljanje sprememb lastnosti plezalnih vrvi zaradi dinamične obremenitve.

Pestrost in raznolikost predavanj ter visoka strokovna raven predavateljev so lahko prepričali marsikaterega od udeležencev seminarja, da bi se ponovno udeležil podobnega dogodka.

Moderatorja in organizatorja **Boruta Peršolja** smo povprašali, kako je zadovoljen s posvetom in odzivom nanj: "Za dogajanje v gorah smo odgovorni vsi, zato sem vesel pester zasedbe predavateljev, ki so prišli tako iz vrst raziskovalcev kot iz prakse. Vesel sem tudi, da smo po dolgih desetletjih stopili skupaj, in občutek imam, da bo iz tega posveta lahko nastalo kaj trajnejšega. Pogrešal pa sem inštruktorje vseh vrst in nazivov: manjkali so kot predavatelji, pa tudi kot slušatelji, saj so prav oni tisti, ki znanje najhitreje prenašajo naprej. Ta neodziv je zaskrbljujoč in hkrati izziv, kako ga izrabit, da bomo začutili, da je učenje na napakah drugih najcenejše." ◉

Spreminjanje podnebnih pasov v gorah

Glavni trije podnebni pasovi v Sloveniji, med njimi tudi tisti z gorskim podnebjem (prirejeno po Geografskem atlasu Slovenije).

Tudi vreme ni več tisto, kar je bilo nekoč," se je oni dan jezil eden od planinskih znancev.

In še kako prav je imel: letošnja jesen, meteorološka namreč, astronomska se bo končala šele v naslednjih dneh, ko bo nastopil zimski sončev obrat, je bila res nenavadna. Podrobnejši podatki sledijo prihodnji mesec, že sedaj pa je jasno, da smo imeli sorazmerno toplo in zelo suho jesen z veliko megle, ki pa domuje spodaj, zato smo šli še raje v "navzgorne" kraje in konce, natančneje na vrhove. Če ga tu in tam pihneta na suho september in oktober, pa tega nikakor ne moremo reči za zadnji, listopadni mesec, ki je med najbolj namočenimi v letu. Zato pa si bomo minulo jesen gotovo zapomnili hriboljubci, saj nam je pustila na široko odprta vrata visokogorja tudi še v novembru. Zadnje dni meseca, ko so po dolinah in kotlinah že preštevali ledene dni in kazali izpod oblacil le obraze in nosove, smo se po visokogorju sprehajali v majicah z dolgimi, marsikdo pa celo s kratkimi rokavi. Krivec za to je vsem dobro znani temperaturni narobe svet oziroma toplotni obrat. Vse skupaj deluje kot toplotna pokrovka na meglenem loncu ...

Ravno obratno in normalno ter najpogostejše je v gorah vremensko stanje, ko temperatura z nadmorsko višino pada. To še posebej dobro vedo hribovci, stalni prebivalci vzpetih pokrajin, ki pa jih je pri nas le

za vzorec. Podatki, koliko ljudi na Zemlji živi v hribih, so različni, odvisni pa so predvsem od tega, kaj kdo obravnava kot goro. V publikaciji OZN je mogoče prebrati, da v to skupino uvrščajo približno desetino svetovnega prebivalstva, v najvišjih delih planeta, kot so Himalaja ali Andi, pa živita dva odstotka ljudi. Podoben delež predstavljajo tudi "domorodci" hribovitih in goratih slovenskih pokrajin. Dobro je, da imamo tudi Slovenci svoj košček Alp in smo torej med tistimi narodi, ki imajo svoje gorsko območje in s tem povsem samosvoje podnebne pasove. Ti se po navadi spreminjajo na velike razdalje, kadar imamo opravka z gorami, pa je ravno obratno. Na našem planetu razlikujemo v splošnem šest glavnih podnebnih območij, h katerim prištevamo tudi gorske grebene in vrhove. V teh območjih so številne gorske ozemelske krpe, ki so krive tudi za to, da govorimo o gorskem podnebjem. V gorah imamo namreč zaradi hitrega dvigovanja nadmorske višine opravka z zelo hitrim menjavanjem podnebnih pasov. Če se boste na primer v osrednji Afriki odločili za vzpon na Kilimandžaro, boste pri tem prečkali kar pet podnebnih pasov. In prišli na vrhu, na nekaj manj kakor 6000 metrih nadmorske višine, prav v pas tundre.

Tudi ne prav lahek vzpon na slovenski, 2864 metrov visoki "Triglimandžaro" vas bo popeljal skozi vsaj dva ali tri podnebne pasove. Bolj kakor v tem letnem času je to očitno poleti, predvsem pa občutno, pa čeprav se boste pri tem iz doline povzpeli le za okrog slaba dva višinska kilometra. V glavnem je tako, da postaja podnebje z vzpenjanjem vse hladnejše. Kakor se nam zdi, je sonce tam zgoraj res močnejše, zato pa je redkejši zrak in nič čudnega ni, da jemljejo naši himalajci s seboj tudi jeklenke s kisikom. Ozračje se nam zdi kar toplo, ko sonce segreva molekule zraka. Temperatura zraka je namreč le dejansko merilo notranje energije prej omenjenih molekul. Kadar je teh manj, torej z našim vzpenjanjem na hrib, pa je ozračje vedno hladnejše. Sonce nas v gorah lahko pošteno ogreje, ne more pa tako močno segreti ozračja okrog njih in nad njimi oziroma vsaj ne s tako lahkoto kakor v podnebnih pasovih nekoliko stran od gora. Da bi spoznali različne podnebne pasove, vam torej ni treba na potovanje v daljne kraje (ne bo pa nič narobe, če si to seveda lahko privoščite). Dovolj je že, da se vzpnete na enega od domačih višinskih mogočnejšev in si tako od blizu ogledate ter na lastni koži občutite prehod iz zmerno toplega podnebnega pasu v zmerno hladno (borealno) ali celo tundrsko ali obpolarno podnebje. ◦

Pikapolonice – ali nam res prinašajo srečo?

Harlekinska polonica

✉ Dušan Klenovšek¹

V toplih jesenskih dnevih, ki so nas razveseljevali letos, so mnogi presenečeno opazovali številne pikapolonice na fasadah svojih hiš in drugih objektov. Ponekod po nekaj deset primerkov, a drugje tudi na tisoče. Presenečenje je pri mnogih kmalu zamenjala zaskrbljenost ob tem, da so neumorno iskale prehode v notranjost, v stanovanja.

Staro lovsko prežo v soteski Bistrice je poselilo na tisoče polonic. Na levi slički: Število pik je lahko zelo raznoliko, a kontrast z osnovno barvo je znak plenilcem, da so strupene. Na desni slički: Črno obarvana harlekinska polonica se loči od naših po velikosti in značilnih belih lisah na oprsju.

VSE FOTO: DUŠAN KLENOVŠEK

Pikapolonice poznamo vsi in praviloma smo jih veseli, saj so sinonim za srečo. Babice znajo povedati, da bo vreme naslednji dan sončno ali da se bo uresničila želja, če nam bo iz roke odletela v nebo. Izganjale naj bi nesrečo, še posebej srečni pa bomo, kadar nam prileti na dlan. Tudi angleško ime *ladybird* ima zanimiv nastanek – *lady* se nanaša na devico Marijo (njeno ogrinjalo je rdeče barve), njenih sedem pik (toliko jih ima namreč najbolj poznana med pikapolonicami) pa pomeni sedem radosti, pa tudi sedem žalosti. Seveda nam prinesejo "radost" tudi takrat, ko obiščejo naš vrt ali njivo in na pridelku plenijo rastlinske uši. Odrasle pikapolonice kot tudi njihove ličinke se namreč pretežno hranijo prav z njimi.

Zaradi apetita po listnih ušeh jih marsikje naselijo v rastlinjake in intenzivne nasade, da zmanjšajo potrebo po kemičnem zatiranju škodljivih vrst žuželk. Ena od zelo uporabnih je iz vzhodne Azije izvirajoča **harlekinska polonica** (*Harmonia axyridis*), ki so jo najprej naseljevali v Severni Ameriki, ob prelomu tisočletja pa tudi v nekaterih zahodnoevropskih državah. Seveda je hitro pobegnila iz rastlinjakov in od tedaj se odvija njeno osvajanje

Evrope. Prvi so jo v naravi opazili v Belgiji leta 2001, v Sloveniji pa leta 2008. Zaradi hitrega razmnoževanja in nenasitne požrešnosti lahko v kratkem času poje vse razpoložljive uši. S tem pa ogrozi naše domorodne vrste (pika)polonic, katerih populacije začno zaradi stradanja izginjati. Ko zmanjkuje uši, harlekinke začnejo pleniti druge žuželke – ličinke polonic, tenčičarice, muhe trepetavke, metulje – in tako zmanjšujejo njihove populacije. Zato lahko v prihodnjih letih pričakujemo precejšnje spremembe v sestavi našega žuželčjega sveta. Te spremembe pa lahko negativno vplivajo na ravnovesje, ki se je med domorodnimi vrstami oblikovalo dolga stoletja. Mnoge med njimi so namreč pomembni oprasovalci.

Letošnjo jesen so mnogi harlekinsko polonico spoznali v dnevih okoli prvega novembra (v Severni Ameriki so jo zato poimenovali kar po prazniku čarovnic – *Halloween Ladybird*). Raznolike polonice (oranžno, rdeče ali črno obarvanih kril z raznolikim številom pik) so sončni dnevi privabili na tople fasade, kjer so se zbirale v iskanju primerne kraja za prezimovanje. To počno tudi naše vrste, a težava s harlekinsko je v tem, da v toplih stanovanjih ne bo otrpla (hibernirala). Verjamem pa, da ne boste pretirano srečni ob pogledu

na živahne polonice na zidu ali pohištvu, ko boste počivali na kavču ali sedeli za mizo pri kosilu. Kaj narediti? Preostaneta vam lov in odnašanje ven. A pri tem pazite, da ne bodo že pred vami spet nazaj. S pobijanjem (mehansko, kemično) ne boste uspešni, saj so se že zdavnaj preveč razmnožile. Večji vpliv bo imela zima, še posebej, če bodo temperature zelo nizke.

Harlekinska polonica je (žal) še en primer neprimerne odnosa ljudi do živega sveta. Iz oddaljenih, eksotičnih krajev prinašamo nam nenavadne primerke rastlin in živali, pri tem pa se ne vprašamo, kaj to lahko pomeni za naravo. Ko najdejo pot v naravo, mnoge med njimi sicer propadejo, a nekaterim uspe preživeti. So pa tudi vrste, ki jim naše okolje ustreza v tej meri, da se začnejo prekomerno razmnoževati in izpodrivati avtohtone (domorodne) vrste. Teh, tako imenovanih invazivnih vrst je vse polno – ob skoraj vseh vodotokih so pozno v jesen cveteli ameriški topinambur in orjaška zlata rozga, nepalska žlezava nedotika, azijski japonski dresnik, ob cestah kraljuje ambrozija, v vodi so ameriške postrvi, želve rdečevratke, pižmovke, kostanju grozi kostanjeva šiškarica ... In harlekinska polonica piše novo stran s še neznanimi posledicami za naravo. In človeka seveda. ●

¹ Kozjanski park.

Spuščanje s poškodovanim soplezalcem

✂ Tadej Debevec, Aljaž Anderle
✂ Skice: Jernej Lukša

Vse je pripravljeno na spust do ponesrečenega. FOTO: TOMO ČESEN

Tokratni prispevek temelji na osnovah spuščanja po vrvi, ki so bile v rubriki Alpinistična tehnika že predstavljene (PV 05/2010).

REŠEVALNI SPUST S SIDRIŠČA

Kadar se eden od članov naveze poškoduje, je naš prvi cilj, da ga bodisi spravimo do sidrišča oz. se mi spustimo do njega in mu po potrebi nudimo prvo pomoč. Če ne moremo nadaljevati z vzponom, se odločimo za spust. Osnovna tehnika spusta s poškodovanim soplezalcem je simultani spust obeh. Za izdelavo sistema za spust potrebujemo sidrišče za spust (PV 05/2010), ki ga izdelamo posebno skrbno, saj bo nanj delovala dvakrat višja obremenitev kot običajno.

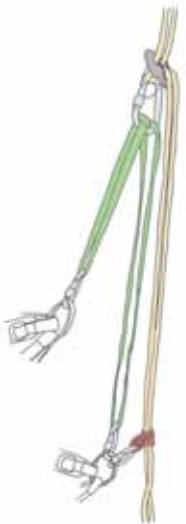
V sidrišče namestimo vrv kot pri osnovnem spustu. Nato 120 cm trak z vozlom šestica ali osmica razdelimo na eno tretjino in dve tretjini (slika 1). V vozle vpnemo sredstvo za spuščanje in ga namestimo na vrv, daljši konec traku z vponko z matico vpnemo v manevrsko zanko nepoškodovanega, krajši konec pa v manevrsko zanko poškodovanega plezalca. Samovarovanje si uredimo z Machardovim vozlom, ki je bistveno lažji za popuščanje kot prusikov vozle (PV 11/2010). Običajno si nato poškodovanca oprtamo na hrbet in se z njim spuščamo. Da preprečimo njegovo optanje, ga nase lahko okrog boka pritrdimo z dodatno popkovino, oprti v obliki osmice, pa se oprti zaradi precejšnjega neudobja raje izognemo. Zlasti v strmih

stenah si ponesrečenega lahko namestimo tudi spredaj, med nogami, obrnjena z obrazom proti nam in s hrbtom proti steni. Ko prispemo do izteka vrvi (par metrov pred koncem), izdelamo novo sidrišče in postopek ponavljamo do zaključka (začetka) stene.

SIMULTANI SPUST

Kadar je naveza v delu stene, ki ne omogoča izdelave sidrišča na mestu poškodovanega, in ga ne moremo dvigniti na trenutno sidrišče, izvedemo t. i. simultani spust. V tem primeru nepoškodovani plezalec uredi sidrišče za spust na obstoječem stojišču in se spusti do poškodovanca, nato pa skupaj nadaljujeta s simultanim spustom. Takšen spust zahteva nekaj več dela, a pogosto predstavlja edini način

¹ Gorska vodnika IFMGA.

Slika 1: Priprava traku za reševalni spust

Slika 2a: Aretacija varovalne naprave

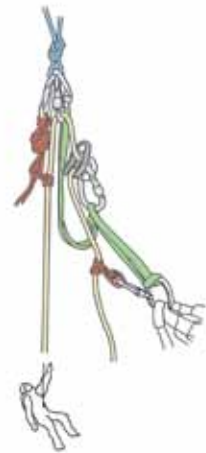
Slika 2b: Priprava na prenos obremenitve v novo sidrišče

Slika 2c: Izdelava dodatnega varovanja ("back-up")

Slika 2č: Sebe privežemo v novo sidrišče

Slika 2d: Podremo "back up" in sebe pripravimo za spust.

za začetek spuščanja. Pogoj za začetek je tudi to, da nas od soplezalca loči manj kot polovica vrvi. Postopek izdelave sistema za simultani spust je sledeč: na stojišču plezalec najprej aretirava varovalno napravo oz. polbičev vozle (slika 2a). Nato izdelava novo sidrišče za spust, za katerega lahko uporabi obstoječe kline, ki jim po potrebi doda nove, da poveča nosilnost. V novo sidrišče nato prenese obremenitev. To stori tako, da s pomožno vrstico na obremenjeno vrvo namesti prusikov vozle, v vponki z matico v novem sidrišču pa s to vrstico izdelava polbičev vozle, polvozel in varovalni vozle (slika 2b). Nato popusti osnovno varovanje in prenese obremenitev na novo sidrišče. Preden podre staro varovanje, na prostem delu vrvi izdelava backup – dodatno varovanje – in ga vpne v center sidrišča (slika 2c). Sebi nato namesti popkovino za spust, se pripre v center sidrišča za spust in se odveže z glavne vrvi (slika 2č). V tej fazi lahko podre staro sidrišče in uporabi to opremo za pripravo svojega spuščanja. V sidrišče nato namesti vponko z matico oz. vponko *maillon*,² skozi katero bo kasneje tekla vrvo za spust. Konec vrvi nato napelje skozi vponko v centru, tako da je skozi povzeta vsa vrvo do *backupa*. Na koncu vrvi izdelava osmico in jo previdno zaluča navzdol. Na prostem koncu vrvi si pripravi sistem za spuščanje (napravo za spuščanje in samovarovanje) in z njim obremeni vrvo. Potem podre *backup* (slika 2d) in popusti aretacijo s pomožno vrvi-

co tako, da sistem za spuščanje prevzame obremenitev. Vponko in vrstico pospravi in na sidrišču pusti le vrstico, s katero je izdelano sidrišče, ter vponko z matico oz. *maillon*. Svojo popkovino nato vpne pod sidriščem v obremenjeno vrvo in s tem prepreči možnost, da bi zanihal in obvisel izven dosega obremenjene vrvi oz. soplezalca (slika 2e). Ko je vse pripravljeno, lahko začne s spuščanjem proti poškodovancu. Med spuščanjem pobira vmesna varovala in sisteme, sproti ocenjuje možnosti nadaljnega spuščanja in opazuje potencialna mesta za naslednje sidrišče. Ko prispe do poškodovanega, ga po potrebi oskrbi, nato pa nadaljujeta s simultanim spustom (slika 3) do primerne mesta, kjer izdelata naslednje sidrišče.

Ker pri tej metodi spuščanja vrvo **teče** skozi gornje sidrišče, je uporaba vponke v centru sidrišča življenjskega pomena! Od

prvega sidrišča, na katerega prispeta, lahko nadaljujeta z reševalnim spuščanjem, opisanim v predhodnem odstavku. Kljub navidezni kompleksnosti sistema gre v bistvu le za sestavljanje osnovnih metod spusta in prenosa obremenitve na glavni vrvi. Ker pa je pravilno zaporedje posameznih postopkov izdelave zelo pomembno, je treba postopek ponavljati, da ga v stresni situaciji lahko hitro in učinkovito izvedemo.

Prispevki Alpinistična tehnika so namenjeni poznavalcem in niso vseobsegajoči. Obstaja več variant in postopkov, tu so predstavljeni le nekateri. Pravilna uporaba predstavljene tehnike zahteva ustrezno predznanje, razumevanje postopkov, varovanja in uporabe opreme. Vse to si lahko varno pridobite v različnih programih izobraževanja v okviru PZS, FŠ in pri gorskih vodnikih ZGVS. Za morebitno napačno interpretacijo in posledice avtorji ne prevzemajo nikakršne odgovornosti. ◉

Slika 2e: Simultani spust – situacija pred spustom

Slika 3: Simultani spust – simultano spuščanje

² Jeklena vponka z navojnimi vratci. Odlikujeta jo visoka nosilnost in stopnja varnosti, zato se uporablja predvsem za pritrdjevanje ključnih elementov vrvene tehnike v fiksne točke pri plezanju, jamarstvu in gradbeništvu.

NOVICE IZ VERTIKALE

Biokovo

Slavica in Peter Podgornik rada obiskujeta stene, ki niso ravno pojem visoke mode, in tako vztrajno širita poglede preneka-teremu slovenskemu alpinistu. Biokovo sicer ni povsem nepoznano območje, a ga je zadnje čase zasenčilo dogajanje v številnih plezališčih v okolici. V začetku jeseni se je v stenah Biokova odvijal prvi spominski tabor v organizaciji domačih odsekov Tonija Rose in Igorja Skenderja, ki sta se prejšnjo zimo ponosrečila v severni steni Les Droites. Peter, ki je imel zaradi poškodbe nenadejan triletni premor, je območje obiskal malo za tem. Ker so bili cilji dobro izbrani, sta skupaj s Slavico naletela na precej svežo, še hrpavo in ostro dalmatinsko skalo. Najprej sta preplezala smer **Canadir** (6a+, 200 m) v steni Stomarca nad Omišem. Zaradi vročine sta se umaknila višje nad Makarsko in v steni Velikega Borovca opravila drugo ponovitev smeri **Muflonova glava** (6b, mesto A0, 350 m). Sledili sta smeri **Pepito** (6a+, 150 m) in **Spirala** (6a+, 150 m) v Zubu – Herzegovini gradini. Nato sta opravila prvo ponovitev lepe in predvsem za noge zahtevne nove linije **Ledena meglja/Atlantida** (6b, 350 metrov), ki je nastala dan poprej v isti steni. Zaključila sta s smerjo **Skrito zlato** (6a+, 150 m) v steni Komornjak nad Omišem, kjer na srečo še lahko v miru uživaš lepote narave.

Korzika

V prvi polovici oktobra sta neurtudna iskalca novih plezalskih področij, Andrej in Tanja Grmovšek, uživala zasluženi plezalni oddih na Korziki. Plezala sta v masivu Bavella. Pravita, da ambient in plezanje spominjata na

mediteranske Yosemite in uspelo jima je opraviti nekaj odličnih vzponov. Ogrevala sta se v **Had-dad-Omerta** (6b+, 240 m) v Puntidi u Peru, nadaljevala v težki **De rerum natura** (7c, 230 m) v Puntidi u Corbu, ki jo je Andrej zmogel prosto. Sledile so še smeri **Alexandra** (6b, 220 m) v Puntidi s Bicairtula, **Resurrection des Roses** (7b+, 300 m) v Teghie Lisce ter **Le temps noire** (6b, 100 m) v Puntidi de L'Acellu. Kot pravita, gre za res neverjetno lepo plezanje v najboljšem granitu, kjer se najde prav vse. Dostopi so zanimivi in divji ter potekajo skozi mediteransko makijo, po kanjonih in hudournikih. Edina slabost, ki jo navajata, je, da so posamezne smeri kljub počem z odličnimi možnostmi varovanja precej na gosto navrtane. Seveda so tudi smeri, kjer se za varovanje uporabljajo skoraj izključno metulji in zatiči. Veliko smeri je starejših in so legendarne klasike, precej pa jih je najnovejšega datuma.

El Capitan

Že tretje leto zapored je Luka Krajnc zaključil sezono v ZDA. Tokrat je bil glavni cilj prosti vzpon po smeri **Golden Gate** (5.13b oz. 8a, 1000 m) v El Capitanu. Luki je do prostega vzpona v 41 raztežajev dolgi smeri zmanjkal le en gib. Ob študiranju zahtevnih gibov in raztežajev mu je pomagala Nastja Davidova. Golden Gate, ki je ena najdaljših smeri v steni, prvih 20 raztežajev sledi smeri Salathe, potem pa se odcepi desno. Luka se je odločil, da bo plezal od spodaj, brez spuščanja z vrha in študiranja posameznih raztežajev. To pomeni več vlečenja opreme in posledično večjo utrujenost, kar lahko precej zmanjša možnosti za prosti vzpon. Najprej sta skupaj z Nastjo povlekla vso opremo malo nad Hearth Ledges, po dvodnev-

Plezanje v korziškem masivu Bavella FOTO: TANJA GRMOVŠEK

nem počitku pa začela plezati s tal. Prvi dnevi so šli dokaj gladko, kljub težkemu vlečenju v položnejših raztežajih. Strahospoštovanje do raztežaja, imenovanega Monster offwidth, je prisotno pri vseh plezalcih. Gre za 50-metrsko poč, ki je preozka, da bi se zagodil z celim telesom, preširoka za gvozdenje rok in nesramno zaobljenih robov. A je bil strah zopet votel in po dobri uri boja je bil raztežaj pod streho. Tretji dan je bil na vrsti eden izmed detajlov smeri, The Downclimb, kratak raztežaj s plezanjem navzdol v položni plošči z drsečimi stopi in oprimki. Že po pol ure študija je Luki uspelo in lahko sta nadaljevala še nekaj raztežajev. Naslednji dan je bil za zajtrk na vrsti nov preizkus, imenovan The Move (5.13a). Po dveh neuspešnih poizkusih sta ju dohiteli še dve navezi, zato sta se odločila, da nadaljujeta do udobnejše police, imenovane Tower to the people, dva raztežaja višje, Luka pa ponovno poizkusi zjutraj. Zaradi precejšnje vročine so plezali samo zgodaj zjutraj in zvečer, čez dan pa večinoma počivali na visečih posteljah, zaščiteni pred soncem. Po dnevu počitka je Luka ponovno poskusil, a mu očitno ta gib, edini v vsej steni, nikakor ni ležal in kljub številnim poizkusom mu ga ni uspelo povezati v celoto. Po nekaj poizkusih so bile blazinice na prstih raztrgane in polne krvi. To je bil že šesti dan v steni. Ostale naveze so jima podarile nekaj vode in hrane, tako da sta v steni ostala še dodatna dva dneva. Luka je še isto jutro preplezal raztežaj Golden Desert (5.13a), ki je ponudil vzdržljivostno plezanje. Zvečer je dodal še raztežaj A5 Traverse (5.13a), ki ga je zmogel v drugem

poizkusu, in pot proti vrhu je bila odprta. Osmi dan sta preplezala še zadnje zelo izpostavljene raztežaje ter zvečer utrujena in s težkimi tovori sestopila proti dolini. Le nekaj dni kasneje je Luka združil moči z odličnim avstrijskim plezalcem Hansjorgom Auerjem. V enem dnevu jima je uspelo ponoviti še eno od velikih smeri El Capa. V smer **Salathe** (5.13b, 870 m), za katero ju je navdušilo odlično predavanje prvih plezalcev ob 50. obletnici Salatheja dan pred tem, sta se podala v slogu "lahek in hiter" brez resnih ambicij, da bi jo prosto ponovila. Začela sta ob pol štirih zjutraj, plezala v blokih in si razdelila raztežaje glede na to, kaj komu bolj leži. Po treh urah Hansjorgovega vodenja sta se na Hearth Ledgeu zamenjala v vodstvu. Sledili so predvsem širše počti in kamini vse do votline pod El Cap Spireom. Za zamenjavo so prišli lažji raztežaji z nekaj tehničnega plezanja do Sou le Toua, police, kjer sta morala počakati navezo pred sabo. Sledil je del čez počti in predvsem preko slavne Salathejeve strehe 800 metrov nad tlemi. Podobno slavno je še Headwall, 80-metrski sistem rahlo previsnih počti, ki je eden najtežjih in hkrati tudi najimpresivnejših odsekov smeri. Tu sta po dvanajstih urah plezanja že čutila utrujenost in za raztežaj porabila nekaj več časa kot za ostale. Vodstvo je ponovno prevzel Hansjorg in čez nekaj raztežajev sta po skupaj štirinajstih urah plezanja vesela stala pri drevesu na vrhu. Smer so sicer leta 1961 prvi preplezali legende yobemitskega plezanja Royal Robbins, Tom Frost in Chuck Pratt.

Novice je pripravil Peter Mežnar.

NOVICE IZ TUJINE

Gojung

Legendarni angleški alpinist Mick Fowler je kljub krepko več kot petdesetletom še vedno neumoren raziskovalec Himalaje na najvišjem nivoju. Letos se je z Mikeom Turnbullom odpravil v zahodni Nepal. Izbrala sta si Gojung, 6310 metrov visoko goro, ki je bila do letos še neosvojena. Gojung je tako imel vse atribute, ki jih Fowler išče po Himalaji in svetu – je odmaknjen, objektivno varen, vendar tehnično zahteven cilj, z lepo linijo morebitne prvenstvene smeri in s prvenstvenim sestopom na drugo stran. Vse to sta Angleža dobila v paketu. V dobrih razmerah sta potrebovala štiri dni za vzpon in še dodatne tri za sestop na drugo stran gore in vrnitev v bazo. "Težje, kot sva pričakovala, in zelo zahteven sestop," je komentiral Fowler.

Nova smer v El Capitanu

Potem ko je Nicholas Favresse prosto ponovil smer Salathe v steni El Capitana nad dolino Yosemite, sta s Seanom Villanuevo, s katerim sta pogosto soplezalca, ponovno združila moči in se odločila za novo smer v desnem delu te monolitne stene. Kot je za navezo Favresse-Villanueva značilno, sta tudi tokrat raziskovala steno od spodaj navzgor, kar v zadnjem času, ko je preplezana že večina možnih linij v El Capitanu, ni tako samo po sebi umevno. Smer sta plezala v veliki diagonali proti levi in v šestih dneh preplezala dve tretjini, v kateri so težave dosegale zgornjo deveto

Popravek

Avtorica članka Gola gora ponovno, objavljenega v prejšnji številki, nas je opozorila, da je bil njen originalni naslov članka Tretja himalajska odprava Univerze v Ljubljani, Nanga Parbat 8125 m, 2011. Prav tako nas je opozorila na napačno rabo izraza "alpski vzpon" v enem od mednaslovov, ki jih je dodalo uredništvo. V Himalaji da so možni zgolj "vzponi v alpskem slogu". Naredili smo tudi napako pri navedbi avtorjev fotografije: avtorica fotografije na strani 53 je Mojca Švajger, na strani 54 pa Mirgani Ali. Avtorjem se za napako opravičujemo. Več bralcev nas je opozorilo, da na novembrski naslovnici niso macesni, pač pa bori. Žal smo tudi to spregledali.

Uredništvo

stopnjo. Blizu stika z znano tehnično smerjo Iron Hawk, ki ima oceno A4, sta naletela na pet popolnoma gladkih metrov, preko katerih se prosto nista mogla prebiti. Tako sta se odločila, da izplezata po prej omenjenem Iron Hawku. Tudi za to smer sta mnenja, da se je verjetno ne da preplezati prosto, dopuščata pa možnost, da bi se kje vendarle našla možnost kakšnega prostega obvoza. Oba se strinjata, da bo treba še enkrat v steno, da raziščeta še to skrivnost.

Cerro Kishtwar

David Lama, Denis Burdet, Stefan Siegrist in fotograf Rob Frost so se letošnjo jesen napotili v indijsko Himalajo. Odpravili so se pod Cerro Kishtwar, 6155 metrov visoko granitno špičo, ki je bila dolgo časa precej težko dosegljiva tujim alpinistom. Leži namreč v Kašmirju, kjer meja med Indijo in Pakistanom ni natančno določena, zaradi česar tuji alpinisti zelo težko dobijo dovoljenje za plezanje. Edina, ki sta do sedaj plezala na Cerro Kishtwar, sta bila Angleža Mick Fowler in Steve Sustad, ki jima je leta 1993 v zelo slabih pogojih uspelo preplezati izjemno novo smer in kot prvima osvojiti vrh te gore. Lama, Burdet in Siegrist so se odločili za lep, ozek ozebnik, pod njim na višini 5000 metrov postavili tabor, a kmalu spoznali, da z veliko transportno vrečo vzpon ne bo mogoč oziroma bodo prepočasni. Tako so po nekajdnevem počitku 30. septembra ob treh zjutraj vstopili v steno, malo pred drugo popoldne pa so bili že na vrhu. Plezanje je bilo zahtevnejše, kot so sprva mislili, na vrhu pa so tudi opazili, da je "njihov" vrh za pet metrov višji od sosednje špičke, kamor sta pred slabimi dvajsetimi leti priplezala Fowler in Sustad. Tako so opravili tudi prvi pristop na Cerro Kishtwar. Nekaj dni po vzponu sta Siegrist in Burdet priplezala še na sosednji, nekaj čez 6000 metrov visoki vrh, ki je bil do takrat neosvojen, in ga krstila za Beli safir. Tako je David Lama, ki ga poznamo kot izjemnega športnega plezalca in razvpitega plezalca na Cerro Torre v Patagoniji, pustil svoje sledi še v Himalaji, kamor segajo tudi njegove korenine. Njegov oče je namreč Šerpa, doma iz Nepala.

Quantum of Solace v Velikem kitajskem zidu

Nemška plezalka Ines Papert se je lani prvič napotila v Kirgizijo v pogorje Kokšal Too, in sicer v steno Kyzyl Asker, kjer je s To-

masom Senfom in Wolfgangom Russeggerjem želela preplezati izjemno strm ozebnik, a so se morali obrniti dvesto metrov pred vrhom. Ines se je v Kirgizijo vrnila že letos. Najprej se je aklimatizirala s poleti z jadralskim padalom z nižjih vrhov v soseščini, potem pa sta se ji pridružila avstrijska plezalca Wolfgang Russegger in Charly Fritzer. Še pred vstopom bi se odprava skoraj tragično končala, saj je Fritzer nenavezan padel v razpoko, a uspelo mu je izplezati iz nje nepoškodovan. Potem so vstopili v steno in priplezali do višine 5100 metrov, kjer so morali počakati zaradi previsokih temperatur. Takrat je začel Fritzer dobivati znake višinske bolezni in takoj so se odločili za sestop. Čas se je počasi iztekal, zato sta Ines Papert in Wolfgang Russegger vstopila v steno Velikega kitajskega zidu in preplezala 600 metrov nove smeri z oceno ABO, M7 in 7+ v ledu. "Plezala sva 18 ur in smer je zahtevala ves moj pogum in plezalske sposobnosti, saj nisva uporabljala svedrovcov za varovanje. Varovala sva v glavnem le z metulji in zatiči, za ledne vijake pa je bil led preslab," je povedala Ines Papert, ki sicer slovi kot ena najmočnejših plezalk v kombiniranem plezanju.

Novice je pripravil Urban Golob.

LITERATURA

Kaninsko pogorje

Jurij Kunaver s sodelavci: Kaninsko pogorje in učna pot na Prestreljenjskih podih. Naravoslovni, zgodovinski in turistični vodnik. Bovec, Turistično društvo Bovec, 2011. 168 str.

Vse, kar želimo izvedeti o naravoslovnih, zgodovinskih in kulturnih značilnosti Kaninskega pogorja, najdemo v novem vodniku poznavalca tega področja dr. Jurija Kunaverja. Zbral je sodelavce – različne strokovnjake – in skupaj so nam z be-

sedo, fotografijami, skicami in risbami pričarali to našo najzgodnejšo visokogorsko pokrajino.

Uvodni del je napisal urednik te knjižice dr. Kunaver in poudaril, da se izjemnih naravnih znamenitosti premalo zavedamo, saj smo Kanin začeli bolj množično spoznavati šele od leta 1975, ko so zgradili žičnico. V naši zavesti pa je v glavnem le kot visokogorsko smučišče, čeprav nam poleti pravzaprav nudi veliko več in bolj vsestranskih doživetij. Tudi geografski in pokrajinski pregled je prispeval urednik in nas popeljal po grebenih, planotah, južnih pobočjih, v Krnico in v podnožje pogorja.

Dr. Bogomir Celarc piše o geološki zgradbi. Da bi jo razumeli, se moramo ozreti v geološko preteklost in se poučiti, kako so gore sploh nastale. Kaninsko pogorje gradita dve kamnini: dolomit in dachsteinski apnec. V nadaljevanju Kunaver piše o znamenitih laštih in drugih reliefnih zanimivostih kaninskih višav. Lašti so ene največjih posebnosti in značilnosti v tem delu Julijcev. Po grebenu pogorja poteka državna meja, v naravi pa takih umetnih meja ni. Prav zato nam urednik na kratko opiše še italijansko stran Kanina. Tudi o podzemeljskem pretakanju kraških voda v prispevku s pesniškim naslovom Milijoni kapljic in le trije kraški izviri piše Kunaver. Med drugimi opiše slap Boko in izvir Gljuna. Kaninsko pogorje je visokogorski kras z velikimi številom jam in brezen. Jože Pirnat v vodniku oriše zgodovino jamarskih raziskovanj in opiše nekaj največjih, najglobljih in najdaljših jam ter brezen: jamo Malo Boko – Poljsko jamo, Veliko Črnelno brezno, Renejevo brezno ...

Jurij Kunaver naniza nekaj vremenskih in podnebnih podatkov, saj je ta del Slovenije med najbolj namočenimi in najbolj sneženimi v naših Alpah. Dr. Igor Dakskobler v svojem prvem prispevku piše o gozdu in zgornji gozdni meji, v drugem pa predstavi rastlinstvo Kaninskega pogorja, predvsem združbe in posamezne rastlinske vrste, ki rastejo na Prestreljenjskih podih. Dr. Tomi Trilar piše o živalstvu slovenskih Alp oziroma še posebej o živalih

Mladinska knjiga Trgovina

Slovenska 29, Ljubljana

T: 01 2410 656,

E: konzorcij@mk-trgovina.si

**Pestra izbira knjig s področja
gorništvá, alpinizma,
fotomonografij in potopisov**

Royal Geographical Society, The Alpine Club:

**Mountaineers
Great tales of
bravery and
conquest**

Dorling Kindersley, oktober 2011
(trda vezava; 360 strani; barvne fotografije,
cena 32,39€)

Kaninskega pogorja; od pajkov, žuželk, plazilcev, ptičev in sesalcev. Kaninske pašnike in planine predstavi urednik, prispevek o zgodovini planinstva, o planinskih kočah in o smučanju nekoč in danes pa je izpod peresa Mirana Miheliča. V prvi svetovni vojni so tudi visoko v gorah potekali krvavi spopadi in o teh dogajanjih piše poznavalec mag. Vasja Klavora. Ivo Ivančič predstavi mulatjere in zgradbe ter utrdbe iz prve svetovne vojne na Rombonu.

Na pobudo ATC Kanin je Kuna-ver skupaj s sodelavci zasnoval Naravoslovno učno pot na Prestreljeniških podih. Pot je bila uradno odprta 24. septembra 2011 in je doslej edina slovenska učna pot v visokogorju. Ponaša se s sedmimi informacijskimi tablami, ki nas poučijo o zanimivostih pogorja od kamnin, kraških pojavov do rastlinskega in živalskega sveta. V pripravi je tudi njeno nadaljevanje.

Na koncu vodnika so navedeni literatura in viri ter nekaj najpomembnejših turističnih informacij tako s slovenske kot tudi z italijanske strani meje, na notranji strani zavahkov pa sta izreza iz karte občine Bovec z označenimi znamenitostmi.

Vodnik je prijetno branje v dolgih zimskih večerih in bo koristen spremljevalec na poletnih potepanjih v Kaninskem pogorju.

Nada Praprotnik

Pogled na Kamniške Alpe izpod neba

Primož Hieng: Pod nebesi Kamniških planin. Podobe Sv. Primoža, Velike planine in Kamniških Alp iz zraka. 1. natis. Brezovica pri Ljubljani, Harlekin No. 1., 2011. 127 str.

Pred kratkim smo na prodajne police dobili še eno fotomonografijo z gorskimi podobami. Fotograf Primož Hieng je pripravil že svojo peto – tokrat z naslovom Pod nebesi Kamniških planin, s podnaslovom Podobe Sv. Primoža, Velike planine in Kamniških Alp iz zraka.

Med uvodnimi mislimi je avtor zapisal, da so pogledi iz zraka v nižino povsem drugačni kot s tal. Od tod se vidi vse lepše, predvsem pa nenavadno: "Pojdite in poskusite narediti tak ali še lepši posnetek tudi vi sami. Ne bo vam žal." V uvodu pa je knjigi namenil nekaj lepih besed tudi kamniški župan Marjan Šarec.

Uvodna poglavja nam predstavljajo Kamnik v naročju okoliških planin. Na naslednjih straneh je opisano starosvetno, globoko v tradicijo zasidrano izročilo domorodcev, predstavljeno je nekdanje življenje v kamniških planinah s pomočjo vojaškega zemljevida, ki je izhajal v letih od 1763 do 1787. Fotografije, na katerih lahko vidimo lepote opisanega, so objavljene v poglavjih Sv. Primož, Velika planina in Kamniške planine.

Planina pri petstoletni romarski cerkvi sv. Primoža in Felicijana z dvojnimi zvonikom je prečudovit kraj za izlete v predgorje kamniških planin. V tem poglavju so opisane tudi poti na planino iz Stahovice in cerkev sv. Petra, odprta Marijina kapela z zanimivim šesterokotnim tlorisom ter stara mežnarja.

V poglavju o Veliki planini je najprej opisan geografski položaj planine, nato številna najdišča iz prazgodovine na višini 1550 m, tipične ovalne pastirske stavbe in njihova notranjost (med katerimi je zaščitena Preskarjeva bajta, edina še ohranjena v prvotni obliki) ter kapela Marije Snežne. Posebne strani so namenjene pastirjem in živini ter turističnemu razvoju na Veliki, Mali in Gojski

planini. Ob koncu pa lahko preberemo še o zaslugah arhitekta Vlasta Kopača in etnologa dr. Toneta Cevca pri ohranjanju dediščine Velike planine.

V zadnjem poglavju lahko preberemo veliko o zgodovini kamniških gora in planin: o prvi podružnici Slovenskega planinskega društva, ki je bila ustanovljena v Kamniku že leta 1903, o gorskem vodniku Valentinu Slatnarju – Bôsu, legendi Kamniške Bistrice, ter o prvih gorskih reševalcih.

V knjigi je veliko lepih fotografij, ki nam približajo kamniški gorski svet in starodavne objekte na planinah. Lepi so tudi celostranski panoramski posnetki gorske verige in pašnih površin na planinah. Fotografije cerkva in planšarskih koč, fotografiranih z različnih strani, nam pričarajo slikovitost tega gorskega sveta. Njihova vrednost je še posebej pomembna, ker so bile pripravljene v težkih pogojih za fotografa, in sicer iz zraka med nemirno vožnjo s helikopterjem.

Na poslednjih straneh knjige pa lahko preberemo zanimiv avtorjev življenjepis in seznam njegovih samostojnih razstav (47) ter nagrad in priznanj (61).

Ciril Velkovrh

PLANINSKA ORGANIZACIJA

Dejavnosti Planinske zveze Slovenije

Planinska zveza Slovenije je bila tudi v tem obdobju zelo aktivna. Nekatere dejavnosti in uspehi njenih članov so opisani že v drugih rubrikah te številke Planinskega vestnika, mi pa omenimo še nekaj ostalih. 3. novembra je PZS v Državnem svetu RS skupaj z Ribiško, Lovsko, Turistično, Čebelarsko in Kinološko zveze Slovenije podpisala dogovor o sodelovanju na področju trajnostnega razvoja ter pri skupnih prizadevanjih varovanja in ohranjanja biotske raznovrstnosti. Objavila je predlog novega Statuta PZS, k javni obravnavi in oddaji predlogov pa povabila vsa planinska društva ter organe in funkcionarje PZS. Poročali so o zasedanju Mednarodne organizacije za alpsko reševanje IKAR, ki se ga je v švedskem Areju sredi oktobra udeležil tudi predstavnik zveze Danilo Škerbinek, član predsedstva IKAR. Prav tako so poročali o generalni skupščini Evropske popotniške zveze ERA, ki se je udeležil Uroš Vidovič, predstavnik Planinske zveze in Komisije za evropske pešpote Slovenije. Predsednik PZS Bojan

Rotovnik se je novembra udeležil sestanka vodstev članic Mednarodne zveze za športno plezanje IFSC, ki ga je ob dejstvu, da je Mednarodni olimpijski komite športno plezanje uvrstil med osem športnih panog, ki se borijo za eno mesto na olimpijskih igrah 2020, sklical predsednik zveze Marco Scolaris.

Planinska zveza je povabila na 1. konferenco o planinskem gospodarstvu in zbor vodnikov PZS.

Na spletni strani so objavili odgovor Ministrstva za okolje in prostor RS in ministra dr. Roka Žarniča o čezmejni presoji vplivov na okolje za vetrne elektrarne na Peci. Kajti predsednik PZS Bojan Rotovnik je ministru za okolje in prostor 10. avgusta 2011 poslal dopis, v katerem je izrazil zaskrbljenost nad projektom izgradnje vetrnih elektrarn na avstrijski strani Pece, in ministru zastavil vprašanja v zvezi s tem.

Z edicijami Planinske založbe se je Planinska zveza od 23. do 27. novembra predstavila obiskovalcem 27. slovenskega knjižnega sejma, poseben večer na njem pa je bil posvečen Tonetu Škarji in njegovi knjigi Po svoji sledi. PZS je poročala o letošnjem usposabljanju za varuhe gorske narave Komisije za varstvo gorske narave PZS, o regijskih tekmovalnih Mladina in gore, ki so potekala 12. novembra, pa o Zboru mladinskih odsekov, o razstavi Življenje pod Triglavom v Gorici ter o uspehih naših športnih plezalcev na tekmah svetovnih pokalov. Pred tekmo svetovnega pokala v športnem plezanju v težavnosti v Kranju je pripravila tudi novinarsko konferenco, na kateri je slovo od 15-letne tekmovalne poti sporočila Natalija Gros, ki se je nato v Kranju med tekmo tudi poslovila.

PZS je poročala tudi o uspehu člana odprave El Capitan 2011, ki jo je podprla. Luka Krajnc je s soplezalcem Hansjorgom Auerjem v enem dnevu splezal čez Salathe.

Na spletni strani so poročali tudi o obnovljenem Bivaku v Kočni, ki mu je spomladi 2011 odneslo streho.

Komisija za alpinizem je v Vratih organizirala alpinistični tabor za mlade alpiniste, udeležilo se ga je devet udeležencev, tabor pa naj bi bil osnova za izbor mladih alpinistov v alpinistično mladinsko reprezentanco. Komisija za planinske poti je sredi oktobra zaključila razpis za sofinanciranje postavitve usmerjalnih

Planinski vestnik cenejši za še več članov planinskih društev

V letu 2012 želi Planinska zveza Slovenije pritegniti še več svojih članov k branju Planinskega vestnika. Člani, ki boste vplačali članarino A, boste tako kot do sedaj dobivali revijo brezplačno. Novost pa je, da boste lahko tudi člani B in S+Š dobili 10-odstotni popust pri naročnini. Pogoj je, da do konca februarja 2012 pošljete izpolnjeno naročilnico (objavljena je na spletni strani PZS), na kateri planinsko društvo z žigom in podpisom potrdi plačilo članarine.

tabel na planinskih poteh in njihovih izhodiščih. PZS je poročala še o mobi povezavi Slovenije in Nepala, povabila je pa tudi na razna zanimiva usposabljanja in predavanja drugih organizacij, med njimi na predavanje Steva Housa ter na projekcije filmov Sfinğa in Nanga Parbat.

Zdenka Mihelič

PZS prijavila inšpektoratu gradnjo traktorske poti v Karavankah

Planinska zveza Slovenije za ureditev nedovoljenih posegov v naravi izkorišča uradne poti. Tako je Inšpektoratu za okolje in naravo pri Ministrstvu za okolje in prostor RS prijavila novogradnjo traktorske poti med planino Svečica/Belca in planino Seča v Karavankah ter ju pozvala, da preverijo zakonitost ter ukrepajo v skladu s svojimi pooblastili. Planinska zveza Slovenije s statusom društva, ki deluje v javnem interesu na področju ohranjanja narave, ima v svojem temeljnem aktu, Statutu Planinske zveze Slovenije, kot enega ciljev, zajetega v vseh segmentih dejavnosti, naravovarstveno delovanje – skrb za varstvo gorske narave in naravo nasploh. Poleg ustavnih in zakonskih določil, Alpske konvencije in lastnih strokovnih izhodišč pa PZS pri delovanju na področju varstva

gorske narave upošteva tudi določila tirolske deklaracije o dobri praksi v gorskih športih.

Območje med planinama Svečica/Belca in Seča je uvrščeno tudi v Naturo 2000, obenem pa predstavlja izjemno občutljivo vodozbirno območje, saj so pod njim zajetja pitne vode za vodno oskrbo naselij na slovenski in avstrijski strani. Leta 1994 sta Slovenija in avstrijska Koroška podpisali tudi izjavo o varovanju vodnih virov v Karavankah, s katero sta se zavezali, da se bosta izogibali posegom v prostor, ki bi lahko ogrozili vodne vire na obeh straneh državne meje. Traktorsko pot v novogradnji v dolžini ok. 1,5 km in širine 2–2,5 metra je gradila Agrarna skupnost Javornik-Koroška Bela septembra 2011, ki je z delom končala oz. ga prekinila v začetku oktobra 2011. Pot je zgrajena po označeni/markirani planinski poti Slovenske planinske poti, med gradnjo pa so z delovnimi stroji uničili planinske oznake in markacije.

V skladu s Statutom PZS, v skladu s svojim delovanjem, uvrščeno območje poti v Naturo 2000 ter v skladu z zakonskimi določili je PZS Inšpektoratu za okolje in naravo prijavila novogradnjo omenjene poti in ga pozvala, da preveri, kakšna so strokovna mnenja in soglas-

Želimo vam vesele božične in novoletne praznike. V prihodnjem letu pa naj vas pot pogosto zanese tja, kamor greste najraje - v naravo, v skalni svet, na vrhove.

Srečno pot skozi leto 2012!

Uredništvo Planinskega vestnika

ja (Zavod RS za varstvo narave in ARSO) ter kakšna dovoljenja (Občina Jesenice) so bila izdana za obravnavano gradnjo. Za mnenje o posegu je PZS zaprosila tudi Zavod RS za varstvo narave Kranj, ki so mu ga tudi posredovali.

Ob tem PZS poziva tudi vse ostale obiskovalce gora, da delujejo proaktivno in da kršitev prepovedi voženj z motornimi vozili v naravnem okolju tudi sami – v skrbi za ohranjanje gorske narave in narave nasploh – prijavijo Inšpektoratu za okolje in naravo pri Ministrstvu za okolje in prostor RS. To lahko obiskovalci narave storijo na telefonski številki 113 ali 080 1200. Prijavite kršitev tudi v primeru, ko ste prepričani, da kršitelj ne bo mogoče izslediti.

Zdenka Mihelič

Srečanje treh dežel 2011

Srečanje planincev treh dežel 2011 je bilo letos 47. po vrsti. Potekalo je 22. in 23. oktobra v kraju Sauris di Sopra v Furlaniji-Juljski Krajini. Na začetku srečanja so nam gostitelji prikazali funkcionalnost "razpršene hotela", ki deluje po principu centralne recepcije. Ta je obenem tudi turistično-informacijska pisarna, nastanitev pa je možna v različnih objektih kjerkoli v planinskem naselju. Sledil je vodeni ogled ti-

pičnega planinskega naselja in etnografskega muzeja. Na uradnem odprtju srečanja so nas pozdravili predsednik sekcije za območje Forni di Sopra Nicolino De Sante, župan Comune di Sauris in predsednik Italijanske planinske zveze Furlanije-Juljske krajine Antonio Zambon. V imenu Koroškega deželnega združenja je prisotne pozdravil Joachim Gfreiner, v imenu štirih slovenskih meddruštvenih odborov planinskih društev pa podpredsednik PZS Tone Tomše.

V delovnem delu so predsednik Italijanske planinske zveze Furlanije-Juljske krajine Antonio Zambon, predsednik ÖAV Beljak Helmut Lang in podpredsednik PZS Tone Tomše predstavili referate na temo planinske zveze in javne uprave oziroma sinergijske povezave, ki bi jo lahko vzpostavili s skupnim ciljem varovanja, zaščitite in rasti družbe in gospodarstva v gorskih predelih. Razprava je nakazala še vrsto odprtih vprašanj, ki so povezana z vsemi tremi državami. Skupna ugotovitev je bila, da bi morali tudi med posameznimi srečanji organizirati skupne strokovne posvete na posamezne aktualne teme. Ob zaključku smo vse navzoče povabili na 48. srečanje treh dežel leta 2012, ki bo v Sloveniji.

Tone Tomše

Traktorska pot med planinama Svečica in Seča FOTO: LUKA MARKEŽ

Naše vrste se redčijo

Janko Koren
1931-2011

V letu 2011 nas je zapustil dolgoletni član PD Tolmin in GRS Postaje Tolmin Janko Koren. Planinski organizaciji je bil zvest več kot šestdeset let. Bil je član Upravnega odbora PD Tolmin od leta 1961 do 1969, vmes v letih 1970–1977 član Nadzornega odbora, nato pa od leta 1978 pa vse do leta 2011 spet član UO PD. Kasneje je bil na seje UO vabljen kot častni član in se jih je praviloma tudi redno udeleževal. Z razgibanim gorskim svetom nad rodnim Kobaridom se je srečal že pred drugo svetovno vojno, takrat še iz predvsem praktičnih eksistencialnih potreb, ko je kot fantič prinašal vodo koscem in grabljicam v strmih senožetih. Vmes pa je že poslušal in občudoval bolj zrele fante in dekleta, ko so pripovedovali o *ta pravih* planinskih podvigih. Vojna je zaustavila vsa mladostna stremljenja razen vsakdanje borbe za preživetje. Želja, da bi se tudi sam preizkusil v gorah, je morala počakati na boljše čase. Za Janka je življenjsko prelomnico gotovo pomenil vpis na srednjo kmetijsko šolo v Mariboru (takratni Kmetijski tehnikum), kjer se je lahko vključil v številne izvenšolske dejavnosti, od planinstva in alpinizma do padalstva in jadralnega letalstva. Za planinstvo ga je navdušil znani pedagog in planinski aktivist Friderik Degen. Leta 1948, ko so ga gore dokončno osvojile, se je vpisal v PD Maribor, kasneje tudi v alpinistični odsek. To so bila leta, ko je pogosto zahajal na Pohorje, pomagal pri obnovi požgane Ribniške koč, obiskoval Logarsko dolino in gore Koroške.

Vaditi je začel v plezališčih v grapah Lobnice in Šumnika ter pod Uršljo goro in kmalu so nastopili resnejši alpinistični podvigi, začenši z zimskim vzponom na Triglav, plezanjem v Kamniško-Savinjskih in Julijskih Alpah. Alpinistično udejstvovanje je postreglo tudi s prvimi nesrečnimi dogodki v njegovem ožjem krogu. Po maturi in zaposlitvi v domačih krajih (leta 1950) na Tolminskem so postala okoliška pogorja in Krn njegov drugi dom. Vključil se je v novoustanovljeni alpinistični odsek pri PD Tolmin. V družbi Petra Berginca in Franca Ceklina je preplezal prvenstveno smer v zahodni steni Krna, ki je bila zaradi poslabšanja vremena kar huda preizkušnja. Gorniška prizadevanja je prekinilo služenje vojaškega roka. Po povratku leta 1952 se je ponovno vključil v delo planinske organizacije in GRS. Leta 1952 je postal načelnik postaje GRS v Kobaridu, a je med študijem na Višji pedagoški šoli (1953–1956) predal naloge Antonu Slapničarju. Leta 1958, po zaposlitvi na učiteljski, se je vključil tudi v delo PD Tolmin. Kasneje, zlasti po združitvi postaj iz Tolmina, Kobarida in Podbrda (Izredni zbor 16. 5. 1959) pa se je povsem posvetil delu v GRS. Spadal je v prvo generacijo izprašanih tolminskih gorskih reševalcev (izpiti leta 1960). V letih 1961–1964 je bil tudi načelnik Alpinističnega odseka pri PD Tolmin. V letih 1975–2001 je bil načelnik Postaje GRS v Tolminu. Vse dokler ni predal naloge svojemu nasledniku, Žarku Trušnovcu, beležimo rast števila članov kakor tudi kvalitete dela in krepitev materialne osnove Postaje GRS v Tolminu. Za današnje pojme klasična gorska reševalna služba je pod njegovim vodstvom znala prisluhniti tudi sodobnim potrebam, ki jih narekuje razvoj turizma in alternativnih športov v Posočju. Njegov umirjeni odnos do mlajših in starejših članov naše organizacije je bil nepogrešljiv. Sodeloval je na številnih predavanjih v okviru planinske šole in drugih vrstah izobraževanja. Dejaven je bil tudi kot planinski vodnik. Jankovo delo znotraj planinske organizacije in izven nje je bilo deležno številnih pri-

znanj: srebrni znak GRS (za 25 let dela v GRS), plaketa postaje GRS Tolmin (za 30 let dela v GRS), listina zaslužni član GRS (35 let dela v GRS), plaketa GRS (1997), zlati častni znak PZS, zlati častni znak PZJ, plaketa PZS ob 60-letnem jubileju, zlati znak civilne zaščite (1997) in orden zaslug za narod s srebrno zvezdo (jugoslovansko državno odlikovanje). Leta 2001 je prejel tudi plaketo Občine Tolmin in postal častni član PD Tolmin.

Težka bolezen je žal omajala tudi njega, ki je dolgo vrsto let predstavljal pomemben steber organizirane planinske dejavnosti in GRS v Posočju. V svojem zapisu v zborniku ob 60-letnici tolminske postaje GRS (Mojih 60 let) je najbolje utemeljil motive za svoje početje. "Odgovor je enostaven: ljubezen do gora, ljudem pomagati v nesreči in prostovoljnost dela. /.../ Nihče nas ni silil v vrste GRS. Ko pa opraviš izpite in postaneš član GRS, si dolžan sodelovati pri reševalnih akcijah in na vajah. Kdor se ne čuti več sposobnega za aktivno delo pri reševanju, lahko izstopi ali pa prevzame druge zadolžitve na Postaji." Teh "drugih zadolžitvev" se je držal tudi sam, saj se je do zadnjega odzival na akcije. Če drugače ne, jih je spremljal preko sodobnih sredstev zveze.

Od njega smo se poslovili 20. maja 2011 na kobariškem pokopališču.

Žarko Rovšček

Ferdo Žerdoner

1913-2011

Kako sladke so, kako vabeče, za trenutek čutne so skrivnosti planinski poti, je znal dokazovati le Ferdo Žerdoner. Z iskričnim ogovarjanjem bodočih planincev je svoje pripovedi o poteh začinil tako, da se mu nisi mogel upreti. Male običajne poti so mu pomenile

mного več kot pa tiste megalomanske, vrhunške. Vsakemu udeležencu pohoda ali vzpona je dovoljeval, da poti spoznava in podoživlja svobodno in po lastni presoji. Na ta način je Ferdo kot prvi predsednik PD Aera Celje okoli sebe pridobil samostojne in zveste planince. Število članstva pa je v tistem času doseglo zavidljivo raven.

Ferdo Žerdoner je ljubil planine. Ko je razpregel, ko telo ni zmoglo več toliko kot včasih, se je rad pošalil o tistih nekoč luknjanih makadamskih cestah, po katerih so drveli s poltovornjakom proti startu, o vlaku in o ostali kramariji, ki ni dovoljevala pohodniku, da se tako neogljuje podaja v hribe kot danes. Poleg števila prehojenih planinskih obhodnic, med katere spada tudi t. i. Slovenska planinska transverzala, je začrtal tudi svoje poti. Ena od njih se imenuje po njem. Nahaja se v bližini njegovega doma, v Celju, zanjo pa skrbi PD Ojstrica Celje. Vsako leto v drugem letnem času je po njej organiziran meddruštveni pohod. Ferdo Žerdoner je nosilec več zveznih, meddruštvenih in društvenih priznanj, zahval. Kot finančnik v podjetju in hkrati predsednik društva je ne-sebično in znatno prispeval k obnovi planinskih koč ter pri izgradnji osrednjega planinskega doma na Kredarici. Ferdo je svojemu društvu podaril tri albume slik, ki so arhivska, če že ne skoraj zgodovinska vrednost planinskega delovanja v Sloveniji nasploh.

"Kako ironično. Če bi Ferdo s svojim odhodom počakal še eno leto, bi lahko slavil svojo stoletnico skupaj s petdesetletnico svojega društva," je pomoledeval aktualni predsednik PD Ojstrica Celje Vili Vengust. Ferdo Žerdoner je bil odločen in odgovoren ljubitelj planin, prijatelj, ki je znal pritegniti in združiti planince v novotvo, že skoraj enako mislečo skupino ljudi. Za njim sta ostali radovednost in ljubezen do gora. Po njegovi zaslugi ju bodo naslednje generacije gojile še dolgo.

PD Ojstrica Celje

**DOŽIVETJA
NARAVE**

Vsaki petek ob 17h
Radio/Ognjišče

<http://oddaje.ognisce.si/dozivetja>

**RADIO ŠT. 1
OD KOLPE DO BARJA**

radijska oddaja
ČEZ HRIBE IN DOLINE
vsak 3. četrtek v mesecu, ob 17. uri

SE SLIŠIMO!

**RADIO
UNIVOX**

99.5 MHz
106.8 MHz
107.5 MHz

Rožna ulica 39
1330 Kočevje

T: 01/893 99 10
F: 01/893 99 24
E: info@univox.si

PRI NAS POBLUŠAMO

RADIO KRANJ
97,3 MHz

GORENJSKI MEQASRČEK

gorenjska televizija
www.gtv.si

Wizard Plus
59,90 €

Nuptse
79,90 €

KIBUBA
PUSTOLOVŠČINA NA OBZORJU

ostale izdelke v ponudbi si oglejte na:
www.kibuba.com

dobro jutro

**Planinski vestnik
tudi v oddaji Dobro jutro
na TV Slovenija**

**PLANINSKA
ZVEZA
SLOVENIJE**
ALPINE
ASSOCIATION
OF SLOVENIA

Foto: Vladimir Habjan

STOPIMO SKUPAJ!

**PLANINKE IN PLANINCI, LJUBITELJI GORA,
IZKORISTIMO MOŽNOST IN NAMENIMO
DEL DOHODNINE NAŠIM GORAM!
NE DA BI NAS TO KAJ STALO.**

Namenimo del dohodnine za varno in urejeno Slovensko planinsko pot (transverzalo) od Maribora do Ankarana! Zaradi množičnosti in odprtosti delovanja imamo Planinska zveza Slovenije in večina planinskih društev status organizacije v javnem interesu. Zato smo upravičenci do sredstev iz naslova dohodnine: zavezanci za dohodnino lahko do 0,5 % odmerjene dohodnine namenimo Planinski zvezi Slovenije in/ali planinskemu društvu. Preveč nas je, ki te možnosti še nismo izkoristili.

Letos smo s tako pridobljenimi sredstvi financirali obnovo Tominškove poti iz Vrat na Kredarico, poti Konjsko sedlo–Kredarica ter poti na Špik in Planjavo. Stopimo v dolini skupaj tisti, ki se srečujemo na planinskih poteh in ki se zavedamo koristnosti dejavnosti planinske organizacije! Namenimo ji del sredstev, ki bi sicer pripadel državnemu proračunu. Davčni upravi (DURS) sporočimo svojo odločitev do 31. decembra letos, lahko tudi s pomočjo predizpolnjenega obrazca na spletni strani PZS.

www.pzs.si